

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПЕТРУШЕВСЬКИЙ ЄВГЕН ІВАНОВИЧ

УДК: 796.322:316.421(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

Розвиток гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту

017 – Фізична культура і спорт

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Є. І. Петрушевський

Науковий керівник: Борисова Ольга Володимирівна, доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор

Київ-2021

АНОТАЦІЯ

Петрушевський Є.І. Розвиток гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт (01 – Освіта / Педагогіка). – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2021.

У дисертації розглянуто та узагальнено особливості розвитку гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту. Як засвідчив аналіз науково-методичної літератури, нормативно-правових документів та інформації із мережі Інтернет, стрімкий розвиток спорту вищих досягнень, особливо протягом останнього десятиріччя, потребує якісно нового підходу до системи організації та підготовки спортсменів до Ігор Олімпіад, чемпіонатів світу та Європи, враховуючи сучасні тенденції розвитку цього виду спорту.

На основі проведених досліджень визначено шляхи подальшого вдосконалення механізму функціонування системи організації управління гандболом в Україні. Проведено експертне опитування фахівців в сфері фізичного виховання та спорту щодо низки проблемних питань стосовно розвитку гандболу в Україні. Аналіз отриманих результатів дозволив узагальнити сучасні підходи до вирішення питань щодо удосконалення системи організації та управління гандболом в державі.

Метою дослідження стало обґрунтування напрямів удосконалення системи організації та управління гандболом в Україні в умовах глобалізації спорту, для досягнення якої передбачалось вирішення таких завдань:

1. На основі даних наукових досліджень вітчизняних і закордонних авторів, нормативно-правових актів та інформації мережі Інтернет комплексно проаналізувати проблеми розвитку сучасного гандболу через

призму організаційних та історичних аспектів під впливом процесів глобалізації спорту.

2. Визначити особливості функціонування організаційно-управлінських структур гандболу в провідних країнах в умовах глобалізації спорту.

3. Дослідити проблеми та перспективи розвитку гандболу в Україні з урахуванням соціально-економічних і організаційно-управлінських відносин у спорті.

4. Обґрунтувати напрями вдосконалення організаційно-управлінської системи вітчизняного гандболу з урахуванням національних особливостей, міжнародного досвіду, глобалізації спорту.

Об'єктом дисертаційного дослідження визначено організаційно-управлінську систему сучасного гандболу, а предметом – напрями вдосконалення системи організації та управління гандболом в Україні в умовах глобалізації спорту.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використовувались такі *методи дослідження*: системний аналіз; аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів та інформації мережі Інтернет; історичний метод; методи порівняння та аналогії; опитування (бесіда, експертна оцінка); методи математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено та обґрунтовано сучасні напрями вдосконалення системи управління гандболом в Україні, що обумовлені процесами глобалізації;

- *уперше* обґрунтовано механізм співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, федерацією, іншими суб'єктами діяльності у гандболі, підприємствами, організаціями та установами в умовах глобалізації;

- *доведено* об'єктивізацію процесів глобалізації сучасного гандболу, удосконалення системи організації та підготовки гандболістів в Україні у відповідності до сучасних тенденцій розвитку виду спорту в світі;
- *визначено* тренди розвитку гандболу в сучасних умовах функціонування олімпійського спорту, особливості організації та управління гандболом у провідних країнах Європи (на прикладі Німеччини та Франції);
- *дововнено* дані про проблеми розвитку гандболу на міжнародному рівні, виникнення і розвиток гандболу в Україні в історичному та організаційному аспектах;
- *дововнено* розробки вітчизняних науковців у сфері організації та управління спортом в Україні у сучасних умовах;
- *дововнено* інноваційні підходи щодо вдосконалення підготовки кадрів у сфері фізичної культури і спорту та навчально-методичного супроводу викладання навчальних дисциплін.

Практична значущість. Основні положення дисертаційної роботи, практичні рекомендації впроваджені в діяльність центральних органів виконавчої влади сфери фізичної культури і спорту для формування механізму реорганізації системи управління гандболом в Україні (грудень, 2017 р.), в практику діяльності Федерації гандболу України (червень, 2017 р.), у навчальний процес студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України (листопад, 2019 р.).

Результати досліджень можуть бути використані у роботі Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Федерації гандболу України, діяльності закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортивних клубів різних форм власності, а також у закладах вищої освіти в Україні.

Розроблено навчальну програму гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти (2017 р.); методичні

рекомендацій «Міні-гандбол» для закладів загальної середньої освіти та дитячо-юнацьких спортивних шкіл (2017 р.); навчальну програму «Гандбол» для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та рекомендацій щодо удосконалення та реформування управлінсько-керівної системи українського гандболу, підготовці кадрового забезпечення, враховуючи світові глобалізаційні процеси.

У дисертаційній роботі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, етапи організації, методи дослідження, наукову новизну і практичну значущість роботи, встановлено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих наукових працях, представлено дані апробації про результати досліджень та кількість публікацій.

Вивчення наукових робіт, присвячених історичним, організаційним та правовим аспектам розвитку гандболу, свідчать, що радянська система організації та управління гандболу мала визнання на світовому рівні та внесла вагомий внесок у тенденції розвитку сучасного гандболу в нашій державі.

Визначено, що на сьогодні беззаперечним досягненням українського гандболу залишаються перемоги жіночої команди «Спартак» (м. Київ) – 20-разового чемпіона СРСР, 13-разового переможця Кубка європейських чемпіонів. За видатні здобутки у спорті І. Є. Турчин та його команда занесені до Книги рекордів Гіннесу. Ці досягнення досі ніхто не перевершив. Зазначимо, що гандбол – єдиний командний ігровий вид спорту, що за часів незалежності був представлений на Іграх Олімпіад. При цьому, нашій збірній вдалось здобути олімпійську медаль (3 місце, жіноча збірна команда України, Афіни, 2004 р.). У період із 2008 р. по теперішній час жодна чоловіча та жіноча збірні України з гандболу більше не брали участі в Іграх Олімпіад.

Аналіз літературних джерел свідчить про наявність системних проблем в організації та управлінні гандболом в Україні. Численні

дослідження присвячено історії розвитку виду спорту на національному та міжнародному рівнях, високим здобуткам школи українського гандболу у радянські часи, визначенню причин суттєвого зниження результатів за часів незалежності України. Ці обставини зумовлюють необхідність та актуальність пошуку нових шляхів удосконалення системи управління гандболом у країні.

Сучасні проблеми управління сферою спорту, їх правове регулювання розглянуто в наукових працях багатьох українських фахівців, аналізуючи які, можна дійти до висновку про застарілі форми існування й невідповідність реаліям сучасності, негативні результати і необхідність оперативних змін.

У наявних наукових дослідженнях, в яких розглянуто сучасні підходи до реформування спорту в Україні, відсутні концептуальні підходи до розвитку гандболу, як пріоритетного виду спорту, з урахуванням сучасних викликів в умовах глобалізації, а також національних можливостей.

Взявши за основу опитувальник професора О. В. Борисової, адаптованого до гандболу, нами було проведено експертне опитування 25-ти провідних фахівців з гандболу для узагальнення їх ставлення до існуючої проблеми. Аналізуючи дані, ми отримали підтвердження того, що саме глобалізація спорту, впливає на його функціонування та подальший розвиток, як у країнах Євросоюзу, так і на національному рівні, а саме: міжнародна міграція спортсменів і тренерів, створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих досягнень, визначення впливів організаційної структури виду спорту та перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом.

Так, на думку 21,1 % експертів, головною особливістю функціонування сучасного спорту є міжнародна міграція спортсменів і тренерів. 18,6% експертів виносить на перший план вирішальне значення фактору інтеграції спорту в систему ринкової економіки, 15,5 % – створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих

досягнень. Коефіцієнт конкордації Кендалла (W) становить 0,96, на основі чого можна стверджувати про високий ступінь узгодженості експертів.

Також, за результатами експертної оцінки, вдалось встановити, що найрадикальніші зміни, які відбулися у сучасному спорті вищих досягнень, стосуються організаційної структури виду спорту (22,7 % опитаних), системах змагань (20,7 %) та підготовки (19,0 %). Це все може бути наслідком глобалізаційних процесів (міграція, запозичення міжнародного досвіду). Коефіцієнт конкордації Кендалла (W) становить 0,76 і є доказом високого ступеню узгодженості експертів.

Узагальнена думка експертів щодо основних пріоритетних напрямів розвитку професійного спорту в країнах Європейського Союзу та Україні свідчить, що основним має бути саме перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом (23 %). 22,6 % опитаних надали перевагу інтеграції національного спорту в міжнародну систему, а 18,5 % – використанню європейської моделі професійного спорту.

Результати досліджень дають підстави стверджувати, що гандбол є дуже популярним у багатьох країнах Європи і світу. Сьогодні гандбол – це не суто спортивна діяльність, а потужний конгломерат спорту, бізнесу, засобів масової інформації, а також державних і громадських організацій та установ. Так, за останній час, істотно збільшилася кількість національних федерацій, проводиться велика кількість змагань, як на національному, так і на міжнародному рівнях, сформована організаційна структура, основними тенденціями розвитку якої є комерціалізація, професіоналізація і глобалізація. Отримані результати дозволили констатувати, що сучасний спорт вищих досягнень – складний в структурному відношенні і не однорідний за складом суб'єктів спортивної діяльності.

Недооцінений вплив глобалізаційних процесів на спорт і конкретно на гандбол в Україні, неврахування досвіду закордонних команд, попередніх

помилки реформування і особливостей управлінської системи робить олімпійські медалі для нашої збірної практично недосяжними на сьогодні.

Проведено експертне опитування серед фахівців, які визначили основні напрямки розвитку, чинники та умови функціонування сучасного гандболу в умовах глобалізації. До найбільш важливих факторів експерти віднесли розробку, затвердження та реалізацію Цільової програми розвитку гандболу з урахуванням історичних, соціально-економічних, територіальних особливостей, спрямованих на популяризацію виду спорту серед населення, зміцнення його матеріально-технічної бази. В умовах глобалізації необхідно провести реорганізацію системи управління гандболом, а саме – забезпечити перехід від державного управління до підтримки та сприяння розвитку з боку держави та органів місцевого самоврядування.

Встановлено, що система управління спортом вищих досягнень України потребує реформування. В умовах глобалізації спорту необхідно провести зміни в системі управління сфери фізичного виховання та спорту.

Аналізуючи розвиток гандболу у провідних країнах Європейського Союзу (Франція, Німеччина), можна виділити наступні особливості: автономія спорту; масовість виду, в основі якої лежить учнівський спорт; взаємодія громадських та державних організації з активною участю держави у регулюванні та фінансуванні програм підготовки спортсменів на різних етапах з урахуванням результатів наукових досліджень, а також підготовка кадрів. Важливою складовою є функціонування центрів підготовки, що створює не лише оптимальні умови для поєднання навчання та занять спортом, але й формує оптимальну атмосферу конкуренції, удосконалення спортсменів, підвищення кваліфікації та набуття досвіду тренерського складу.

Ключові слова: гандбол, система, організація, управління, спортивна підготовка, Цільова програма, глобалізація.

SUMMARY

Petrushevskiy E.I. Development of Handball in Ukraine in the Context of Sports Globalization. – Qualifying academic work with the rights of a manuscript.

The dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in speciality 017 – Physical education and sport – National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

In the dissertation the peculiarities of handball development in Ukraine in the conditions of globalization of sports are considered and generalized. According to the analysis of scientific and methodological literature, legal documents and information from the Internet, the rapid development of elite sports, especially over the past decade, requires a qualitatively new approach to organizing and training athletes for the Olympics, World and European Championships, taking into account modern trends in the development of this sport.

On the basis of the conducted research the ways for further improvement of the mechanism of handball management organization system functioning in Ukraine in the conditions of sports globalization are defined. An expert survey was conducted on a number of problematic issues related to the development of handball in Ukraine through interviews, questionnaires of respondents who are domestic and foreign experts in the field of physical education and sports. The analysis of the obtained results allowed generalizing modern approaches to the solution of issues concerning improvement of handball organization and management system in the state.

Therefore, the purpose of the study was to substantiate the areas for improvement of handball organization and management system in Ukraine in the context of globalization of sports, for achievement of the above-mentioned purpose the following tasks have been addressed:

1. Based on research data by domestic and foreign authors, regulations and information taken in the Internet to comprehensively analyze the problems of

modern handball through the prism of organizational and historical aspects under the influence of globalization of sports.

2. To determine the features of functioning of handball organizational and managerial structures in Ukraine and leading countries in the context of globalization of sports.

3. To investigate the problems and prospects for handball development in Ukraine, taking into account the social and economic, as well as organizational and managerial relations in sports.

4. To substantiate the directions for the improvement of domestic handball organizational and managerial system taking into account national peculiarities, international experience, globalization of sports.

The object of the dissertation research has been determined as organizational and management system of modern handball, and the subject is directions of improvement system of organization and management in Ukraine in the context of globalization of sports.

To achieve set goal and solve problems, the following research methods have been used, namely systems analysis; analysis of scientific literature, legal documents and information of the Internet; historical method; methods of comparison and analogy; surveys (interviews, expert assessment); methods of mathematical statistics.

The scientific novelty of the study is that:

- for the first time identified and substantiated modern directions for improvement of the handball management system in Ukraine which are due to the processes of globalization;

- for the first time substantiated mechanism of cooperation between central and local executive bodies, local governments, the federation, other subjects of activity in handball, enterprises, organizations and establishments operating in the conditions of globalization are substantiated;

- the objectification of globalization processes in modern handball, improvement of organization and training system for handball players in Ukraine

in accordance with modern trends in the development of the sport in the world has been brought;

- current trends in handball development in modern conditions of functioning of Olympic sport, characteristic features of handball organization and management in leading European countries (for example, Germany and France) were determined;

- data on problems and as well as the origin and development of handball in Ukraine in historical and organizational aspects have been substantiated;

- findings of domestic scientists in the field of sports organization and management in Ukraine under modern conditions have have been substantiated;

- innovative ways to improve training in the field of physical culture and sports, educational and methodological support and teaching the discipline were supplemented.

The practical significance. The main provisions of the dissertation, practical recommendations and guidelines are implemented in the activities of central executive bodies in the field of physical culture and sports in order to form a mechanism for reorganizing the handball management system in Ukraine (December, 2017), in the work of the Handball Federation of Ukraine (June, 2017), educational process of students of the National University of Ukraine on Physical Education and Sports (November, 2017).

The research results can be used in the work of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Ministry of Youth and Sports of Ukraine, the Handball Federation of Ukraine, the activities of specialized sports education institutions with specific training conditions, specialized children and youth sports schools of the Olympic reserve, children and youth sports schools and sports clubs of various ownership forms, as well as in higher education institutions in Ukraine.

Developed of the curriculum of the "Mini-handball" team (section) for grades 1 – 4 of secondary schools (2017); methodical recommendations "Mini-handball" for general secondary educational institutions as well as for children and youth sports schools (2017); "Handball" curriculum for children and youth sports

schools, specialized children and youth sports schools of the Olympic reserve, schools of higher sportsmanship and, secondly, it lies in development of recommendations for improving and reforming the Ukrainian handball management system, staffing, taking into account globalization processes.

The dissertation substantiates the relevance of the researched problem, defines the object, subject, purpose and tasks, stages of organization, research methods, scientific novelty and practical significance of the work, establishes the personal contribution of the researcher in jointly published scientific works, and presents approbation data on research results and quantity of publications.

The study of scientific works on the historical, organizational and legal aspects of handball development shows that the Soviet system of handball organization and management was recognized worldwide and made a significant contribution to the development of modern handball in our country.

It is determined that today the undisputed achievements of Ukrainian handball are the victories of the women's team "Spartak" (Kyiv) – 20-time champion of the USSR, 13-time winner of the European Champions Cup. I. Ye. Turchyn and his team are entered in the Guinness Book of Records for outstanding achievements in sports. So far, no one has surpassed these achievements. It should be noted that handball is the only team sport that has been represented at the Olympic Games since Ukraine's independence, and our team managed to win an Olympic medal (3rd place, women's national team of Ukraine, Athens, 2004). In the period from 2008 to the present, no men's and women's national handball teams of Ukraine have participated in the Olympic Games.

Analysis of literature sources indicates the presence of systemic problems in handball organization and management in Ukraine. Numerous studies are devoted to the history of the sport at the national and international levels, high achievements of the Ukrainian handball school in Soviet times, the identification of the reasons for the significant decline in results since Ukraine's independence. These circumstances determine the need and relevance of finding new ways to improve the handball management system in the country.

Modern problems of sports management, their legal regulation are considered in the scientific works of many Ukrainian experts, analysing which, we can conclude about outdated forms of management and inconsistency with modern realities, negative results and the need for operational change.

The available research, which examines modern approaches to reforming sports in Ukraine, lacks conceptual approaches to the development of handball as a priority sport, taking into account current challenges in the context of globalization, as well as national opportunities.

Based on the questionnaire of Professor Olha Borysova, adapted for handball, we conducted an expert evaluation of the opinion of leading domestic and foreign experts to summarize their attitude to the existing problem, which was attended by 25 domestic and foreign handball experts. Analyzing the data, we received confirmation that the globalization of professional sports in its functioning, both in the European Union and at the national level, affects its functioning and further development, namely: international migration of athletes and coaches, creating conditions for continuity in work of children's and youth structures and sports of the highest achievements, definition of influences of organizational structure of a kind of sport and transition to more civilized export of sportsmen to foreign clubs, keeping communication with national sports.

Thus, according to 21.1% of experts, the main feature of modern sports is the international migration of athletes and coaches. 18.6% of experts bring to the fore the crucial importance of the factor of integration of sports into the market economy, 15.5% - the creation of conditions for continuity in the work of children and youth structures and sports of higher achievements. The Kendall concordance coefficient (W) is 0.96, on the basis of which it can be argued that there is a high degree of consensus among experts.

Also, according to the results of expert assessment, it was found that the most radical changes that have occurred in modern high-achievement sports relate to the organizational structure of the sport (22.7% of respondents), competition systems (20.7%) and training (19.0%). . All this may be a consequence of

globalization processes (migration, borrowing of international experience). The Kendall concordance coefficient (W) is 0.76 and is evidence of a high degree of expert agreement.

The generalized opinion of experts on the main priority areas for the development of professional sports in the European Union and Ukraine shows that the main thing should be the transition to more civilized export of athletes to foreign clubs, maintaining ties with national sports (23%). 22.6% of respondents preferred the integration of national sports into international systems, and 18.5% - the use of the European model of professional sports. The results of research suggest that handball is very popular in many countries in Europe and the world. Today, handball is not a purely sporting activity, but a powerful conglomeration of sports, business, mass media, as well as state and public organizations and institutions. So, recently, the number of national federations has increased significantly, a large number of competitions are held, both nationally and internationally, an organizational structure has been formed, the main trends of which are commercialization, professionalization and globalization. The obtained results have allowed to state that modern elite sport is structurally complex and not homogeneous in the composition of participants of sport activity.

The underestimated impact of globalization processes on sports and specifically on handball in Ukraine, disregard for the experience of foreign teams, previous mistakes of reform and the peculiarities of the management system makes Olympic medals for our team almost unattainable today.

International migration of athletes and coaches, integration of sports into the market economy necessitate the creation of conditions for continuity in the work of children and youth structures and elite sports, reorganization of the competition system, training and organizational structure.

An expert survey has been conducted among experts who identified the main directions of development, factors and conditions of modern handball in the context of globalization. Among the most important factors, experts included the development, approval and implementation of the Target Program for the

development of handball, taking into account historical, socio-economic, territorial features, aimed at promoting the sport among the population, strengthening its material and technical base. In the context of globalization, it is necessary to reorganize the handball management system, namely to ensure the transition from public administration in order to support and promote development by the state and local authorities.

Analysing the development of handball in the leading countries of the European Union (France, Germany), we can identify the following features: the autonomy of sport; mass nature of this sport, which is based on student sports; interaction of public and state organizations with active participation of the state in the regulation and financing of training programs for athletes at different stages, taking into account the results of scientific research, as well as training. An important component is functioning of training centres, which not only provides optimal conditions for combining training and sports, but also creates an optimal atmosphere of competition, improvement of athletes, training and experience of coaching staff.

Key words: handball, organization, management, system, sports training, Target program, globalization.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації та управління спортом в Україні в умовах глобалізації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Зб. наук. праць з галузі фіз. культури і спорту. Київ; 2018; 3: 3–7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці, співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

2. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації та управління спортом в Україні: Проблеми, перспективи. Вісник Запорізького національного університету. 2018; 2: 74-80. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь в організації, проведенні та аналізі результатів, аналіз отриманих даних; співавтору – здійснення допомоги у теоретичному узагальненні отриманого матеріалу.*

3. Петрушевський ЄІ. Специфіка французької моделі спорту вищих досягнень. Вісник Запорізького національного університету. 2019, №1: 125–132. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

4. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація й управління гандболом у Франції. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019; 1: 3–8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети дослідження, участь в організації, проведенні та*

аналізі результатів, оформленні наукової праці, співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження.

5. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація і управління гандболом у Німеччині. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019; 4:15-20. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження; співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

6. Ivaskevych D, Borysova O, Fedorchuk S, Tukaiev S, Kohut I, Marynych V, Petrushevskiy Y, Ivaskevych O, Mihăilă I. Gender differences in competitive anxiety and coping strategies within junior handball national team. Journal of Physical Education and Sport. 2019; 180: 1242 – 1246. Видання, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

7. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Копінг-стратегії у зв'язку з психофізіологічними характеристиками кваліфікованих спортсменок-гандболісток. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2020; 2: 3–10. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

8. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Психофізіологічна характеристика стану спортсменів-гандболістів з різним рівнем мотивації до спортивного

результату. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія 2020; 1: 33-39. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у проведенні педагогічного експерименту, узагальненні отриманих даних, оформленні наукової праці; співавтору – систематизації отриманих емпіричних даних.*

9. Ivaskevych D, Fedorchuk S, Petrushevskiy Y, Marynych V, Tukaiev S. Association between competitive anxiety, hardiness, and coping strategies: A study of the national handball team. Journal of Physical Education and Sport. 2020; 51 (1): 359 – 365. Видання, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

10. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Стан психофізіологічних функцій гандболісток з різним стажем спортивного тренування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020; 2 (81): 42–45. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавтору – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

11. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Динамічна м'язова витривалість у зв'язку зі станом психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменок. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. 2020; 59– 62. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження;*

співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми розвитку гандболу в Україні на сучасному етапі. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей X Міжнародної конференції молодих вчених; 2017 24-25 травня. Київ. НУФВСУ; 2017: 150-152. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

2. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми організації та управління спортом в умовах сьогодення (на матеріалі спортивних ігор). Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XI Міжнародної конференції молодих вчених; 2018 10 –12 квітня. Київ. НУФВСУ; 2018: 38-39. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

3. Федорчук С, Петрушевський Є, Хомик І. Стан психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменів з різним рівнем мотивації до спортивного результату. Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності: Матеріали III Всеукраїнської наукової електронної конференції; 2020, 23 жовтня. Київ. НУФВСУ; 2020: 52-53. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

4. Petrushevskiy Y, Borysova O, Fedorchuk S, Kolosova O, Kolomiets B, Tukaiev S, Ivaskevych D, Kohut I, Marynych V. Multiple investigations of coping strategies and neuromuscular system functional state in the female handball junior national team athletes. 5th EHF Scientific Conference 21-22 November, Gologne, Germany. 2019:67. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавторам – допомога у представленні наукової публікації, у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

5. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Розвиток гандболу у Франції: Організаційні основи. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XII Міжнародної конференції молодих вчених. 2019; травень 17 – 18. Київ. НУФВСУ; 2019: 40-42. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

6. Федорчук СВ, Іваскевич ДД, Тукаєв СВ, Петрушевський ЄІ. Оцінка ризику травматизму спортсменів-гандболістів у зв'язку з рінем мотивації до досягнення успіху та уникнення невдач: Збірник тез доповідей XIII Міжнародної конференції молодих вчених. 2019; травень 17 – 18. Київ. НУФВСУ; 2020: 174–175. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Кубраченко ОГ, Петрушевський ЄІ, Мельник АА, Гладун ОО. Гандбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Федерація гандболу України; 2018; Київ: 101. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, визначення мети та завдань, оформленні публікації; співавторам – накопиченні наукових даних їх систематизації.*
2. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладів» комісією з фізичної культури науково-методичної Ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України 19 грудня 2017. Київ: 2017: 35. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*
3. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Міні-гандбол: Методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл. НУФВСУ, федерація гандболу України. 2017; Київ; ТОВ «СОФІЯ-А»; 2017: 46. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*
4. Гусев ВГ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. Варіативний модуль – гандбол. Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладів» комісією з фізичної культури науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України березня 2017. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas.-> С. 108-115. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ		2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ		24
ВСТУП		25
РОЗДІЛ 1.	АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ГАНДБОЛУ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ	33
	1.1. Глобалізація та її вплив на функціонування системи організації та управління сучасного гандболу	33
	1.2. Проблеми розвитку гандболу в умовах глобалізації сучасного спортивного ринку	38
	1.3. Ретроспективний аналіз виникнення і розвитку гандболу в Україні	45
	Висновки до розділу 1	51
РОЗДІЛ 2.	МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	54
	2.1. Методи дослідження	54
	2.1.1. Аналіз спеціальної та науково-методичної літератури, нормативно-правових документів і мережі Інтернет	54
	2.1.2. Історичний метод	54
	2.1.3. Метод порівняння та аналогії	56
	2.1.4. Системний аналіз	56
	2.1.5. Опитування (бесіда, експертна оцінка)	57
	2.1.6. Методи математичної статистики	57
	2.2. Організація дослідження	60
	СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ СИСТЕМИ ГАНДБОЛУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ	62
РОЗДІЛ 3.		

3.1. Особливості та проблеми функціонування гандболу на європейському континенті.....	62
3.2. Сучасні тренди розвитку гандболу в провідних країнах Європи.....	86
3.2.1. Особливості організаційно-управлінської системи гандболу у Франції	91
3.2.2. Організаційні аспекти функціонування гандболу у Німеччині.....	103
Висновки до розділу 3.....	116
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАНДБОЛУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ.....	119
4.1. Організаційно-правові основи функціонування гандболу в Україні та їх особливості під впливом глобалізації.....	119
4.2. Стратегічні напрями удосконалення системи організації та управління гандболом в Україні.....	145
4.3. Учнівські та студентські змагання як найважливіші складові формування ефективної моделі розвитку командних ігрових видів спорту.....	158
Висновки до розділу 4	167
РОЗДІЛ 5. АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	170
ВИСНОВКИ	178
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	182
СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	184
ДОДАТКИ	212

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

DSB	–	Німецький спортивний союз
DHB	–	Німецька Федерація гандболу
INF	–	Міжнародна федерація гандболу
EHF	–	Європейська федерація гандболу
FFH	–	Французька федерація гандболу
ФГУ	–	Федерація гандболу України
МОК	–	Міжнародний олімпійський комітет
НОК	–	Національний олімпійський комітет
СВД	–	Спорт вищих досягнень
ДЮСШ	–	Дитяча-юнацька спортивна школа
СДЮШОР	–	Спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву
КСЛІ	–	Київський спортивний ліцей-інтернат
ШВСМ	–	Школа вищої спортивної майстерності

ВСТУП

Актуальність. Глобалізаційні процеси і їх вплив на спорт вищих досягнень давно привернули увагу науковців. При цьому, ефективна система управління та розвитку фізичної культури і спорту в державі – один із пріоритетів соціальної політики України. Невдалий виступ олімпійської збірної команди України на Іграх XXXI Олімпіади у Ріо-де-Жанейро 2016р., невиконання планових показників, передбачених Концепцією Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки [96], Державною цільовою соціальною програмою розвитку фізичної культури і спорту до 2020 року [166], свідчать про наявність кризового стану в українському спорті та необхідність системних дій щодо вирішення зазначених питань, вважаючи на той факт, що неможливо ігнорувати невідкладний вплив процесів глобалізації на спорт [19, 23– 25, 83, 86, 123, 150, 193]. Національні інтереси потребують невідкладного вживання ефективних заходів для розв’язання не лише суто спортивної, а і соціально значущої проблеми забезпечення розвитку спорту в Україні з урахуванням національних традицій та сучасних світових тенденцій [106, 116, 146, 159, 160].

Глобалізація спорту, як планетарне явище, отримала потужний прорив саме у другій половині ХХ ст. завдяки розширенню технологій та впровадженню комерційних аспектів у спорт.

Сказане вище стосується і спортивних ігор, які в останні роки опинилися під інтенсивним впливом зовнішніх (насамперед, професіоналізації і комерціалізації олімпійського спорту) і внутрішніх чинників (соціально-політичних, економічних, організаційно-правових) на систему організації та управління [22, 26, 54, 79, 82, 114, 188, 223, 225, 255], у тому числі і на систему розвитку гандболу в Україні.

Аналіз змін, що відбуваються в умовах глобалізації спорту вищих досягнень у міжнародному олімпійському русі, а також аналіз літературних

джерел з історії розвитку ігрових видів спорту у світі та їх сучасного стану в Україні обумовило вибір об'єкту дослідження, а саме – гандболу – виду спорту, який в нашій країні має славетну історію, видатні досягнення, розвинену матеріальну базу та чималу кількість фахівців високої кваліфікації [38, 51, 73, 80, 130, 135, 196, 226]. Беззаперечним досягненням українського гандболу на сьогодні є перемоги жіночої команди «Спартак» (м. Київ) – чемпіона ще за часів СРСР. Так, за видатні здобутки у спорті І. Є. Турчин та його команда занесені до Книги рекордів Гіннеса. Ці досягнення досі ніхто не перевершив [137].

Гандбол – єдиний командний ігровий вид спорту, що за період незалежності був представлений на Іграх Олімпіад. Так, національній збірній вдалось здобути олімпійську медаль (3 місце, Афіни, 2004 р.). Жодна з українських команд не брала участі в Іграх Олімпіад, починаючи з Пекіну 2008 р. [23, 37, 98, 106, 115].

Питання взаємозв'язку системи управління спорту, федерацій та інших учасників процесу, вплив на розвиток спорту сучасних змін і глобалізації, вдосконалення системи підготовки кадрів у своїх працях висвітлювали такі вчені і фахівці, як: О. В. Борисова [22–33, 306], Ю. П. Мічуда [121–123], Г. В. Коробейніков [271, 292], О. А. Шинкарук [19, 226–227, 294, 306], В. М. Костюкевич [98, 270–272, 306], Р. О. Сушко [191–200, 246], Р. Полі [150–151, 290], V. Vilohur [305], І. С. Павлюк [134–137], О. Л. Шльонська [33, 261–263].

Враховуючи неоднорідність цих досліджень, тема розвитку українського гандболу все ж залишається відкритою.

Важливо, що наукове обґрунтування необхідності реформувати сферу управління гандболом з урахуванням світових тенденцій заради можливих майбутніх перемог збірних команд ускладнюється відсутністю спеціальних досліджень саме за цією темою.

Аналізуючи джерела, можемо стверджувати, що цей вид спорту користується великою популярністю серед населення та сприяє всебічному

розвитку людини і підвищенню рівня фізичної підготовленості молодого покоління та вихованню гармонійно розвиненої особистості [127, 129 153, 175, 221].

Актуальність роботи підтверджується тим, що в умовах глобалізації спорту в Україні важливим є реформування системи управління сферою фізичного виховання та спорту з метою забезпечення переходу від централізації до підтримки та сприяння спорту з боку державної влади та органів місцевого самоврядування. Реалізація цього забезпечила б якісно нове ставлення до ролі і статусу національних федерацій з видів спорту як центрів управління, носіїв правил, регламентів та стандартів у сфері спорту.

Реформування сфери та створення відповідних нормативно-правових, соціально-економічних і організаційних умов сприятиме не лише удосконаленню організаційно-управлінської системи вітчизняного гандболу відповідно до світових стандартів, належному рівню охоплення дітей заняттями гандболом, але й забезпечить дієвий механізм відбору та підготовки обдарованих осіб для спорту вищих досягнень.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (номер державної реєстрації 0116U001628).

Роль автора, як співвиконавця, полягає в обґрунтуванні напрямів впровадження та розробці практичних рекомендацій для удосконалення діяльності центральних органів виконавчої влади сфери фізичної культури і спорту, Федерації гандболу України.

Мета дослідження – обґрунтування напрямів удосконалення системи організації та управління гандболом в Україні в умовах глобалізації спорту.

Завдання дослідження:

1. На основі даних наукових досліджень вітчизняних і закордонних авторів, нормативно-правових актів та інформації мережі Інтернет комплексно проаналізувати проблеми розвитку сучасного гандболу через призму організаційних та історичних аспектів під впливом процесів глобалізації спорту.

2. Визначити особливості функціонування організаційно-управлінських структур гандболу в провідних країнах в умовах глобалізації спорту.

3. Дослідити проблеми та перспективи розвитку гандболу в Україні з урахуванням соціально-економічних і організаційно-управлінських відносин у спорті.

4. Обґрунтувати напрями вдосконалення організаційно-управлінської системи вітчизняного гандболу з урахуванням національних особливостей, міжнародного досвіду, глобалізації спорту.

Об'єкт дослідження: організаційно-управлінська система сучасного гандболу.

Предмет дослідження: напрями вдосконалення системи організації та управління гандболом в Україні в умовах глобалізації спорту.

Методи дослідження:

1. Системний аналіз дозволив розглянути організаційно-управлінську систему сучасним гандболом як єдине ціле з урахуванням нормативно-правового, економічного, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного забезпечення та дати їй оцінку.

2. Аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів та інформації мережі Інтернет дозволив визначити актуальні питання щодо розвитку, особливостей організаційно-управлінської системи гандболом в Україні і в Європі в умовах глобалізації спорту.

3. Історичний метод використовувався для ретроспективного аналізу динаміки розвитку гандболу в Україні, дослідження особливостей

формування системи організації та управління гандболом у провідних європейських країнах на різних етапах, виявлення внутрішніх і зовнішніх історичних зв'язків.

4. Методи порівняння та аналогії сприяли виявленню спільних і відмінних рис розвитку гандболу в провідних країнах світу та Україні, визначенню чинників, що впливають на ефективність функціонування та систему організації й управління гандболом.

5. Опитування (бесіда, експертна оцінка). Експертна оцінка застосовувалась для визначення стану, проблем, напрямів розвитку, чинників та умов функціонування сучасного гандболу. В експертизі взяли участь 25 провідних фахівців з гандболу, серед яких висококваліфіковані спортсмени України (призери Ігор Олімпіад, майстри спорту України міжнародного класу, майстри спорту України), заслужені тренери України (тренер національної збірної України та Міністерства молоді та спорту України), тренери команд («Галичанка» (Львів), «Донбас», (Маріуполь)).

6. Методи математичної статистики використані для обробки результатів дослідження. Для визначення ступеня узгодженості відповідей експертів застосовувався коефіцієнт конкордації Кендалла (W), для перевірки його значущості – критерій Пірсона.

Наукова новизна полягає в тому, що:

- *уперше* визначено та обґрунтовано сучасні напрями вдосконалення системи управління гандболом в Україні, що обумовлені процесами глобалізації;

- *уперше* обґрунтовано механізм співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, федерацією, іншими суб'єктами діяльності у гандболі, підприємствами, організаціями та установами в умовах глобалізації;

- *доведено* об'єктивізацію процесів глобалізації сучасного гандболу, удосконалення системи організації та підготовки гандболістів в Україні у відповідності до сучасних тенденцій розвитку виду спорту в світі;
- *визначено* тренди розвитку гандболу в сучасних умовах функціонування олімпійського спорту, особливості організації та управління гандболом у провідних країнах Європи (на прикладі Німеччини та Франції);
- *дововнено* дані про проблеми розвитку гандболу на міжнародному рівні, виникнення і розвиток гандболу в Україні в історичному та організаційному аспектах;
- *дововнено* розробки вітчизняних науковців у сфері організації та управління спортом в Україні у сучасних умовах;
- *дововнено* інноваційні підходи щодо вдосконалення підготовки кадрів у сфері фізичної культури і спорту та навчально-методичного супроводу викладання навчальних дисциплін.

Практична значущість. Основні положення дисертаційної роботи, практичні рекомендації впроваджені в діяльність центральних органів виконавчої влади сфери фізичної культури і спорту для формування механізму реорганізації системи управління гандболом в Україні (грудень, 2017 р.), практику діяльності Федерації гандболу України (червень, 2017 р.), навчальний процес студентів Національного університету фізичного виховання і спорту України (листопад, 2019 р.).

Результати роботи можуть бути використані у діяльності закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортивних клубів різних форм власності, а також у закладах вищої освіти в Україні, а також у роботі Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Федерації гандболу України, у навчальному процесі студентів кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного

виховання і спорту України та у інших закладах вищої освіти в Україні (21.11.2019 р., додаток Д).

Розроблено навчальну програму гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (додаток Г), методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл «Міні-гандбол» (додаток Е), навчальну програму для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності «Гандбол» (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 року № 1407).

Особистий внесок здобувача у спільних публікаціях полягає в організації досліджень, аналізі науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, обробці та інтерпретації отриманих результатів. Внесок співавторів – участь в проведенні, аналізі та обробці результатів дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи представлені на міжнародних конференціях: «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2018-2019 рр.), «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2017-2020 рр.); 5th ENF Scientific Conference (Gologne, Germany, 2019); III Всеукраїнська наукова електронна конференція «Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності» (Київ, 2020 р.).

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 20-ти наукових працях, з них 11 – опубліковані в фахових виданнях України, 2 з них входять до міжнародної наукометричної бази даних Scopus, 5 публікацій – апробаційного характеру, 4 – додатково відображають результати наукового дослідження.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел (307 джерел, 75 з яких – іноземні), додатків. Дисертація містить 16 таблиць і 20 рисунків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 226 сторінок.

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ГАНДБОЛУ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

1.1. Глобалізація та її вплив на функціонування системи організації та управління сучасного гандболу

У XX-XXI сторіччях глобалізація стала явищем, що має величезний вплив на сферу спорту. На думку іноземних фахівців вона впливає не тільки на проведення спортивних заходів, організацію усіх дотичних до них процесів, але й на те, як спорт в цілому сприймається суспільством [232, 274, 280, 300, 304].

Так, глобалізація спорту отримала потужний прорив саме у другій половині XX ст. завдяки розширенню технологій та впровадженню комерційних аспектів у спорт. З одного боку – газети, радіо та особливо телебачення висвітлювали спорт на широку міжнародну аудиторію (перший Кубок світу FIFA транслювався по телебаченню в 1956 р., а перші Ігри Олімпіад – у 1960 р.), з іншого – комерційна реклама дозволила створювати на цьому капітал. Посилене залучення глобальних телекомунікаційних компаній дозволяє міжнародним спортивним організаціям та федераціям, таким як Міжнародний олімпійський комітет, отримувати величезні доходи, продаючи телевізійні права [260]. Просування національних команд на закордонні ринки стає все більш популярним. Частим стало явище, коли відомі і популярні команди подорожують по різних куточках світу не заради безпосередньої підготовки до майбутнього сезону, а швидше для просування своєї команди, товарів та спонсорів.

Численні джерела наголошують, що ігнорувати вплив процесів глобалізації на спорт є неможливим, адже він став настільки невіддільним та одним із ключових чинників розвитку, що реформування з урахуванням вище вказаного є чи не єдиним шляхом до процвітання [21, 24, 39, 64, 113, 117, 151].

На думку соціолога В. Г. Городяненко [52], сучасний спорт набув глобального масштабу. Він значною мірою втратив свій ігровий характер, а його професійна практика стала частиною світового видовища у засобах масової інформації і серйозним та фінансово значущим світовим бізнесом [53, 58–59, 66, 70, 84]. Відмітимо той факт, що В. М. Платонов [148] та С. М. Бубка [37] наголошують, що невірно розуміти цей процес лише як економічну взаємодію певних спільнот, тому що тут прослідковуються також політичні, соціальні, культурологічні та інші аспекти.

Деякі спортивні формати адаптуються легше, ніж інші, а деякі накладають більше обмежень, часто через національні або міжнародні регуляторні ради. Як зазначає Вільям В. Келлі [240], присвоєння місцевих ресурсів рідко буває просто асиміляцією та наслідуванням. У спорті можуть з'являтися стилі, які відображають і підкріплюють як місцеві, так і національні цінності.

Аналізуючи сучасну літературу, видно, що місцеве не обов'язково чинить опір глобальному, і все ж багато дослідників схильні привілеювати місцеве, настільки, наскільки аудиторія схильна підбадьорювати та захоплюватись негідниками [241]. Сьогодні мета спорту більше не обмежується розвагами, часто переплітаючись з торгівлею, бізнесом та політикою. Талант, швидкість та інновації визнаються транснаціональними у бізнесі чи спорті. Чимало дослідників [7, 34, 60, 238, 259] намагаються зрозуміти та виявити причини того, чому деякі спортивні явища поширюються, а інші – ні. Найпопулярніші культурні товари – книги, їжа чи спорт – як правило, не базуються на глибоких культурних знаннях мають певну емоційну, чуттєву чи інтелектуальну привабливість, яка виходить за межі місцевих проблем; і може ефективно продаватися через кордони, особливо через телебачення або Інтернет. Автор зазначає і те, що спортивні події мають низькі загальні знаменники, дешевий вхідний квиток та негайне задоволення, які є факторами, що сприяють глобальному розповсюдженню.

Конкуренція та її регулювання не повинні бути повністю централізованими. Глобальні види спорту, такі як гольф та теніс, обходяться без світового чемпіонату, натомість, конкуруючи із набором світових турнірів, частими розладами навіть найбільш домінуючих гравців [287]. Інші види спорту, такі як крикет, зазнають постзахідної трансформації, коли колишні британські колонії сваряться з традиціоналістами протягом одноденних та багатоденних матчів. Дослідник заявляє, що такому світовому спорту, як крикет, бракує єдиної глобальної сучасності.

Якщо розглядати глобалізацію як соціальне явище, то можемо говорити про такі ракурси як: соціально-політичний, соціально-економічний, соціокультурний. Наприклад, дослідниця В. Воронкова сутність глобалізації бачить у перетворенні людства на єдину структурно-функціональну систему, організовану за універсальними принципами [45]. На думку західного соціолога В. Бека [18], глобалізація — це ідеологія панування світового ринку, неолібералізму. Проте полісемантичність поглядів та визначень, на думку М. Чешкова [225], говорить про кризу глобалізації як науки, що не встановила ні предмет, ні суб'єкт власного дослідження. Звичайно, це вносить свої корективи і в процеси глобалізації спорту.

Процес глобалізації також суттєво вплинув на розвиток гандболу, а саме – на особливості функціонування його організаційно-управлінської системи у провідних країнах світу [5, 11, 57, 77, 89, 144, 147, 149, 162].

Отже, гандбол є невід'ємною частиною процесів глобалізації світового спорту. Можна стверджувати, що глобалізація гандболу практично закінчилася. Цей вид став професійним, економічно привабливим для комерційних установ, утворилася сучасна інфраструктура [182, 201, 204, 251, 253]. Р. Сушко зазначає, що швидкі темпи поширення інформаційних технологій, міграція спортсменів і тренерів, постійний пошук партнерів для спільних виступів посилює тенденції космополізму серед досвідчених фахівців, спричиняє поступову втрату самобутності [192, 194].

Загалом, говорячи про глобалізацію в процесі функціонування гандболу, варто згадати, що визнання гандболу міжнародним видом спорту в 1926 р. дало поштовх до його розвитку у низці країн. З'явилися спортивні клуби, що стали культивувати гандбол в Люксембурзі і Швейцарії, Іспанії та інших країнах [178, 187, 189, 217, 235, 244].

Ще одним ключовим чинником, що свідчить про глобальність процесів становлення виду спорту, було створення під час конгресу Міжнародної атлетичної любительської федерації у серпні 1926 року Комісії спортивних ігор, яка об'єднала баскетбол, волейбол, гандбол, хазену і кортбол, президентом якої призначили Ф. Ланга. У тому ж році у Кьольні відбулося перше засідання новоствореної Комісії, де прийняли рішення щодо розділення гандболу на дві його різновидності – 7:7 і 11:11 та створення Комісії з підготовки міжнародних правил.

Створена у 1928р. в Амстердамі Міжнародна аматорська федерація гандболу (МАФГ) стала ще одним кроком до напрямку глобалізації і комерціалізації цього виду спорту [8, 14, 43, 281, 291, 307]. До її складу увійшло 11 країн, що активно розвивали на своїх теренах гандбол. У 1936 р. вид спорту вперше був включений до програми Ігор XII Олімпіади в Берліні. Тоді переможцем стала команда Німеччини.

Завершальним у формуванні глобальної системи управління гандболом можна вважати створення Міжнародної федерації гандболу (англ. International Handball Federation, IHF). Липень 1946 року став знаменним для виду спорту, адже тоді, участь у Конгресі IHF взяли представники декількох європейських держав, на якому було обрано Раду федерації, затверджено Статут. IHF прийняла програму дій, спрямовану на відродження гандболу у світі, проведення курсів для суддів та чемпіонатів світу з гандболу 11x11. Але вже тоді у багатьох країнах широкого розвитку став набувати гандбол 7x7. Останній чемпіонат світу з гандболу 11x11 було проведено у 1966 році.

Говорячи про сучасність, Міжнародна федерація гандболу і сьогодні є керуючою організацією світового гандболу, яка об'єднує 203 національні

федерації [134]. Беззаперечно, що саме ІНФ зробила один із найвагоміших внесків у зростання популярності гандболу в світі, визначила при цьому його високі стандарти проведення всіх міжнародних турнірів, сприяла вдосконаленню правил гри, здійсненню контролюючих функцій (допінговий контроль, суддівство та інше).

Зміни, які впроваджує ІНФ у світовому гандболі, надали можливість континентальним та національним федераціям розпочати реформування системи організації та управління, органічно враховуючи умови глобалізації спорту, а саме: спортивні стандарти – правила гри у гандбол, спортивно-освітній стандарт, регулювання міграційного процесу, інформаційної, економічної діяльності на регіональному рівні, зміни у системі організації та управління [249–252].

Аналізуючи джерела, можна визначити, що ініціатива вже Європейської федерації гандболу (англ. European Handball Federation, EHF) щодо зміни формату проведення європейських кубків, прагнення бути сучаснішими та цікавішими для меценатів, спонсорів, вболівальників, фахівців з гандболу та самих гандболістів знайшла широку підтримку у національних федераціях [211, 244, 256].

Трансформація під впливом глобалізації не оминула одне з найпрестижніших і консервативних змагань – Кубок чемпіонів, де відбувся перехід із кубкової системи розіграшу у турнірну площину. Також наслідком цих процесів стало збільшення кількості команд-учасниць від 16 до 28. Відбір команд тепер будується на рейтинговій основі: за підсумком спортивного сезону кожної країни ЕНФ надає бали, і чим вище рейтинговий бал у країні, тим більше команд можуть брати участь у Лізі чемпіонів [205, 211, 218, 249, 260].

Не залишився без вагомих змін і чемпіонат Європи, який значно підвищив інтерес глядацької аудиторії до гандболу, починаючи із першого матчу, у 1994 р., та зарекомендував себе як одну із найвизначніших міжнародних гандбольних подій.

Чемпіонат Європи з гандболу серед чоловіків та серед жінок – це, перш за все, видовище для багатомільйонної аудиторії вболівальників. Кваліфікаційні та фінальні частини чемпіонату Європи збирають багатотисячні аудиторії глядачів на трибунах і багатомільйонні – біля екранів. Відповідно до статистики ЕНФ, чемпіонат Європи 2016 р. сприяв залученню національних федерацій до планування та створення об'єктів спортивної інфраструктури.

Польща та Швеція, в яких відбулися чемпіонати Європи з гандболу серед чоловіків та серед жінок 2016 р., спільно з державними та приватними установами створили сучасні мультиспортивні комплекси, впровадили сучасні механізми залучення потенційних інвесторів, побудували платформи для забезпечення ефективного використання новітніх ІТ-технологій, сучасного менеджменту для просування спортивного іміджу своїх країн у світі.

Чемпіонат Європи з гандболу на сучасному етапі перетворився в індустрію спорту, яка складається з багатьох компонентів – від спортивного менеджменту до маркетингу, від спортивного туризму – до спортивних товарів та одягу, від спортивних технологій – до волонтерів, від спортивної медицини – до рекреації.

Отже, сьогодні глобалізація є незворотнім процесом із суттєвим впливом на систему організації та управління, регламент змагань, а впровадження новітніх технологій і зацікавленість ЗМІ обумовила його комерціалізацію та професіоналізацію.

1.2. Проблеми розвитку гандболу в умовах глобалізації сучасного спортивного ринку

Глобалізація світової економіки позитивно позначилася на спортивному ринку, підвищуючи інтерес до спорту і розвиваючи непопулярні його види в деяких країнах. Так, у США із середини 90-х років

XX ст. почав активно розвиватися європейський футбол, тоді як раніше існував тільки американський.

Глобальна індустрія спорту є сьогодні одним із динамічних ринків сфери послуг. На її частку в останні роки припадає понад 3% світового торгового обігу. Одним із серйозних імпульсів у розвитку цього виду бізнесу став процес світової глобалізації. Міжнародний бізнес у спорті входить до двадцятки найбільш прибуткових у світовому господарстві у розрізі його ефективності вкладення капіталу. Ця сфера забезпечує роботою понад 10 млн. осіб у всьому світі.

Бурхливий розвиток товарно-грошових відносин, залучення до них практично всіх сфер сучасного життя, поява тенденцій, раніше суспільству невідомих, і швидкість соціальних змін істотно вплинули на спорт, у тому числі і спорт вищих досягнень, забезпечивши необхідну актуальність для осмислення змін, спричинених процесами глобалізації, що відбуваються в ньому [2, 17, 62, 66, 71, 91, 94, 174].

Говорячи про глобалізацію, як явище, що охопило увесь світ, ми не можемо не пов'язувати її швидко інтеграцію в спорт із таким явищем, як комерціалізація, що стало, напевно, однією із ключових рушійних сил. Якщо в США ще наприкінці XIX ст. стали приділяти підвищену увагу комерціалізації спорту, то точкою відліку перетворення спортивного видовища в серйозний бізнес в Західній Європі став, як вважають багато фахівців, став 1980 р. – рік, коли Міжнародний олімпійський комітет (МОК) очолив успішний підприємець і досвідчений менеджер Хуан Антоніо Самаранч. Під його керівництвом була розроблена довгострокова програма комерціалізації світового спорту, першим завданням якої була теза – зробити спорт самоокупним, і надалі – перетворити його в процвітаючу сферу бізнесу [167, 179, 187, 189].

Саме тоді в світовий і, в першу чергу, у західноєвропейський спорт вищих досягнень з різних куточків світу стали вкладатися серйозні інвестиції, укладались вигідні контракти із найбільшими виробничими

корпораціями і світовими телевізійними компаніями, стали залучатися до роботи професійні менеджери та маркетологи з інших сфер підприємницької діяльності, які раніше абсолютно не мали відношення до спортивних заходів [10, 15, 161, 169]. Спорт став своєрідним глобальним безпрограшним бізнесом.

Дослідники наголошують, що спорт вищих досягнень – це діяльність, спрямована на задоволення інтересу до певного виду спорту, досягнення високих спортивних результатів, які отримують визнання у суспільстві, підвищення власного престижу команди, а на вищому рівні – престижу країни [145, 148]. І ця діяльність теж зазнала впливу глобальних світових процесів. У свою чергу, комерціалізація спорту вищих досягнень стала буденним процесом його використання для отримання прибутку, залучення на орбіту товарних відносин в якості активної ланки [12, 22, 24, 148].

Сучасний гандбол тісно пов'язаний із глобальною комерціалізацією. Яскравим прикладом є створення у 2011 році декількома європейськими країнами організації під назвою «SEHA League-Gazprom» (СЕХА Ліга-Газпром) з метою інтеграції гандболу в систему сучасного спорту в умовах глобалізації та комерціалізації спорту вищих досягнень [112].

Також, аналізуючи сьогоденний ринок гандболу, можна побачити, що у невеликої кількості найбагатших гандбольних клубів є власні платні телевізійні канали, на яких щодня готуються свіжі випуски спортивних новин, транслюються матчі та рекламні ролики.

Продаж прав на телетрансляції – одна з найбільш прибуткових частин клубного бюджету, яка може досягати 50% усього прибутку. В останні 10 років масовий спортивний захід став хорошим товаром, здатним приносити чималі кошти.

Іншою частиною прибутків клубу учасників СЕХА Ліга-Газпром – це спонсорські інвестиції (близько 10-15%). Варто зазначити, що робота зі спонсорами у професійних спортивних командах ведеться декілька років і відпрацьована до дрібниць. Основні особи на цій арені – так звані генеральні

спонсори з усіх куточків світу. Це, як правило, найбільші світові компанії з різних сфер бізнесу.

І, нарешті, остання, частина прибутків клубу – комерційні програми. Частина професійних спортивних клубів володіють власними готелями, телевізійними каналами, туристичними фірмами, широкими мережами бензоколонок по всій країні, магазинами сувенірної продукції, ресторанами, кафе, барами тощо. Прибуток приносять конкурси, лотереї, зустрічі з гравцями клубу, екскурсії по стадіону, Інтернет-розсилка платних клубних новин, оплата членства у клубах дорослих, юних і міжнародних уболівальників.

СЕХА Ліга-Газпром характеризується як гандбольний флагман для інших національних федерацій. Таку думку висловив президент ЕНФ Майкл Ведерер [112, 249].

Провідними країнами-учасницями світового ринку спортивної індустрії сьогодні є США, країни Західної Європи (Великобританія, Італія, Іспанія, Німеччина, Франція), Російська Федерація, а також деякі країни Азії (Японія, Китай, Південна Корея), Латинської Америки (Аргентина, Бразилія) [113].

У міжнародному спортивному бізнесі з'являються особливості і риси, абсолютно не характерні для інших сфер підприємницької діяльності. Так, унікальним стає поняття трансферного ринку, згідно з яким об'єктом купівлі-продажу є послуги спортсменів, тренерів.

Еволюція спортивної діяльності вказує на удосконалення різних її компонентів. Важливими серед них є процеси комерціалізації, професіоналізації, глобалізації. Дослідження визначили, що найбільших змін під впливом сучасних тенденцій, зокрема, глобалізації спорту, зазнають процеси, пов'язані із організацією та проведенням змагань. Сьогодні зміни організаційних підходів до проведення змагань є типовими для багатьох видів спорту [20, 44, 67, 88, 101, 111].

Чітко зазначено, що тенденції зближення спорту вищих досягнень із бізнесом та зміни, що відбуваються у системі змагань ЕНФ, відображаються на особливостях організації змагань, що проводяться окремими країнами та можуть охоплювати інтереси усіх категорій учасників [132, 138, 151, 172, 245].

Не можемо не відзначити й інші сторони процесу глобалізації, які є досить сумнівними, проте мають великий вплив на систему управління та організації спорту. Зокрема, цінність певного виду спорту часто визначається розміром доступної аудиторії для ЗМІ, рекламодавців та спонсорів. Це, звичайно, підриває основні спортивні принципи і, зрештою, може призвести до зменшення різноманітності спорту та спортивної спадщини [275, 279]. Це стосується безпосередньо і гандболу, так як цей вид спорту на сьогодні не може на повну силу конкурувати із такими ігровими видами спорту як футбол, баскетбол, популярність яких не викликає сумнівів, та керівники й управлінці яких заробляють чи не найбільше, маючи завдяки цьому підґрунтя для розвитку свого виду спорту, клубів чи професійних ліг.

З часом, коли спортивна індустрія комерціалізувалась та глобалізувалась, все більше спортсменів та тренерів почали перетинати кордони в пошуках кращих умов життя. Спортивна міграція стала постійним явищем глобалізації, а також формою зайнятості. Це також привернуло увагу дослідників [273, 290, 295], особливо в Європі та в усьому світі [303].

Зазначимо, що, незважаючи на те, що глобалізація містить в собі і складову міграції та переміщення спортсменів, її не можна сприймати однозначно як щось позитивне, тому що навколо цього теж є суперечки. Перш за все, багаті країни здатні «купувати» таланти з бідніших країн, що негативно впливає на спортивну систему держави-донора і на її спортивний ринок. Не буде перебільшенням твердження того, що міграція стала одним з найважливіших елементів глобалізації спорту за останнє двадцятиріччя. Насправді, деякі спортсмени щодня переживають міграцію, коли виходять з дому на тренування. Це особливо демонструється у країнах Європейського

Союзу. Часто буває так, що спортсмени живуть в одному місті, а тренуються в іншому. Наприклад, атлет може жити недалеко від кордону в одній країні, а тренуватись – у сусідній.

Моделі міграції у спорті не є уніфікованими та різняться залежно від спортивної дисципліни, статі спортсменів, країни та навіть континенту.

Норвезькі вчені у своєму дослідженні встановили взаємозв'язок між розвитком вітчизняних талантів та міграцією гравців з-за кордону шляхом порівняльного багаторазового дослідження датського та норвезького жіночого гандболу у першій половині 2000-х років [298, 302]. Використовуючи теорію локального навчання Лейва та Венгера [284, 299] в практичних спільнотах, аналіз продемонстрував неоднозначні наслідки значної міграції на становище та ситуацію навчання домашніх талантів. Позитивним моментом є навчання та наслідування гравців-мігрантів, в той же час, існувала тенденція, коли молодим вітчизняним гравцям постійно заважали брати участь у матчах. Навіть невелика кількість гравців з-за кордону сама по собі може заблокувати розвиток місцевих молодих талантів, а насамперед – структурування тренувальних та матчевих практик у клубах та національних лігах [282].

Результати міжнародних досліджень підкреслюють складність міграційного процесу також і тренерів з гандболу, що супроводжується різними мотивами, вимогами та бар'єрами, активним прийняттям рішень. Існує тенденція транснаціональної тренерської кар'єри, керованою їх ментальністю та необхідністю особистого професійного зростання [264, 268, 277, 293] Тренери-мігранти, перш за все, цікаві тим, що пропонують нову філософську концепцію та методи навчання, що поєднується з національними особливостями гандболу.

Дослідники відзначають неоднозначність процесу переміщення тренерів між країнами. Деякі гандбольні клуби стали дуже багатими: вони приводять у клуб найкращих гравців і шукають для них найкращого тренера також. Ці тренери намагаються привести, в свою чергу, своїх кращих гравців

до нового клубу, вони приїжджають в оптимальному складі, утворюють міцний союз, захищають одне одного.

У деяких клубах гравці мають великий вплив у виборі тренера. Слід розуміти і труднощі, з якими стикається ця людина під час роботи за кордоном: мова; наявність терпіння; великого тиску та очікувань; новий спосіб життя і звички; адаптація нових традицій; опір інших тренерів; позитивне сприйняття гравцями.

На противагу існує і думка, що, наприклад, Федерація гандболу Німеччини мало приділяє уваги залученню мігрантів у спорт, а національна команда під керівництвом Крістіана Прокопа – складається суцільно з етнічних німців, і в цьому деякі фахівці вбачають ознаки расизму.

За словами тренера турецького походження з німецького гандбольного клубу «Лемго», Німецька гандбольна асоціація занадто мало піклується про молодих спортсменів-мігрантів з Близького Сходу. У підсумку, представники федерації змушені були виправдовуватися, кажучи, що серед турецької та арабської молоді гандбол не є популярним видом спорту.

Проблемою, спричиненою глобалізацією, є тенденція залучення спортсменів з інших країн і для участі у міжнародних спортивних заходах. У цьому випадку громадянство та приналежність сьогодні легко обмінюються на необхідні спортивні навички та вміння [276, 278].

Глобалізація спорту створює також можливості для різних видів злочинної діяльності. Замовні матчі та корупція серед суддів зростають через зростання міжнародних ставок та азартних ігор на спортивних заходах. Ймовірна корупція посадових осіб найважливіших міжнародних спортивних організацій та асоціацій може призвести до суперечок, пов'язаних із організацією та проведенням спортивних заходів. У той же час, ці великі спортивні установи можуть бути використані як інструменти для відмивання грошей. Іншим питанням, яке демонструє темну сторону глобалізації спорту,

є використання заборонених препаратів, що підвищують спортивні показники, – допінг [301].

Таким чином, спорт, у тому числі і спорт вищих досягнень, являє собою ринок послуг: спортивних, інформаційних, розважальних, фармакологічних тощо, несучи при цьому як позитивний, так і негативний вплив.

Отже, серед основних проблем сучасного гандболу фахівці виділяють вплив глобалізації на спортивні результати, зміну правил змагань, формування глобального ринку праці, регулювання правових відносин, міграційні процеси серед гравців, тренерів, інших спортивних фахівців та стрімкий розвиток грального бізнесу [23, 25, 61, 199].

1.3. Ретроспективний аналіз виникнення і розвитку гандболу в Україні

Аналізуючи розвиток українського гандболу, неможливо відкинути радянське минуле нашої країни. Так, у 1976 р. жіночі збірні команди з гандболу вперше були включені у програму Ігор Олімпіад. Тоді блискучий виступ жіночої збірної команди СРСР став початком розквіту гандболу та утвердження міцних позицій радянської школи в світі, що було закріплене завоюванням золотих медалей на Іграх XXII Олімпіади у Москві.

Проте шлях до цього було прокладено набагато раніше. В Україні гандбол почав розвиватися приблизно з травня 1909 р. в м. Харкові. Тоді відбулося спортивне свято товариства «Сокіл», в рамках якого вперше зіграли чеську гру «хазену», що мала певні правила, запропоновані Е. Мали. Видатний педагог Едуард Францевич Мали, чех за походженням, що жив у Харкові, став людиною, якій належить вирішальна заслуга в розвитку гандболу в дореволюційній Росії.

У 1910 р. у м. Харкові відбулась перша офіційна гра спортивних гандбольних команд. Варто зазначити, що до 1912 року гра була поширеною виключно в межах клубів «Сокола».

Протягом 1912-1913 рр. Е. Мали був викладачем гімнастики у гімназії змішаного типу. На базі організації, якій і належала гімназія, він організував чоловічу гандбольну команду. На той час відомий харківський лікар і спортивний діяч О. Малащенко випустив брошуру, де було уточнено і розміщено правила «хазени», а саму гру названо «гандбол». Все це розмістили на головній сторінці видання.

З 1914 р. гандбол швидко набув популярності у Харкові, Києві, Маріуполі, Одесі та в інших містах України. У 1918 р., також у м. Харкові, була організована перша «гандбольна ліга», до складу якої увійшло близько 40 спортивних організацій [46].

Спочатку гра в гандбол використовувалася на уроках гімнастики, а згодом стала окремим видом фізичного виховання в різних навчальних закладах.

Е. Мали близько 1914 р. завершив роботу зі створення правил рухливої ефективної гри з м'ячем і розробив перші офіційні правила українського гандболу – гри, що стала найбільш досконалим втіленням чеської «хазени» та датського «хандболду». Відповідно до них, гра велася командою із 7 гравців на майданчику 45х25м, поділеному на три зони: захисту, центрального поля та нападу. Площа воротаря обмежувалася лінією кидків по воротах з відстані чотирьох метрів, утворюючи прямокутник 4х8м. Кидки м'яча виконувалися у ворота з розмірами 200х 225 см. Гра тривала два тайми по 30 хвилин.

Основні елементи саме українського гандболу увійшли, у якості важливої складової, вже до міжнародних правил гри, які було розроблено на 20 років пізніше, ніж це зробив Е. Ф. Мали [46, 51, 80].

Український гандбол став першим у світі закінченим варіантом гри спортивної спрямованості. Перша світова війна, що розпочалася у 1914 році,

стала реальною причиною, чому наш гандбол тоді не набрав обертів. Зазначимо, що протягом війни все ж відбувались поодинокі змагання, організовувались деякі клуби, проте це не було масовим явищем. До 1921 року навіть існував єврейський гандбольний гурток організації «Маккабі».

Перші достовірні відомості про початок розвитку гандболу і ручного м'яча вже в СРСР відносяться до 1922 р. На той час вже грали у гандбол 11х11. У тому році Губернський олімпійський комітет організував першу гандбольну організацію – секцію ручного м'яча, а у 1923 р. – гандбольну секцію і суддівську колегію. Тоді у Харкові налічували 16 команд, які регулярно брали участь у змаганнях. Восени того ж року секцію перейменовано на Лігу.

Протягом 20-х років ХХ ст. гра стрімко набирала популярності на українських територіях. Важливий внесок у її розвиток тоді зробили Л.Ордин, І. Малишенко, К. Тір, С. Бляшенко, удосконалюючи правила гри, організовуючи змагання, написавши навіть звіти про них, виступивши новаторами багатьох прийомів техніки і тактики. У 1927 році гра охопила майже всю територію України, адже чемпіонат Харкова зібрав тоді майже 142 колективи чоловічих і жіночих команд. У тому ж році провели перший розіграш першості Української Радянської Соціалістичної Республіки, в якому взяли участь команди великих і малих міст: у чоловіків команди із 41 міста, у жінок – із 29.

Перші зустрічі на державному рівні проходили в Москві на дослідно-показових майданчиках Всеобуча. Тоді гру з 11-ма гравцями називали «ручний м'яч» і, в основному, вона поширювалася в Російській Радянській Соціалістичній Республіці, а гру із 7-ма гравцями називали гандболом і якраз вона ширилася саме в Україні. Ці назви гри в нашій країні зберігалися до кінця 40-х років.

У 1928 р. гандбол був включений до програми І Всесоюзної спартакіади та представлений обома варіантами гри. Але невдалий дебют через малу кількість команд і ряд інших причин гандболу і ручного м'яча на

багато років підірвав авторитет цього виду спорту. Наприкінці 1930-х років інтерес до гри знизився. На той час гандбол розвивався фактично лише у Києві, Харкові, Запоріжжі, Сталіно, Дніпропетровську, Луганську, Маріуполі, де проводилась навчально-тренувальна робота, організовувались змагання, зростала спортивна майстерність гравців. Тоді вперше почали застосовувати нову техніку затримання м'яча воротарем і кидки м'яча у ворота в стрибку, застосовували зонну систему захисту. Велику роль в удосконаленні гандболу склали дослідження Київського державного інституту фізичної культури (КДІФК), працівники якого розробили нові та вдосконалили вже відомі технічні прийоми та тактичні дії, методичку навчання та тренування.

Активне післявоєнне відродження гри почалося в 1946 році, коли до Києва з війни повернувся Євген Іванович Івахін, обійнявши посаду старшого викладача кафедри спортивних ігор у КДІФК. Під його керівництвом поціновувачі гандболу розпочали відроджувати гру. У 1948 р. затвердили нові правила гри, якими було закріплено за гандболом назву «ручний м'яч 7х7». Федерація ручного м'яча СРСР була названа теж з дотриманням російської назви. Відтоді виникла невідповідність термінів: «гандболісти грають у ручний м'яч».

У 1955 р. у Ризі відбулись перші всесоюзні змагання збірних чоловічих і жіночих команд міст СРСР з ручного м'яча 11х11. Серед жінок переможницями стали київські студентки, серед чоловіків – ризька команда. У період з 1956 по 1961 рр. було проведено шість чемпіонатів СРСР з ручного м'яча 11х11, що зіграли певну роль у розвитку гри. Стало очевидним, що гра втрачає свої позиції в країні і за кордоном. Вирішальним стало рішення ІНФ, яка офіційно надала перевагу гандболу 7х7. Федерація ручного м'яча СРСР приймає рішення про припинення проведення першості СРСР з ручного м'яча 11х11. Починаючи з 1962 р., першості СРСР проводились тільки з гандболу 7х7 [46, 80, 82].

У цей час відзначаються перші успіхи українського гандболу. Так, жіноча команда «Спартак» (м. Київ), створена з вихованок ДЮСШ-2 міста, багато років очолювала турнірну таблицю чемпіонату СРСР. У 1969 р. «Спартак» вперше отримав титул чемпіона СРСР серед жіночих команд вищої ліги. З того часу титулом чемпіонів СРСР вони не поступалися аж до 1989 р.

Перемоги у чемпіонаті СРСР цієї жіночої команди стали вінцем процвітання українського гандболу. У подальшому команда, під керівництвом І. Є. Турчина, 20 років поспіль вигравала титул чемпіонки СРСР. Ці досягнення досі ніхто не перевершив. Ставши чемпіоном країни, київський «Спартак» завоював право на участь у міжнародних клубних турнірах, де багато років займав позицію лідера. Так, у 1960 р. для жіночих команд було засновано Кубок європейських чемпіонів. У розіграшах цих змагань команда брала участь 15 разів, 13 з яких була переможцем – такого успіху не досягала жодна команда європейського континенту. За видатні здобутки у спорті І. Є. Турчин та його команда занесені до Книги рекордів Гіннеса.

Помітні успіхи збірні команди країни мали і на чемпіонатах світу. Чоловіча збірна команда СРСР на міжнародну арену вийшла у 1960 р., жіноча – у 1962 р. Перші великі успіхи прийшли до збірних через 15 років. Жіноча збірна команда стала переможницею Ігор XXI і XXII Олімпіад, володаркою срібних нагород на Іграх XXIV і XXV Олімпіад, чемпіонками світу 1982 р. (Угорщина), 1986 р. (Голландія), 1990 р. (Південна Корея).

Чоловіча команда з гандболу також мала значні досягнення, а саме: золото XXI, XXIV, XXV Ігор Олімпіад 1976, 1988, 1992 рр., срібло XXII Олімпійських ігор (1980), золоті медалі на чемпіонатах світу 1982 та 1992 рр., срібні нагороди на чемпіонатах світу 1978 і 1990 рр. [105, 109, 110, 120, 131, 135, 206] (табл.1.1.).

Слід зазначити, що основу жіночої збірної команди СРСР становили вихованки саме української школи гандболу, до складу якої входили 10

гандболісток (Зінаїда Турчина, Людмила Бобрусь, Тетяна Глущенко, Галина Захарова, Лариса Карлова, Людмила Коломієць, Тетяна Кочергіна, Марія Літошенко, Наталія Тимошкіна) та головний тренер І. Є. Турчин. Вони стали переможцями на Іграх Олімпіад у 1976 р. і 1980 р.

Таблиця 1.1

Країни-переможниці та призери Ігор Олімпіад з гандболу у період з 1976 по 1992 рр.

Ігри Олімпіад	Рік	Медалі					
		Жінки			Чоловіки		
		золото	срібло	бронза	золото	срібло	бронза
Монреаль	1976	СРСР	НДР	Угорщина	СРСР	Румунія	Польща
Москва	1980	СРСР	Югославія	НДР	НДР	СРСР	Румунія
Сеул	1988	Пів. Корея	НДР	СРСР	СРСР	Пів. Корея	Югославія
Барселона	1992	Пів. Корея	Норвегія	ОК*	ОК*	Швеція	Франція

Примітка. *ОК-Об'єднана команда республік колишнього СРСР (крім Латвії, Литви, Естонії)

У складі чоловічої збірної команди СРСР з гандболу у 1976 році на Іграх Олімпіад шість спортсменів були з України, у 1980 р. – троє. Представники українського гандболу не потрапили до складу чоловічої збірної команди СРСР, яка перемогла на Іграх Олімпіад 1988 р.

У складі жіночої збірної Об'єднаної команди республік колишнього СРСР з гандболу, яка здобула бронзові нагороди на Іграх Олімпіад 1992 р., три гандболістки були з України, а у складі чоловічої збірної, яка теж перемогла, – двоє.

Залучення до складу збірних команд СРСР з гандболу українських гандболістів та фахівців на Ігри Олімпіад є неоціненним внеском у розвиток і популяризацію гандболу як у світі, так і в Україні.

Після здобуття Україною незалежності досягнення наших спортсменів були наступними: у 1997 р. на першості світу серед юніорів збірна команда України здобула срібну медаль, а на чемпіонаті Європи у 2000 р. серед жіночих команд – срібну [135].

Як свідчать історичні факти, радянська система організації та управління гандболу мала світове визнання та зробила вагомий внесок у розвиток сучасного гандболу.

У зв'язку з політичними та соціально-економічними змінами, які відбулись у 1991 р., а саме – розпад СРСР та здобуття Україною незалежності, в історії українського гандболу починається новий етап його розвитку. На наш погляд, роки незалежності не стали плідними для розвитку українського гандболу, а навпаки – спостерігаємо спад його успішності і популярності, що пов'язано із економічною кризою в державі, критичним станом юнацького спорту, недостатністю науково-обґрунтованих тренувальних програм, відсутністю достатньо кваліфікованого тренерського складу, відсутністю цільових програм розвитку виду спорту та чітких інструкцій щодо їх реалізації.

Отож, підводячи підсумки, історичні традиції, наявність власної школи гандболу обумовили його подальший розвиток у нашій країні. Слід зазначити, що цей вид спорту ефективно розвивався і як спорт вищих досягнень, і як масовий.

Висновки до розділу 1

1. Результати аналізу спеціальної літератури дають підстави стверджувати, що гандбол має давню історію і є популярним у багатьох країнах. Так, за останній час істотно збільшилася кількість національних

федерацій, проводиться велика кількість національних та міжнародних змагань, сформовано організаційну структуру. Однією із основних тенденцій розвитку виду спорту є глобалізація. У XX-XXI сторіччях це явище має величезний вплив на сферу спорту.

Можна стверджувати, що у світовому масштабі глобалізація гандболу практично закінчилася, внаслідок професіоналізації, що викликало його економічну привабливість та формування сучасної інфраструктури. Натомість розвиток гандболу в Україні зазнав значних змін, внаслідок соціально-економічних та політичних процесів, які відбулися за період незалежності, що призвело до зниження результативності виступів національних збірних на найважливіших міжнародних змаганнях.

2. Глобалізація суттєво впливає на формування системи організації змагань, єдиного ринку робочої сили та стандартів. Еволюція спортивної діяльності вказує на удосконалення різних її компонентів. Дослідження організації управління гандболом в Європі визначили, що найбільших змін під впливом сучасних тенденцій, зокрема, глобалізації спорту, зазнають саме процеси, пов'язані з організацією та проведенням змагань. Сьогодні зміни організаційних підходів до проведення змагань є типовими для багатьох видів спорту.

3. Як свідчать історичні факти, радянська система організації та управління гандболу мала світове визнання та внесла вагомий внесок у тенденції розвитку його сучасного стану. Сьогодні не вистачає кваліфікованого резерву та сучасних змін управління системою, враховуючи досвід країн Європи та світу.

4. Незадовільні результати українських гандболістів на міжнародних аренах в останнє десятиріччя красномовно свідчать, що потрібно змінюватись у організаційно-функціональному напрямку управління. Для підготовки кваліфікованого резерву збірних команд необхідно оновлення та удосконалення матеріально-технічної бази, технологій підготовки, ресурсного та науково-методичного забезпечення

сталого розвитку гандболу в Україні. Це однозначно підкреслює і досвід провідних країн Європи та світу (Франція, Іспанія, Данія, Норвегія).

5. Необхідно сконцентрувати увагу на покращенні якості та ефективності роботи системи організації та управління гандболу.

6. Встановлено, що система управління спортом вищих досягнень України потребує реформування. В умовах глобалізації спорту необхідно провести зміни в системі управління сфери фізичного виховання та спорту, де сучасна система управління спорту, що має забезпечити перехід від державного управління спортом до підтримки та сприяння спорту з боку держави та органів місцевого самоврядування. Ці заходи забезпечать якісне, системне підвищення ролі та статусу спортивних федерацій національного рівня як центрів управління відповідними видами спорту, носіїв правил, регламентів та стандартів у сфері спорту.

Результати дослідження за цим розділом висвітлено у публікаціях [29–30, 140, 141].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Відповідно до сформованих у дослідженні проблематики, мети, об'єкта, предмета дослідження та потреби проведення всебічного їх аналізу та отримання об'єктивних результатів було визначено групи методів дослідження

Відповідно до завдань наукового пошуку нами використано комплекс методів системного аналізу у поєднанні з методами математичної статистики. Вибір методів обумовлений необхідністю системного вивчення різних аспектів предмету дослідження. У цілому, комплекс, що використовувався, вміщував наступні методи:

1. Аналіз спеціальної та науково-методичної літератури, нормативно-правових документів і даних мережі Інтернет.
2. Історичний.
3. Порівняння та аналогії.
4. Системний аналіз.
5. Опитування (анкетування, бесіди, експертне опитування).
6. Методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз спеціальної та науково-методичної літератури, нормативно-правових документів і даних мережі Інтернет

Основними методами отримання первинної інформації були аналіз науково-методичної літератури та нормативно-правових документів, даних офіційних сайтів організаційних структур гандболу, інформаційної мережі «Інтернет». За допомогою контент-аналізу визначено коло проблем, пов'язаних з дослідженням спорту вищих досягнень в умовах глобалізації, праць зарубіжних, українських вчених, а також виявлено основні тенденції розвитку організаційної структури сучасного гандболу в Україні та світі.

Процес безпосереднього ознайомлення із літературними джерелами за темою дослідження складався з декількох етапів. Першим етапом став перегляд обліково-реєстраційних видань, який дав можливість знайти видання, які найбільше висвітлюють усі аспекти тематики, яка нас цікавить. При цьому обрані видання дозволили оцінити прогрес розвитку проблематики. Наступним етапом у роботі із літературними джерелами був перегляд бібліографічних покажчиків, інших періодичних видань, анотованих фундаментальними бібліотеками (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та інші). Третім етапом був перегляд каталогів, картотек, а четвертим – аналіз прикнижкового списку літератури. П'ятим етапом пошуку джерел стала кропітка робота, що включала в себе виявлення літератури, що знаходиться в бібліотеках на правах рукописів (дисертації, автореферати), завдяки якому ми отримали можливість огляду сучасної інформації, критичного аналізу опублікованої літератури.

Загалом, дослідження літератури допомагає ознайомитися із існуючими роботами, вірно обрати тему, раціонально спланувати подальші етапи дослідження та саму роботу.

Аналіз спеціальної наукової літератури використовувався з метою створення комплексного уявлення про розвиток олімпійського спорту та гандболу, як одного зі складових його компонентів. Проаналізовано фундаментальні наукові роботи провідних вчених, які присвячені проблематиці системи організації та управління розвитку ігрових видів спорту, а саме: О. В. Борисової [22-26, 261–263], Є. В. Імаса [84–86, 261–263], І. С. Павлюк [134–137], Ю. П. Мічуди [121–123]. Досліджено характеристику сучасного олімпійського спорту у наукових працях В. М. Платонова [144–149], С. Н. Бубки [37], О. А. Шинкарук [226–227, 294, 306] тощо. Вплив процесів глобалізації як основного фактору, що впливає на спорт вищих досягнень, проаналізовано у роботах Р. О. Сушко [191–200].

Також вивчалися нормативні та регламентуючі документи, що містять положення, які визначають розвиток спорту, в т.ч. і гандболу в світі і Україні,

статті та інші матеріали, що розглядають питання філософії, соціології, історії, права, економіки та організаційно-педагогічні аспекти спорту вищих досягнень [5, 45, 47, 60, 71–73, 90, 94, 120–122, 125, 126, 148, 152–156, 166–168, 180–182, 203–205] тощо.

2.1.2. Історичний метод

Історичний метод дослідження використовувався при вивченні еволюційного підходу формування світового гандболу та поглибленого розуміння суті проблеми і можливості формулювати більш обґрунтовані рекомендації щодо реорганізації системи управління гандболом у нашій країні.

2.1.3. Метод порівняння та аналогії

Порівняння є основою такого логічного прийому, як аналогія, і служить вихідним пунктом порівняльно-історичного методу.

Це той метод, за допомогою якого шляхом порівняння виявляється загальне та особливе в історичних та інших явищах, досягається пізнанням різних ступенів розвитку одного і того ж явища або різних співіснуючих подій.

Метод порівняння дозволяє виявляти і співставляти рівні у розвитку явища, яке досліджується, та у якому відбулися зміни, визначити тенденції розвитку.

Метод аналогії дає змогу встановити відношення еквівалентності (відповідності, схожості) між двома системами, що розглядаються, за деякими ознаками.

2.1.4 Системний аналіз.

Особливість системного аналізу полягає, з одного боку, в тому, що він дозволяє розкласти складну проблему на компоненти до постановки

конкретних задач, для яких існують методи розв'язання, і, з іншого боку, зберігає цілісність цієї проблеми. Системний аналіз застосовується для розв'язання складних проблем, що пов'язані з діяльністю організацій, людей. Ці проблеми слабо структуровані або неструктуровані взагалі, в них зустрічаються кількісні та якісні оцінки, проблеми [6].

Основними принципами системного аналізу є системність, цілісність, ієрархічність будови, структуризація, множинність.

Системний аналіз у спорті вищих досягнень в останні кілька десятиліть здобув не тільки теоретичне, але і важливе практичне значення, за допомогою якого досліджуються й аналізуються питання різного масштабу. Фізична культура і спорт є біосоціальною системою, компоненти якої можна представити у вигляді трикутника: для того, щоб держава мала міжнародний престиж у спорті, необхідна наявність спортивного резерву, одна з ключових умов у підготовці спортивного резерву – це забезпечення збільшення кількості дітей і молоді, що займаються в закладах фізичної культури і спорту [220, 222, 224].

Таким чином, системний аналіз вже тривалий час застосовується при вивченні проблем сфери фізичної культури і спорту та став невід'ємним атрибутом методологічної бази наукових досліджень.

2.1.5. Опитування (бесіда, експертна оцінка)

Соціологічні методи [68, 164, 188, 220] застосовують у разі необхідності інформації про такі явища та процеси, які недоступні прямому спостереженню. З їх допомогою отримують інформацію, яка закладена у словесних повідомленнях опитуваних (бесіда, анкетування, експертне опитування).

У бесіді респонденти виступають активними сторонами. З її допомогою можна отримати ширше уявлення про питання, що досліджується, а також уточнити сумнівні відповіді для отримання достовірніших даних. У нашому дослідженні бесіди були проведені із

українськими та іноземними фахівцями з гандболу з метою отримання даних про особливості сучасної системи організації та управління гандболом, а також для підтвердження правильності вибору інформації при аналізі літературних джерел і даних офіційних сайтів міжнародних установ з гандболу.

Метод експертної оцінки передбачає участь компетентних фахівців в аналізі і є одним з інструментів збору інформації про об'єкт, що вивчається. Підвищення достовірності результатів експертного опитування досягається за допомогою логічних і статистичних процедур, підбору фахівців, організації опитування, обробки отриманих даних. За допомогою спеціально обраної шкали цей метод дозволяє зробити необхідні виміри за суб'єктивними оцінками респондентів-експертів.

Ми використали опитувальник, розроблений професором О. В. Борисовою, та адаптували запитання у ньому до обраного виду спорту.

Опитування застосовано з метою визначення думок спеціалістів із використанням письмового висловлювання фахівців з гандболу (додаток В). В експерименті взяло участь 25 фахівців з гандболу, серед них – призери та переможці Ігор Олімпіад, майстри спорту України міжнародного класу з гандболу, майстри спорту СРСР з гандболу, заслужені тренери України, державний тренер Міністерства молоді та спорту України, тренери національних збірних України, тренери команд чемпіонату України Суперліги.

Експертиза проводилася за допомогою методу переваги (ранжування), у якості оцінки була обрана порядкова шкала, згідно з якою експерти оцінювали об'єкти по рангах від 1 до 8 (7). Таким чином, респонденти присвоювали найменший ранг, що дорівнює 1, найменш значущому об'єкту експертизи, а найвищий ранг – 8 (7) – найбільш значущому, при чому не можна було присвоювати відповідям однакові за значенням ранги чи залишати відповідь взагалі без рангу.

Алгоритм роботи з експертним оцінюванням включав:

1. Заповнення кожним з експертів таблиці експертизи з використанням методу переваги.
2. Визначення ступеня погодженості думок опитуваних експертів за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла.
3. Формулювання висновку про якість експертизи залежно від ступеня погодженості думок експертів.

Методом опитування виявлено сучасні погляди найбільш авторитетних вітчизняних фахівців у сфері гандболу на особливості формування процесу підготовки висококваліфікованих гравців на етапах підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей до офіційних змагань міжнародного рівня: чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад, європейських кубкових турнірів тощо.

2.1.6. Методи математичної статистики

Ці методи застосовувалися для об'єктивного аналізу досліджуваних явищ і процесів і забезпечили збір даних, їх обробку, достовірність тлумачення отриманих результатів [115, 128].

Ступінь узгодженості відповідей експертів визначалася за допомогою коефіцієнта конкордації Кендалла (W).

Коефіцієнт конкордації Кендалла розраховувався за формулою:

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad (2.1)$$

де S — сума квадратів відхилення оцінки від середнього значення:

$$S = \sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{j=1}^m x_{ij} \right) - \bar{x} \right)^2, \quad (2.2)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи, x_{ij} — i -а оцінка j -го експерта; \bar{x} — середня оцінка, виставлена m експертами за всіма n об'єктами експертизи, яка визначається за формулою:

$$\bar{x} = m \cdot (n + 1) / 2, \quad (2.3)$$

де m — кількість експертів; n — кількість об'єктів експертизи.

Для перевірки значущості коефіцієнта конкордації використовувався χ^2 -критерій Пірсона.

Математично-статистична обробка і аналіз даних проводилися з використанням обчислювальних і графічних можливостей комп'ютерних програм «Statistica» (Statsoft, версія 7.0) та Microsoft Excel 2010.

2.2. Організація дослідження

Дослідження виконувалось у Національному університеті фізичного виховання і спорту України на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, кафедрі спортивних ігор, у Міністерстві молоді і спорту України, Федерації гандболу України.

Контингент: 25 фахівців з гандболу, серед них – призери та перможці Ігор Олімпіад, майстри спорту України міжнародного класу з гандболу, майстри спорту СРСР з гандболу, заслужені тренери України, державний тренер Міністерства молоді та спорту України, тренери національних збірних України, тренери команд чемпіонату України Суперліги.

Організація досліджень за етапами полягала у послідовному та паралельному вирішенні завдань.

Етапи дослідження:

На першому етапі (жовтень 2016 – січень 2017 рр.) було опрацьовано і вивчено спеціальну науково-методичну літературу та нормативно-правові документи щодо тенденцій розвитку гандболу в сучасних умовах у розвинених країнах світу, Європи та України. Це дозволило обґрунтувати актуальність та напрями досліджень, сформулювати мету і завдання, визначити предмет і об'єкт досліджень, наукову новизну, практичну та теоретичну значущість роботи, підібрати

методи дослідження. На цьому етапі відбувалася підготовка I і II розділів роботи.

На другому етапі (лютий 2017– січень 2018 рр.) проаналізовано стан українського гандболу та виявлено передумови його розвитку.

На підставі отримання інформації було розроблено навчальну програму гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл «Міні-гандбол», навчальну програму для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності «Гандбол».

На третьому етапі (лютий 2018 – січень 2019 рр.) проведена експертна оцінка, передбачалося виявлення точки зору кваліфікованих фахівців, які мали досвід виступів у складі національних збірних команд та роботи у системі спорту вищих досягнень.

На цьому ж етапі здійснювалася обробка даних методами математичної статистики, аналіз отриманих результатів та оформлення III і IV розділів роботи.

На четвертому етапі (лютий 2019 – вересень 2020 рр.) відбулось обговорення отриманих результатів дослідження, формулювання висновків та розробка практичних рекомендацій; підготовка роботи до офіційного захисту.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ СИСТЕМИ ГАНДБОЛУ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

3.1. Особливості та проблеми функціонування гандболу на європейському континенті

Центральним керуючим органом європейського гандболу є Європейська федерація гандболу (EHF), заснована 17 листопада 1991 року у Берліні (Німеччина). Перший Конгрес EHF був скликаний 5 червня 1992 року і з 1 вересня того ж року визначено її штаб-квартиру у Відні (Австрія) (рис. 3.1.). У наступні роки число країн-членів розширилося від початкового 29 до нинішнього – 52, при цьому 3 з них – асоційовані. Члени EHF входять до складу Міжнародної федерації гандболу.

Діяльність EHF не орієнтована на прибуток та спрямована на подальший розвиток і популяризацію гандболу в Європі, забезпечення його сталого розвитку у довгостроковій перспективі, для досягнення чого дозволена співпраця із комерційними, освітніми та державними установами. Широке залучення до співпраці урядових і неурядових структур сприяє розширенню інфраструктури, необхідної для забезпечення розвитку гандболу на континенті.

EHF поширює практику обміну досвідом між європейськими національними федераціями з гандболу щодо організації міжнародних змагань, а також представляє їх інтереси у Міжнародній федерації гандболу. Відносини та співпраця між колективними членами EHF зафіксовані у регламентах, положеннях та рішеннях Президії. Це передбачає дотримання затверджених норм поведінки і взаємодії колективними членами в рамках організації. EHF наголошує на автономності національних федерацій, заохочує дружбу і взаєморозуміння, не дискримінує на основі політики, раси або релігії і відкидає будь-яку незаконну практику у спорті [249–252].

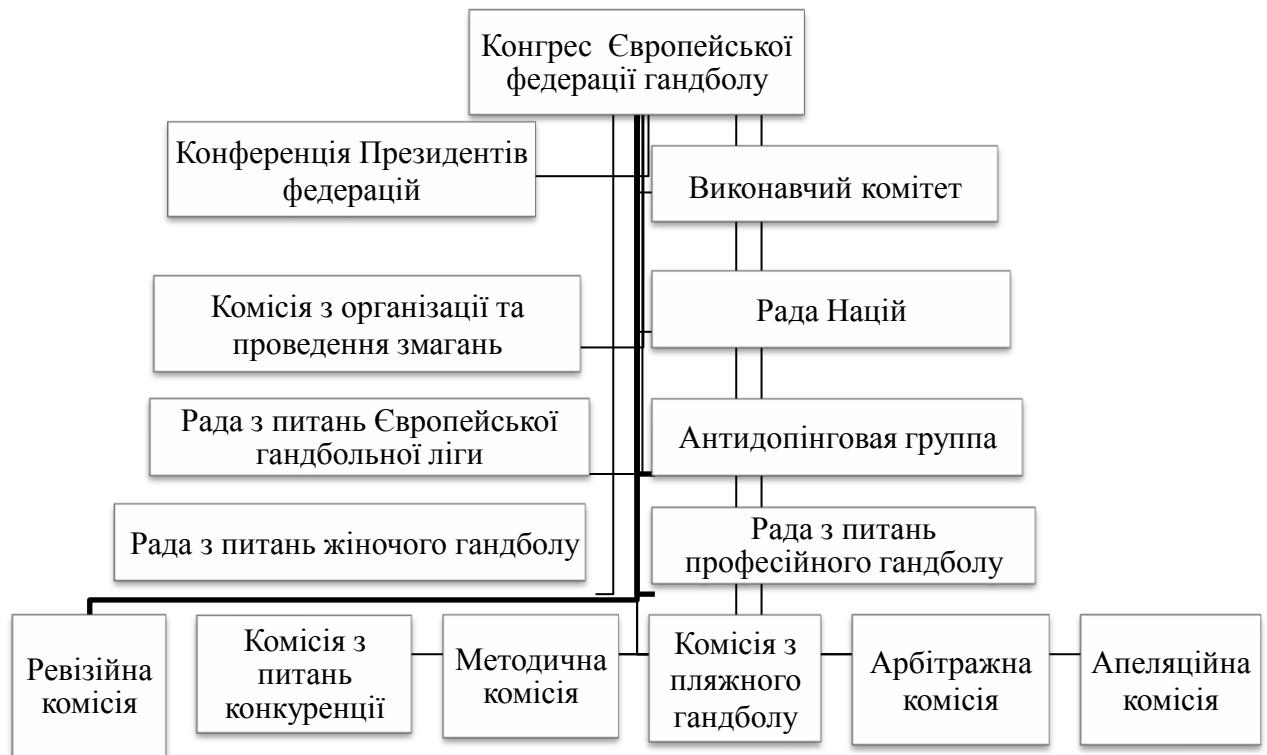

Рис. 3.1. Структура Європейської федерації гандболу

Організаційні заходи ЕНФ, такі як чемпіонат Європи з гандболу серед чоловічих і жіночих збірних команд, Ліга чемпіонів ЕНФ, Європейська ліга ЕНФ, Європейський кубок ЕНФ, міжнародні трансферні сертифікати є основним джерелом прибутків, тоді як напрямки розвитку пляжного гандболу, учнівського та студентського гандболу мають стратегічну мету щодо залучення широких верств населення, насамперед, молоді до систематичних занять гандболом, сприяння максимальній реалізації здібностей обдарованої молоді в дитячо-юнацькому, резервному спорті вищих досягнень, створення умов для оптимальної рухової активності кожної особистості, популяризації виду спорту та розширення глядацької аудиторії.

Реформування системи організації та проведення змагань на європейському континенті є наслідком впливу глобалізаційних процесів на

спорт. Так, 1 вересня 1956 року VI конгрес ІНФ, розглянувши пропозицію Федерації гандболу Франції про проведення щорічних змагань за участю чоловічих команд – чемпіонів своїх країн, підтримала її, внаслідок чого виникла сучасна Ліга чемпіонів ЕНФ. Зазначимо, що приз для переможців Кубка європейських чемпіонів заснувала французька спортивна газета «L'Equipe». В іграх першого Кубка взяли участь 12 команд, які представляли великі міста Європи, але вже з наступного – у турнірі брали участь тільки клубні команди – чемпіони своїх країн. До 1966 року організатором фіналів Кубку європейських чемпіонів була французька федерація, а усі вирішальні матчі проводилися в Парижі, за винятком 1965 року, коли фінал проходив у Ліоні.

З 1967 року організацію проведення фінальних зустрічей Кубка чемпіонів взяла на себе Федерація гандболу Німеччини. З 1993 року змагання чемпіонів проходять у форматі Ліги чемпіонів, а з сезону 2009/2010 років вирішальні матчі проходять у форматі «Фіналу чотирьох».

Кубок володарів кубків (Кубок кубків) – другий за значимістю, після Ліги чемпіонів, щорічний турнір європейських гандбольних клубів ЕНФ. Турнір для чоловічих клубів проводився з 1975 року до сезону 2011-2012 років (з наступного сезону 2012-2013 рр. був об'єднаний із Кубком ЕНФ), для жіночих клубів – з 1976 року. До 1978 року фінал Кубка володарів кубків складався з одного матчу, згодом, за винятком 1984 року, фіналісти стали проводити по два матчі – на своєму і на майданчику суперника.

Регламентом було дозволено участь лише одному клубу від кожної національної гандбольної асоціації ЕНФ. Перехідний трофей Кубка вручався команді-переможниці на один рік, і його потрібно було повернути за місяць до наступного фіналу. Натомість, переможець Кубка назавжди отримував зменшену копію.

Турнір виглядав більш слабким, ніж Кубок чемпіонів і навіть Кубок ІНФ з точки зору загальної якості команд, які брали в ньому участь, тому що кубок у країнах нерідко виграють не найсильніші команди.

Після появи Ліги чемпіонів ЕНФ (замість Кубка європейських чемпіонів) на початку 2010 р., престижність Кубка володарів кубків почала падати. При цьому, ЕНФ вирішила реорганізувати єврокубки. Єврокубковий блок питань включав не менш важливі пункти. З сезону 2012/2013 рр. ЕНФ об'єднала чоловічі Кубок ЕНФ і Кубок володарів Кубків в один турнір. У майбутньому їх стало три: Ліга чемпіонів, Кубок ЕНФ і Кубок виклику. Відзначимо, що поки що це реформування відбулося тільки у чоловічих змаганнях. За всю історію існування гандболу було розіграно 37 фіналів Кубка володарів кубків, в яких приймали участь 41 клуб з 13 країн Європи.

Іспанія і Німеччина – одні із найсильніших країн на європейському і світовому рівнях. Участь у цьому турнірі дозволяє клубам заробляти гроші і набиратися досвіду, готувати свій резерв. Так, із 37 проведених фіналів, майже половину їх розігрували саме згадані іспанські та німецькі гандбольні клуби. Перевага – на боці іспанських гандболістів, які вигравали шість разів із одинадцяти. Були навіть чисто іспанські сезони (1998/1999 та 2003/2004 рр.) і німецькі (2011/2012 рр.), а також три фінали за участю клубів колишнього СРСР та Німеччини (сезони 1976/1977, 1982/1983, 1987/1988 рр.).

Кубок Європейської гандбольної федерації (Кубок ЕНФ) – щорічний турнір для чоловічих і жіночих клубів з 1981 року, який проходив спочатку під егідою ІНФ під назвою Кубок ІНФ, а з 1993 року – ЕНФ.

Кубок виклику ЕНФ – ще один щорічний гандбольний турнір, організований Європейською федерацією, та проводиться з сезону 1993/1994 рр. До сезону 1999/2000 рр. турнір носив назву Кубок міст.

Перші ж континентальні чемпіонати Європи серед чоловічих та жіночих команд відбулись у 1994 році і про них піде мова дещо пізніше.

На сьогодні розігруються ще національні чемпіонати, змагання з міні-гандболу та змагання з пляжного гандболу, які знаходяться під керівництвом національних федерацій та регулюються регламентами, положеннями ЕНФ. Національні чемпіонати є пріоритетними для кожної європейської команди:

якщо команда не брала участь у національному чемпіонаті, то вона автоматично позбавляється права виступати у розіграші європейських кубків.

Загалом за останні роки в європейському гандболі відбулася справжня революція. Величезні гроші від глобальних брендів та трансляторів перетворили цей вид спорту на окрему індустрію, ринкова вартість якої вимірюється в суму від 500 до 600 млн. євро [217, 219, 222, 228, 236, 242].

Держави зацікавлені в організації та проведенні спільно з національними федераціями спортивних подій європейського та світового масштабу, тому що це є поштовхом для розвитку суміжних галузей і економіки, стимулює виробництво спортивних товарів і послуг, розвиток спорту вищих досягнень, професійних ліг, спортивної науки і медицини.

У 2018 р. на черговому Конгресі ЕНФ представників європейських національних федерацій було прийнято рішення, що у 2020 р. фінальну частину чемпіонату Європи з гандболу серед чоловічих збірних команд буде розширено з 16 до 24 збірних команд, оскільки конкуренція, інтерес серед уболівальників, потенційних інвесторів від року до року зростала. Внаслідок еволюційних змін європейський чемпіонат став першим в історії чемпіонатом Європи з гандболу, який відбувся у трьох країнах – Швеції, Австрії та Норвегії. Вперше за часи проведення змагань фінальна гра відбулась на футбольній арені міста Стокгольм «Теле-2 Арени». Це багатоцільовий стадіон з висувним дахом, що може вмістити 24 тис. уболівальників. Шість перших раундів відбулися у австрійських містах Відень і Грац, норвезькому місті Тронгейм і шведських містах Мальме і Гетеборг. Півфінали пройшли у Відні (Австрія) та у Мальмі й Гетеборзі (Швеція), а фінал турніру – у столиці Швеції, у м. Стокгольмі. Це стало вирішальним моментом у розвитку європейських змагань, оскільки у 24-х національних команд з'явилась можливість грати за європейський титул, а сама подія виходити на нові спортивні ринки привертає ще більшу загальноєвропейську аудиторію. Чемпіонат Європи з гандболу вже став престижною спортивною подією, яка може дати країнам, що приймають у

ній участь, багато переваг та можливостей. Успішні пропозиції принесуть нові ідеї, співпрацю між федераціями, комерціалізацію подібних заходів, використання у подальшому спадщини [176, 213, 216, 232, 239].

Саме ці кроки, які впроваджує ЕНФ, свідчать що у сучасному гандболі відбуваються комплексні зміни, що сприяють високій конкуренції, спонукають інвесторів і меценатів, заохочують створення комерційного продукту. Все це значно підвищує зацікавленість і глядацький інтерес, дозволяє констатувати, що процес комерціалізації змагань є одним із чинників глобалізації гандболу. За рахунок реформування системи управління та організації ЕНФ сталися незворотні дії, а саме: єдині стандарти проведення змагань, регульований міграційний процес, рекомендації щодо розширення цільової аудиторії, інформаційні, науково-технологічні, правові.

Змаганнями, які сьогодні ЕНФ проводить спільно з національними федераціями є: чемпіонат Європи для національних команд; молодіжні чемпіонати Європи для національних команд різних вікових груп; Ліга чемпіонів; Європейська ліга; Європейський Кубок; європейські кваліфікації на чемпіонати світу та Ігри Олімпіад. Всі змагання проводяться серед чоловічих і жіночих команд.

Основними особливостями організації та проведення змагань під егідою ЕНФ є система чинників, що спрямована на підвищення конкуренції, глядацького інтересу, видовищності ігор та ефективності змагальної діяльності [106, 244, 245, 250, 297].

Функціонування системи офіційних міжнародних змагань направлено на реалізацію спортивних і комерційних цілей (рис. 3.2.).

Утворення єдиного стандарту проведення змагань, існування регламенту їх проведення, нормативно-правових актів, постанов, науково-методичних рекомендацій та інших нормативних документів ЕНФ надали можливість європейським країнам значно підсилувати ефективність організації та проведення змагань під своєю егідою.

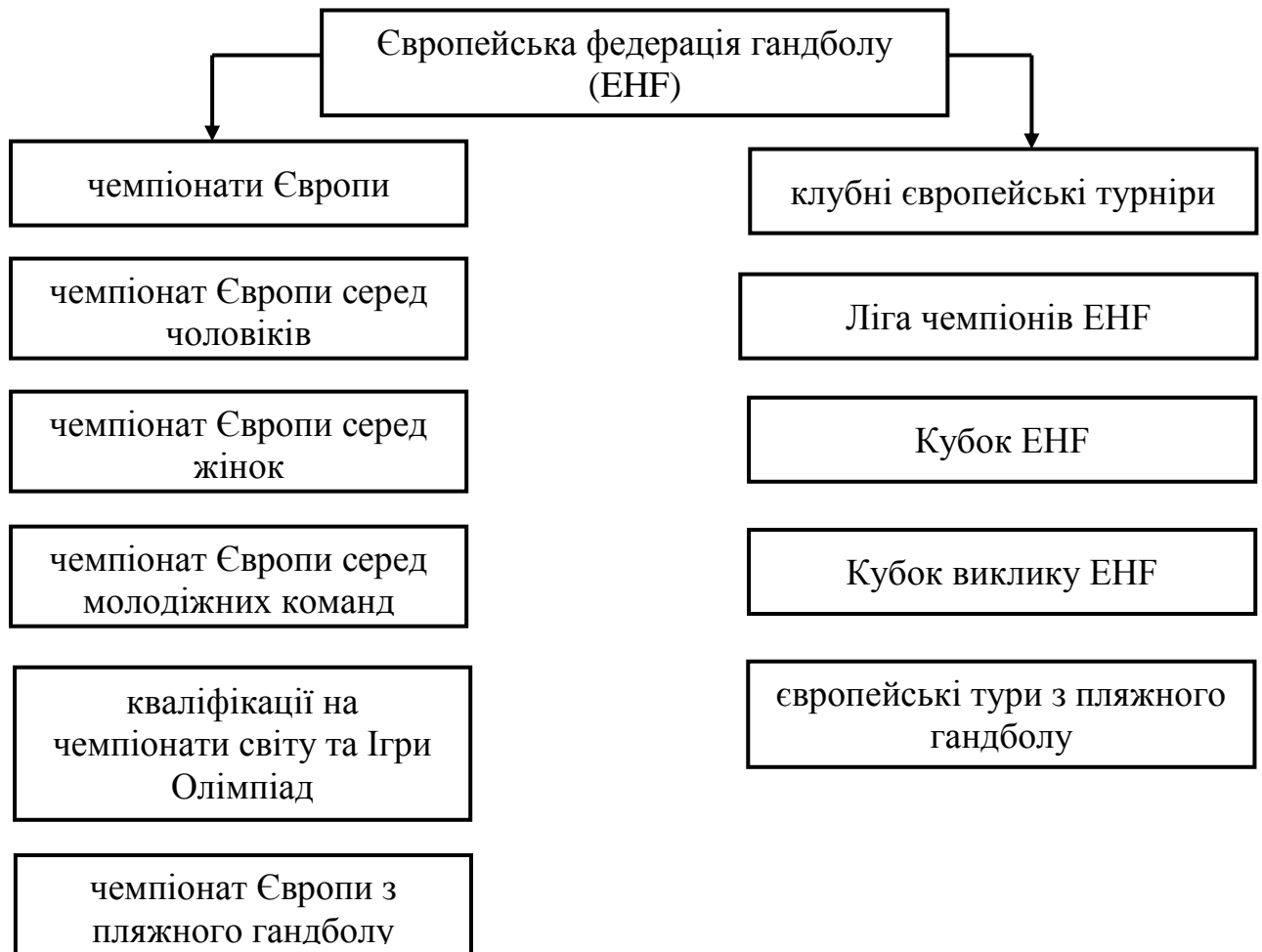

Рис. 3.2. Європейська система організації проведення змагань з гандболу

Першим прикладом можна навести чіткі критерії, яким має відповідати спортивна споруда, в якій проходять матчі кваліфікації до чемпіонату Європи: чистий та гармонійний зовнішній вигляд; автомобільний паркінг на 300 місць; мінімальна кількість глядачів – 2 тис. глядачів; висота стелі (від ігрового майданчика) – 11 м.; спортивний майданчик – не менше 45м x 25м; два інформаційних табло (чорний колір); роздягальні для команд – не менше 30 м²; роздягальні для суддів – не менше 16 м²; медіа-зал – не менше 75 м²; освітлення – min 1000 LUX; безкоштовний доступ до Інтернету, підключення для офіцерів та медіа; великі стенди, прес-центр; антидопінгова інфраструктура; опалення та кондиціонування повітря; стабільний стільниковий зв'язок на території; робоча зона [249, 252, 253, 260, 297].

Інформаційний напрям розвитку гандболу теж відіграє особливу роль в умовах глобалізації спорту. У сучасному світі інформація стає важливим інструментом у просуванні виду спорту. ЕНФ-Маркетинг диктує зміни національним федераціям щодо реформування їх систем організації та управління відповідно до світових трендів, де гандбол має бути видовищним. На сьогодні існують єдині вимоги для учасників змагань під егідою ЕНФ, як для національних федерацій, так і для гандбольних клубів.

Протягом останніх 10-15 років поняття та розуміння спортивної події у деяких аспектах істотно змінилося. Ми більше не говоримо про просто спортивні змагання двох команд, де одна команда оголошена переможцем, а друга отримала поразку. Це складна подія, яка залежить від надзвичайно складних організаційних процесів [144, 176,].

Так, єдиний стандарт інформаційного висвітлення змагань має свої вимоги: місце для паркування пересувної телевізійної станції, телевізійні платформи для телевізійних камер (мінімум 6 точок), телебачення високої чіткості (Full High Definition), електроживлення, прес-галерея, телевізійних і радіокоментаторів, телестудії, прес-центр та кімната для прес-конференцій, зони інтерв'ю на спортивному майданчику [231, 233, 240, 245, 249-253]. Метою цього стандарту є формування глобального корпоративного образу, глядацької аудиторії, за допомогою чого глобальні економічні корпорації укладатимуть довгострокові угоди зі спортсменами, національними федераціями, клубами [9, 11, 23, 71,78, 251, 254].

У 2018 році перед фіналом Ліги Чемпіонів ЕНФ уклала довгостроковий, найбільший в історії гандболу, контракт з маркетинговими компаніями «Infront» і «Perform Group», який вступив у силу з 2020 р. Очікується, що за його умовами ЕНФ отримає суму від 500 до 600 млн. євро [249–252].

«Це поворотний момент для нашого спорту і федерації. Нова угода з «Infront» і «Perform Group» формуватиме майбутнє гандболу на клубному та національному рівнях, при чому не тільки у фінансовому плані, але також з

урахуванням потенційного росту і розвитку, яке воно спричинить за собою», – зазначив президент ЕНФ Міхаель Ведерер.

Іншою стороною діяльності ЕНФ є реалізація низки проєктів та ініціатив, за допомогою яких вона сприяє розвитку виду спорту, а саме:

- проєкт SMART (обмежені у часі, конкретні проєкти);
- програма підтримки інфраструктури (фінансова та матеріальна підтримка для розбудови потенціалу та розвитку інфраструктури);
- проєкт Фостер (Foster Project), у якому сильніші гандбольні країни підтримують країни, що розвиваються;
- мережа Академій компетентностей ЕНФ (Competence Academy and Network), яка передбачає низку освітніх програм та ініціатив, включаючи: семінари для молодих тренерів; проєкти Європейського Союзу ONSIDE та #BeActive, що фінансуються за рахунок спортивних програм Erasmus+; наставництво тренерів із ліцензування жіночого гандболу та тренерів. Програма поширюється на курси для керівників клубів і у 2015 році було розпочато курс європейського менеджера з гандболу спільно із Німецьким спортивним університетом у Кьольні.

Динамічні зміни у гандболі, постійне оновлення інформації та глобалізація зумовлюють потребу у фахівцях, здатних оперативно адаптуватися, постійно вчитися і безперервно розвиватися. Тому одним із найважливіших таких проєктів стала Конвенція Рінка (Rinck's Convention), названа на честь почесного члена ЕНФ і колишнього голови методичної комісії – Клода Рінка. Він відзначав важливість співпраці та колективної волі щодо підтримки стандартів в освіті тренерів, підкреслюючи завдання Конвенції як ключового аспекту досягнення успіху в тренерській роботі. Стратегічним завданням документу є взаємне визнання колективними членами ЕНФ стандартів, незалежно від моделі функціонування системи освіти в державі, з метою оптимізації навчання і підвищення професійної компетентності тренерів шляхом збереження національних особливостей освіти та полегшення працевлаштування тренерів за рахунок введення

системи цілеспрямованого корпоративного навчання. Все це дозволяє визначити рівень підготовки та кваліфікацію тренерів [193, 198,249–252, 260, 256].

Зазначимо, що Конвенцію вперше підписали у Тель-Авіві (Ізраїль) у 2000 році представники лише 6 країн (Німеччина, Франція, Угорщина, Данія, Чехія, Російська Федерація), а на сьогодні її учасниками, відповідно до звіту методичної комісії ЕНФ, є вже близько 40 європейських держав.

Визнаним фактом у світі є те, що освіта тренерів – один із найважливіших факторів, що безпосередньо впливає на розвиток гандболу. Усі положення Конвенції Рінка були встановлені як добровільні заходи в освіті заради узгодження освітнього процесу, а не як жорсткі зобов'язання. Стандартизація освіти і впровадження нових методів, система ліцензування тренерів сприяли формуванню бази даних тренерів з гандболу.

Але існують і проблемні питання. Учасники Конвенції визнають складнощі у забезпеченні безперервного навчання, сертифікації та ліцензуванні, формуванні нової системи освіти тренерів, її узгодження із національними особливостями, розбіжностями між традиційною освітою та більш сучасною філософією. На офіційному рівні є сумніви щодо серйозності федерацій у виконанні вимог та активному співробітництві; належного співробітництва всередині країн між федераціями та академіями чи університетами; об'єктивної та справедливої оцінки попереднього навчання та досвіду.

Виникають питання щодо співробітництва традиційних університетів із федераціями при підготовці фахівців, надання їм необхідних знань, освітніх послуг та видачі відповідних документів про здобуту освіти.

Протягом останніх кількох років ЕНФ у тісній співпраці з національними федераціями реалізує проєкт формування програми освіти з підготовки тренерів з гандболу з метою підвищення її якості та створення єдиної системи шляхом розробки стандартів і критеріїв.

Починаючи з 2020 року, головні тренери команд, які беруть участь у змаганнях під егідою ЕНФ, повинні мати Pro License. Це нововведення обумовлено розширенням Європейського Союзу, змінами європейського контексту, законодавства та професійної кваліфікації, формуванням глобального освітнього контексту (онлайн навчання, змішане навчання, визнання попереднього навчання та досвіду, нові професійні компетентності), можливостями навчання в різних країнах та університетах (академічна мобільність), змінами на ринку праці потреб національних та міжнародних федерацій, появою двох різних професій (тренерів збірних команд та тренерів гравців), реорганізацією структур та формуванням єдиної Європейської кваліфікаційної бази (ЄКР), визнанням трьох напрямів освіти (федерація, університет, професійно-технічна) та впровадженням загальноєвропейської ліцензійної системи.

Майстер-курс ЕНФ для тренерів є одним із глобальних освітніх проєктів 2018 року. Підготовка фахівців із Pro License відбувається у рамках національних курсів. Так, протягом приблизно 9-ти місяців 2020 року видано близько 850 ліцензій.

Реалізація програми «Навчання протягом усього життя» передбачає освіту ліцензованих тренерів у рамках Конвенції (табл. 3.1, 3.2, 3.3).

Таблиця 3.1

**Співвідношення видів підготовки для тренерів, які навчаються
відповідно до програм Конвенції Рінка**

Освітня програма	Категорія тренерів			
	А (III)	В (II)	С (I)	С тимчасова (випускники університетів)
Обсяг навчальних годин, з яких:	410 год.	200 год.	180 год.	60 год.
Теоретична підготовка	60-70 %	60-70 %	50-60%	30-40%
Практична підготовка	30-40 %	30-40 %	40-50%	60-70%

Ефективність системи підготовки тренерів і їх мобільність також обумовлені реалізацією Конвенції Рінка.

Таблиця 3.2

**Класифікаційні вимоги для отримання тренерської категорії
відповідно до Конвенції Рінка**

Категорія	Вік	Тренерський досвід, років	Освітня програма	
			Сертифікат про проходження освітнього курсу	Обсяг навчальних годин, год.
С тимчасова	16 р. і старші	-	+	60
С (I)	18 р. і старші	-	+	180
В (II)	20 р. і старші	2	+	Години проф. підготовки – 350 24 год стажування
А (III)	23 р. і старші	3	+	Години проф. підготовки – 410 Обов'язкова наукова складова 48 год стажування

Освітні програми для усіх категорій тренерів передбачають шість основних блоків загальним обсягом до 560-600 год.: змагальна діяльність (аналіз ігрових ситуацій, формування змагальних цілей, психологічна методична підтримка під час змагань), спортивне тренування (підготовка, проведення, інструктаж під час занять), управління та комунікації (координація, контроль, комунікація тренуваннями/змаганнями), удосконалення техніко-тактичної підготовленості (новітні методичні практики, самоудосконалення), підготовка тренерів та суддів (розробка навчальних модулів, оцінка компетентностей), загальні знання (анатомія, біомеханіка, психологія, спортивна соціологія, менеджмент, теорія підготовки тощо).

Таблиця 3.3

Розподіл навчального матеріалу у програмах підготовки тренерів

№ з/п	Програмний матеріал (годин)	Категорії тренерів		
		С (I)	В (II)	А (III)
Загальні знання				
1.	Анатомія	4	4	4
2.	Біомеханіка	4	6	6
3.	Фізіологія	4	4	6
4.	Психологія	10	16	20
5.	Спортивна соціологія	–	4	4
6.	Менеджмент	4	10	12
7.	Основи теорії підготовки	6	14	20
Спеціальні знання				
1.	Особливості підготовки у гандболі	20	20	30
2.	Технічна підготовка	10	20	60
3.	Тактична підготовка	50	50	80
4.	Психологічна підготовка	10	10	20
5.	Контроль	-	10	20
6.	Гандбол як активний відпочинок	-	10	10
7.	Всього	174	198	220

Характерною особливістю освітніх програм Конвенції є відповідність освітніх рівнів тренерів етапам спортивної підготовки гандболістів, постійне вдосконалення програм шляхом впровадження інноваційних технологій, розробки нових методик викладання, об'єднання передового практичного досвіду провідних тренерів і наукових знань, співпраця з університетами фізичної культури і спорту та інтеграція програм підготовки національними федераціями у практику.

Україна сьогодні працює над можливістю стати учасником Конвенції.

Інший важливий проєкт ЕНФ – SMART, основною метою якого є організація спортивно-масових заходів для залучення молоді до занять гандболом, популяризації і розвитку виду спорту у закладах освіти в межах

програм фізичної культури, включаючи матеріальну, методичну і технічну підтримку.

Приблизно 75% національних федерацій проводять активну роботу у напрямку розвитку масового спорту шляхом налагодження співпраці зі спортивними клубами та закладами загальної середньої освіти. До цього залучені регіональні та національні центри підготовки спортсменів, організації місцевого, регіонального та національного рівнів, спортивні клуби, регіональні та національні федерації, спортивні школи та академії з гандболу.

Так, з 2011 р. ІНФ для національних федерацій – членів реалізовує проєкт «Гандбол у школі», спрямований на популяризацію виду спорту серед учнів, а саме: проведення у закладах освіти чемпіонатів, відкриття спортивних класів. У рамках дії проєкту національні федерації співпрацюють із закладами освіти на національному рівні та надають їм матеріальну і методичну допомогу, а саме: спортивне обладнання (м'ячі, цілі, ігровий набір) і навчально-методичні програми для вчителів фізичної культури, керівників гуртків, секцій, а тренери спортивних клубів залучаються до освітнього процесу, організовуються конференції та семінари. Спортивні клуби налагоджують партнерські відносини з місцевими, регіональними закладами освіти для проведення занять з учнями різних вікових груп у своїх спортивних залах, а далі запрошують дітей до навчання в клубі.

Іншим важливим напрямом розвитку гандболу є реалізація ЕНФ низки угод про співробітництво між національними федераціями, у тому числі угоди між федераціями провідних країн та федераціями країн, що розвиваються.

Так, Програма міжнародної підтримки (International Support Programm (ISP)) – це довгострокові проєкти партнерства між ЕНФ та федерацією щодо фінансування частини заробітної плати співробітникам, що залучені до розвитку дитячого та юнацького гандболу [249, 260, 264].

На сьогодні особливістю функціонування гандболу є чемпіонати Європи для чоловічих і жіночих збірних команд, які стали не тільки виключно спортивними заходами, але давно вже увібрали у себе глобалізаційні тенденції та містять комерційну складову, суттєво впливаючи на міжнародний спортивний ринок.

Чемпіонат Європи з гандболу є офіційним змаганням для національних збірних команд і проводиться щодва парні роки у період між чемпіонатами світу. Змагання є основною подією ЕНФ. У червні 1994 р. в Португалії проведено перший чемпіонат Європи з гандболу серед чоловічих команд. Перший аналогічний жіночий турнір пройшов у вересні того ж року в Німеччині. Також цей європейський турнір служить кваліфікаційними змаганнями до Ігор Олімпіад і чемпіонату світу [249, 250].

Чемпіонат Європи з гандболу став популярним, починаючи ще з першого чемпіонату, і твердо зарекомендував себе як одна із найвизначніших міжнародних гандбольних подій. Ці змагання – приваблива платформа для партнерів та спонсорів, і, що навіть важливіше, – воно має суттєве значення для життєдіяльності країн-організаторів, оптимізації видатків державного та місцевих бюджетів, розвитку супутніх галузей через зростання індустрії спорту, повернення інвестицій, зокрема: зростання зовнішнього і внутрішнього туризму, торгівлі, зайнятості населення, інфраструктури, транспортних споруд, зацікавленості тренерів, гравців, фахівців з гандболу і вболівальників.

У 2016 та 2018 рр. мільйони людей з усього світу спостерігали за подіями чемпіонатів Європи з гандболу серед чоловічих та жіночих команд, сліdkували через цифрові канали, а сотні тисяч вболівальників стали безпосередніми свідками подій на спортивних аренах. Це були рекордні результати, які внесли зміни у формування нових фінансових, правових відносин між державними, комерційними установами та національними федераціями, спортсменами, тренерами, іншими ланками системи підготовки та управління. Національні федерації отримали можливість укладати угоди

про співпрацю з вітчизняними та зарубіжними партнерами, що сприяли розвитку гандболу, створенню фінансової та матеріально-технічної бази, оскільки події чемпіонату досягли нових висот і можна було чітко визначити позитивні тенденції розвитку, а саме: глобалізацію, інтеграцію в міжнародну систему, комерціалізацію і професіоналізацію, залучення нових джерел фінансування [196, 250, 253, 256, 274, 286].

Успішний розвиток бренду «Чемпіонат Європи» також вказує на майбутній потенціал змагання. Кількість вболівальників та зацікавленість ЗМІ з року в рік неупинно зростає, у тому числі внаслідок онлайн доступності, яка стає можливою завдяки інноваційному підходу до організації і проведення та інвестиціям, що забезпечують гідний контент для постійно зростаючої кількості гандбольних прихильників. І саме широка глядацька аудиторія робить цей турнір привабливою пропозицією для підприємств, які шукають можливість популяризації власного бренду.

У цифровій реальності живе понад 800 мільйонів європейців, де Інтернет настільки ж важливий, як і телебачення. 80% поціновувачів виду спорту мають доступ до глобальної мережі, а більше половини є постійними користувачами соціальних мереж. Беззаперечним є факт, що мобільний телефон із доступом до усього цього – це спосіб життя. Дослідження, проведене Populus, показало, що 4% європейців вже є лояльними послідовниками гандболу як виду спорту, ще 26% вважають гандбол одним із улюблених видів спорту, 34% відвідують гандбольні матчі [196, 199, 214, 249].

Чемпіонат Європи з гандболу є престижною спортивною подією, яка може дати країнам, що беруть у ній участь, багато переваг та можливостей: сучасні та інноваційні концепції, комфортні умови для занять спортом і фізичною активністю, що призведе до зростання кількості людей, що регулярно займаються спортом, поява масової моди на заняття спортом, відвідування спортивних подій, споживання спортивних послуг.

З 1996 р. проводяться чемпіонати Європи серед чоловічих і серед жіночих молодіжних збірних команд, а з 1992 р. розігруються європейські першості серед юнаків і дівчат. З 2000 р. проходять чемпіонати Європи з пляжного гандболу.

За кожною подією спостерігають мільйони людей зі всього світу по телевізору, за допомогою інших цифрових носіїв й особисто на переповнених аренах кожної країни. Спортивні події об'єднують найкращі європейські команди і кращих спортсменів континенту у форматі, який є цікавим і захоплюючим не тільки для вболівальників і спортсменів, але і для ЗМІ, партнерів та спонсорів.

На рис. 3.3. – 3.4. представлено динаміку зростання кількості годин перегляду чемпіонату Європи серед чоловічих та жіночих команд з гандболу у період з 1994 по 2016 роки.

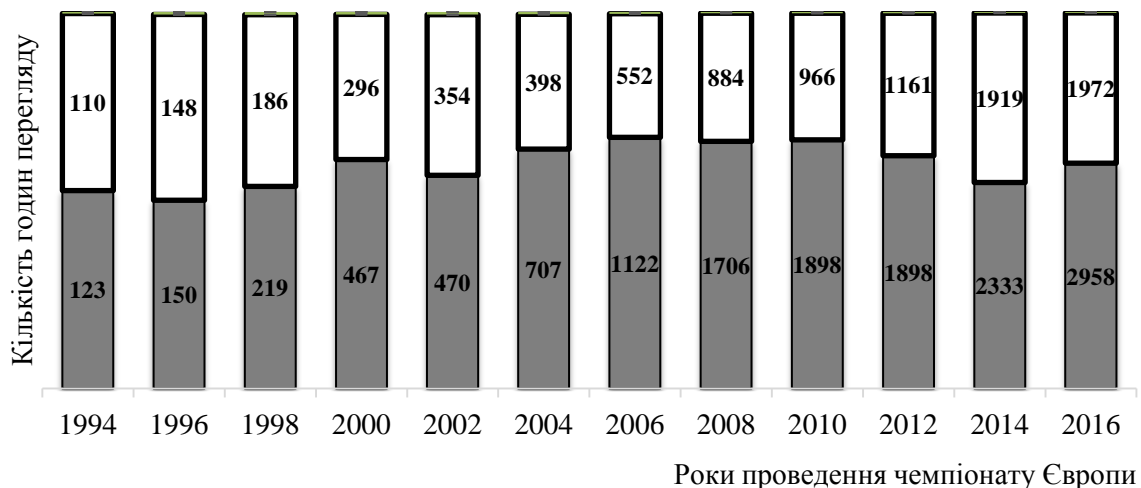

Рис. 3.3. Динаміка зростання кількості годин телеперегляду чемпіонату Європи серед чоловічих збірних команд з гандболу (1994-2016 рр.), глядачами серед яких є:

□ – жінки; ■ – чоловіки

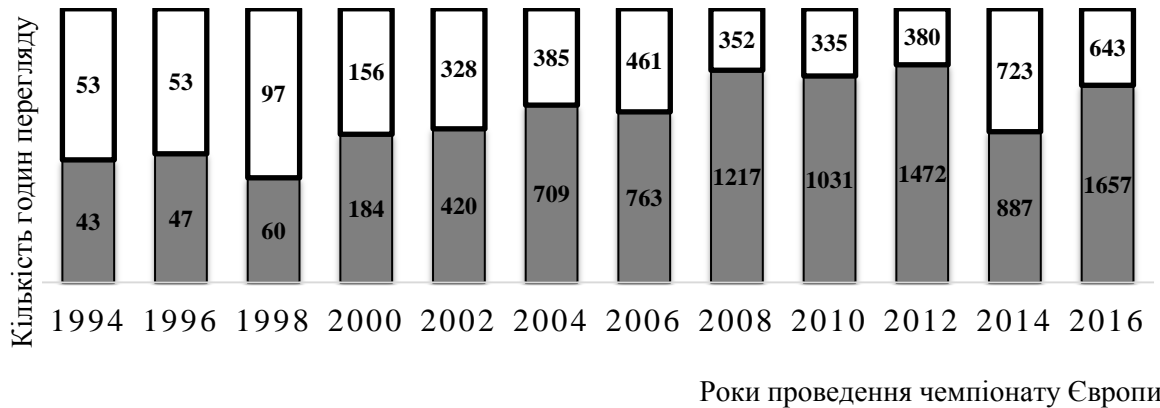

Рис. 3.4. Динаміка зростання кількості годин телеперегляду чемпіонату Європи серед жіночих збірних команд з гандболу (1994-2016 рр.), глядачами серед яких є:

□ – жінки; ■ – чоловіки

Протягом зазначеного терміну проведення чемпіонатів Європи серед чоловічих та жіночих команд можна спостерігати, що виступи національних збірних користуються більшою популярністю у вболівальників і мають тенденцію до зростання, пік якого був у 2016 році, де глядачі спостерігали 2958 годин за виступами чоловічих збірних, 1972 годин – жіночих. Слід зауважити, що жіноча глядацька аудиторія має нижчі показники спостереження за трансляцією чемпіонату Європи з гандболу серед чоловічих команд, ніж жіночих, що прослідковується протягом всього терміну спостереження і може бути наслідком невеликої зацікавленості жінками цією спортивною подією.

Тенденція до поступового збільшення кількості годин перегляду глядачами, по-перше, пов'язана із широким розповсюдженням онлайн-передач та трансляцій в Інтернет джерелах, що стало доступним для широкого кола населення. По-друге, все більше підвищується популяризація командних ігрових видів спорту, а саме гандболу завдяки його глобалізації. Особливо це стосується виступів чоловічих збірних, де основний акцент у глядачів розподіляється на ефективне виконання тактичних дій, віртуозних переміщень та широкий арсенал застосування техніко-тактичних дій

гандболістами високого класу в умовах дефіциту часу і простору з активною протидією суперників.

Чемпіонати Європи з гандболу серед жіночих команд за результатами глядацької аудиторії мають значно нижчі показники у порівнянні з чоловічими. Це пояснюється, по-перше, особливостями змагальної діяльності, а саме: інтенсивністю та швидкістю виконання атак, проявом швидкісно-силових здібностей, рівнем прояву спеціальних фізичних здібностей, тривалістю розіграшу окремих ситуацій. При аналізі перегляду глядачами онлайн-трансляцій спостерігається хвилеподібність зацікавленості глядацької аудиторії. Найбільша активність жіночої аудиторії спостерігається у 2000 році (156 годин перегляду), 2006 році (461 годин) та 2014 році (723 години) роках. Чоловіча глядацька аудиторія має тенденцію до поступового збільшення при перегляді чемпіонату Європи серед жіночих команд. Найнижча кількість годин перегляду спостерігається у період з 1994 по 1998 рр., найбільша – у 2012 та 2016 рр. Скоріш за все, це пов'язано із участю національних збірних у кваліфікації до Ігор Олімпіади або використанням участі у цих змаганнях як підготовчих до основних в олімпійському циклі.

14-й чемпіонат Європи серед чоловічих збірних команд, що пройшов з 9 до 26 січня 2020 року, в першу чергу, відчув на собі найбільший вплив процесів глобалізації, комерціалізації та професіоналізації гандболу. Вперше європейська спортивна подія відбулась на теренах трьох країн – Австрії, Норвегії та Швеції. Наслідком цього стали глобальні процеси з розвитком туризму, так як результат збільшення прибутку та просування іміджу місць проведення заходу. Наступна причина щодо проведення заходу в трьох країнах полягала в ролі сучасного телебачення, що охоплює масштабну аудиторію і орієнтується на комерційний прибуток [251].

Практичний досвід, який отримали фахівці ЕНФ під час організації та проведення цього чемпіонату, створення механізму координації між

державними, громадськими та комерційними установами сприяли визначенню пріоритетних напрямків діяльності:

- створення сучасної інфраструктури щодо розвитку гандболу;
- формування мотивації дітей, молоді до занять гандболом, успішної соціалізації та подальшого професійного зростання;
- створення цілісної системи виявлення обдарованої молоді та забезпечення умов для занять гандболом, гідне представлення держави у міжнародному співтоваристві;
- залучення сучасних комп'ютерних програм до комунікації і обробки інформації;
- модернізація освітніх програм та підручників відповідно до оновлених стандартів підготовки гандболістів.

Вперше у цьому турнірі взяли участь 24 збірні, а переможцем стала команда Іспанії, яка отримала право участі в Чемпіонаті світу 2021 року, що відбудеться в Єгипті.

Говорячи про жіночий чемпіонат Європи-2020, зазначимо, що 20 вересня 2014 р. на Конгресі ЕНФ у м. Дубліні (Ірландія) більшістю голосів представники національних федерацій підтримали ініціативу Данії та Норвегії щодо організації та проведення команд турніру у своїх країнах. Дві найуспішніші у гандболі держави об'єднали свої зусилля у 2020 р. для проведення 14-ї фінальної частини чемпіонату Європи. Збірні команди Данії та Норвегії разом виграли 10 титулів чемпіонів Європи, а також посідали призові місця серед збірних команд країн-організаторів. Варто зазначити, що ці дві країни вже мали успішний досвід спільного проведення команд такого ж турніру у 2010 р. [260, 268, 274, 276, 293].

Важкий 2020 рік вніс все ж свої корективи у проведення цього чемпіонату. Якщо спочатку він мав відбутися в двох країнах, то через пандемію коронавірусу SARS-CoV-2 норвезька сторона скоротила кількість приймаючих міст до одного і взагалі питання проведення турніру у грудні 2020 року було ще під питанням.

Таким чином, чемпіонат Європи вже зарекомендував себе перед спортивними вболівальниками. Телевізійна аудиторія досягає мільйонів, і, окрім цього, щоразу зростає кількість прихильників, що слідкують за подіями через соціальні та цифрові канали. Важко прогнозувати через світову пандемію, але очікувалось, що зі зростанням рівня зацікавленості, для організаторів майбутні чемпіонати Європи у 2022 або 2024 рр. принесуть фінансові винагороди, які принесуть можливість створити гідну спортивну спадщину на довгі роки.

Зазначимо і те, що ці континентальні змагання відбуватимуться у двох різних форматах. Так, 16 команд гратимуть у фінальній частині чемпіонату Європи серед жіночих збірних команд протягом 15 днів. У розширеному чемпіонаті Європи серед чоловічих збірних команд з 2022 та 2024 рр. змагатимуться 24 команди також протягом 15 днів. Основною відмінністю буде те, що перший раунд розіграється в шести групах по чотири команди.

Вісім додаткових національних федерацій, завдяки збільшенню кількості учасників змагання до 24 команд, отримають можливість представляти свої країни у фінальній частині турніру серед чоловічих збірних команд. Така ініціатива Конгресу національних федерацій надала серйозний імпульс «країнам середнього класу», які тепер також матимуть реальні шанси зіграти на вищому рівні і дозволить їм отримати додаткові кошти та субсидії [250, 254].

Розширення також відкриває нові комерційні можливості для конкуренції, оскільки воно виходить на більші спортивні ринки, створюючи додаткові потоки прибутків через продаж інформації та маркетингових прав.

Зокрема, з метою проведення чемпіонату Європи у 2020 р. за участю 24 команд, ЕНФ розробила нові ініціативи, спрямовані на вирішення питання кваліфікації для модернізації турніру. Зміни розпочалися із введення у 2016 р., задля заохочення до участі у національних збірних більшої кількості

учасників, нової дворівневої системи гри для молодших вікових категорій [25, 201, 249].

Отже, за останні два з половиною десятиріччя, фінальні частини чемпіонату Європи зарекомендували себе як провідні заходи на міжнародному спортивному ринку. Таким чином, в європейських країнах відзначаються глобальні перспективні зміни розвитку гандболу.

Серед позитивних тенденцій розвитку виду спорту можна виділити: поглиблення комерціалізації і професіоналізації виду спорту, залучення нових джерел фінансування, задоволення потреб суспільства в розвагах. Чемпіонат Європи став комунікаційною платформою для партнерів і спонсорів, яка для широкого міжнародного висвітлення, потребує і тісної співпраці зі ЗМІ.

Організація такої міжнародної спортивної події як чемпіонат Європи є важливим та складним завданням для будь-якої національної федерації, і багато різних аспектів мають бути прийняті до уваги.

Для організаторів турнірів розроблено рекомендації ЕНФ, відповідно до яких протягом наступних чотирьох-шести років детально описуються процедура та завдання, які необхідно вирішити до фінального турніру. Постійна експертна допомога та підтримка забезпечується з боку і самої ЕНФ та її партнерами протягом усього терміну, враховуючи регулярні семінари і візити на місця проведення турніру.

Ключові елементи, такі як: місця проведення, квитки та підготовчі події, просування змагання, організація жеребкування, конференція керівників делегацій та конференція офіційних осіб, – мають бути узгодженими із ЕНФ.

Основою організації заходу є професійна команда співробітників та волонтерів, особливо в таких ключових областях, як медіа-менеджмент, маркетинг, фінанси, управління об'єктами, логістика, транспорт і продаж квитків.

В умовах світової глобалізації гандбол успішно інтегрується в загальну систему, до якої залучені усі ланки: освіта, маркетинг; урегульовано правовідносини між національними федераціями, керівництвом ЕНФ та ІНФ, спортсменами, тренерами та фахівцями [249, 260].

Серед найбільш очевидних факторів впливу глобалізації на спорт – міграція спортсменів. В сьогоdnішніх умовах відбуваються якісні зміни в динаміці та характеристиці міжнародної міграції людських ресурсів. Завдяки розвитку світової інфраструктури та комунікацій, відкритості кордонів, урегулюванню багатьох політичних та регіональних конфліктів значно зростають динаміка і масштабність міграційних процесів. Не оминув міграційний процес і сучасний гандбол. ЕНФ, як суб'єкт ІНФ, прийняв єдиний нормативний правовий кодекс, в якому чітко зазначено, що гравці повинні підпадати під дію Трансферного регламенту ІНФ (Player Eligibility Code ІНФ) [239, 243, 264, 274, 287, 290].

Мета трансферного регламенту ІНФ – надати міграційному процесу цивілізовану правову форму відносин між усіма суб'єктами світового гандболу.

При цьому, у регламенті чітко визначено статус професійного спортсмена. Професіонал – це гравець, який має письмовий договір з клубом і отримує заробітну платню, а його щомісячний прибуток більший, ніж він фактично витрачає в місяць на свою спортивну кар'єру. Всі інші гравці вважаються аматорами [274, 276].

На основі інтенсивної глобалізації спорт став товаром. Це є наслідком міжнародних інвестицій. Раніше спорт був глибоко укорінений у політику, був предметом соціальних дискусій та націоналізму. Сьогодні спортсменів купують і продають, подібно до інших товарів та послуг, оскільки продажі та передачі відбуваються по всьому світу. Розвинені країни з вищими економічними стандартами є, звичайно, більш привабливими мішенями для міграції спортсменів [278, 280, 287, 290].

Згідно з дослідженнями [255, 257, 269, 293], кількість міжнародних трансферів у гандболі серед чоловіків та жінок подвоїлася лише за три роки (1999-2002 рр.), а протягом наступних двох років вона зросла на понад 10%. Таким чином, кількість трансферів зросла з 3,57 % у 1999 році до 8,59 % у 2004 році. Загалом спостерігається велика тенденція міграції у гандболі зі Східної та Південної Європи до Центральної та Північної її частин, де організаційна якість дисципліни на вищому рівні. Це не може не позначитись на стані гандболу країни, що втрачає гравців. Але не завжди міграція приносила перемоги.

Так, зростання кількості іноземних гандболісток у національній збірній Данії спричинило зменшення її успіхів, а також регрес результатів національної ліги Данії. У сезоні 2006/2007 рр. у складі її збірної було усього 30% датчанок. Тому головний тренер поставив сувору вимогу, відповідно до якої обмежили кількість іноземців в окремому клубі, і сьогодні датські гравці, здебільшого, залишаються вдома. Це характерно і для інших скандинавських країн (наприклад, Норвегії, Швеції) [235, 239, 268].

У сучасному елітному спорті вищих досягнень помітно зростає міграція професійних гравців. Це демонструє, як процеси глобалізації можуть впливати на національні зусилля, спрямовані на розвиток вітчизняних талантів [4, 10, 13, 19, 21]. Ще у 2010 році датський дослідник стверджував, що такі глобальні міграційні процеси можуть призвести до проблем [235]. У цьому регіоні Європи розвиток талантів у спорті, зазвичай, відбувається в спортивних клубах, а не в спортивних школах чи центрах [235, 283]. Це відображає тісний взаємозв'язок між елітним та масовим спортом у Скандинавії, де спортивний клуб є основною ланкою в «децентралізованій» системі підготовки. Отже, міграція гравців у скандинавські клуби може мати суттєвіший вплив на підготовку талантів до резерву у цих країнах, ніж в інших країнах, де присутнє централізоване управління спортом [235, 239]. Данія та Норвегія є одними з провідних країн у міжнародному жіночому гандболі із сталою системою [282].

Згідно з дослідженнями Томлінсона [299], на міграцію найбільше вплинула глобалізація, яку можна розуміти як процес, що «скорочує відстані», зближує людей і таким чином робить світ меншим. Хоча експерти [248, 261, 265] зосереджувались на вивченні міграції в цілому, а сама міграція спортсменів не була досліджена досить добре. Останнім часом глобалізація, яка була однією з основних тем дискусій, також стала причиною ключових змін у сучасному суспільстві. Вона вплинула на зайнятість, а міграція робочої сили стала звичним явищем у світі, що є причиною того, що вплив також суттєво впливає на спорт.

До негативних наслідків глобалізації віднесемо і той факт, що молоді люди проводять більше часу в Інтернеті та у фітнес-центрах, спортивні зали залишаються порожніми, а зниження кількості осіб, що займаються гандболом (таку проблему зазнають більшість командних видів спорту), загрожує майбутньому цього виду спорту. Зрозуміло, що спортсмени, їх родини та друзі стають вболівальниками, але менше спортсменів означає менше талантів, менше вболівальників, менше команд. І ця пасивність серед молоді представляє виклик, оскільки вона породжує проблеми зі здоров'ям, усамітнення та ожиріння внаслідок ізолюваного, апатичного способу життя. Звичайно, що сильний бренд з гандболу – ефективний інструмент для подолання виклику і щоб досягти успіху, гандбол має бути релевантним, різним та привабливим. Важливо визначити різні мотиви та пріоритети, а також різноманітні аудиторії, в яких гандбол займе своє місце.

3.2. Сучасні тренди розвитку гандболу в провідних країнах світу

Важливим завданням роботи керівництва ЕНФ є аналіз, організація та проведення чемпіонатів Європи з гандболу, а також подальше узагальнення результатів, підведення підсумків, прогнозування.

Стрімке збільшення значущості спорту у суспільстві та здобутків спортсменів на міжнародних аренах стимулює країну, місцеві спортивні

організації, науковців до аналізу питань, що мають вплив на управління спортом, його правове регулювання, наукове, методичне, кадрове, матеріально-технічне забезпечення підготовки спортсменів атлетів.

Аналізуючи статистику, представлену ЕНФ, проведено аналіз результатів виступів національних збірних команд, які брали участь у кваліфікаційних та фінальних частинах чемпіонатів Європи з 1992 по 2018 року в контексті кількості населення (табл. 3.4, 3.5) [249, 250].

Таблиця 3.4

Аналіз результатів виступів жіночих національних збірних на чемпіонаті Європи з гандболу в період з 1994 по 2018 рр.

Країна	Рейтинг ЕНФ станом на 2018 рік	Кіль-ть завойованих медалей	Жіноче населення країни (тис. ос)	Кіл-ть жінок, які займаються гандболом (ос.)	Обсяг жінок, які займаються гандболом в країні, %	Кіл-ть гандбольних академій на території країни
Німеччина	6	1	41 974 158	222 132	0,53	10
Франція	7	5	34 118.210	125 241	0,37	10
Норвегія	1	12	2 617 149	76 005	2,90	6
Данія	5	5	2 899 942	54 352	1,87	–
Іспанія	4	2	23 735 520	33 693	0,14	2
Швеція	10	2	5 029 432	39 274	0,78	–
Нідерланди	17	2	8 608 365	32 435	0,38	1
Російська Федерація	3	4	77 342 922	14 080	0,02	7
Ісландія	25	1	33 1000	3 890	2,29	4
Чорногорія	9	1	315363	743	0,24	–
Україна	18	1	24 104 402	224	0.00	5

Аналіз виступів жіночих національних збірних команд у чемпіонаті Європи з гандолу доводить, що національна команда Норвегії має найвищі показники результативності змагальної діяльності, що проявляється у вигрші жінками 12 медалей, з яких – вісім золотих, три срібних та одна

бронзова. Слід звернути увагу, що кількість жінок, які проживають на території Норвегії складає 2 617 149 осіб, і, відповідно відношення кількості жінок, які займаються гандболом, становить 76 005 осіб. Тому можна стверджувати, що гандбол у Норвегії є традиційним та національним та видом спорту.

За чисельністю населення жіноча національна збірна Німеччини є лідером серед усіх представлених команд, де кількість жінок складає 41 974 158, з яких – 222 132 особи займаються гандболом. Але представлений аналіз доводить, що ця збірна у Європейській федерації гандболу за досліджуваній час завоювала тільки одну золоту медаль. Але, на відміну від інших країн, у Німеччині на державному рівні підтримується розвиток спорту вищих досягнень із використанням основних принципів – автономія спорту, допоміжне фінансування за рахунок державного фонду та співпраця і партнерство, де основним меценатом виступає держава [146, 149].

Також одним із основних факторів, які впливають на розвиток гандболу на європейському континенті є кількість гандбольних академій, що функціонують на території різних країн. Найбільша їх кількість спостерігається у Німеччині (10) та Франції (10), Норвегії (6), Російській Федерації (7). В інших країнах кількість гандбольних академій не досягає цього рівня.

Таблиця 3.5

Аналіз результатів виступів чоловічих національних збірних у чемпіонатах Європи з гандболу в період з 1994 по 2018 рр.

Країна	Рейтинг ЕНФ станом на 2018 рік	Кіль-ть завойованих медалей	Чоловіче населення країни (тис. ос)	Кіль-ть чоловіків, які займаються гандболом (ос.)	Обсяг чоловіків, які займаються гандболом в країні, %	Кіль-ть гандбольних академій на території країни
1	2	3	4	5	6	7
Німеччина	2	4	40 720 842	329 383	0,81	10
Франція	1	4	33 000 438	246 029	0,75	10

продовження табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7
Норвегія	16	1	2 665 074	33 641	1,26	6
Данія	6	6	2 869 661	50 682	1,77	–
Іспанія	3	8	22 836 508	64 359	0,28	2
Швеція	15	5	5 038 312	40 477	0,80	–
Нідерланди	28	–	8 524 489	11 341	0,13	1
Російська Федерація	17	2	67 152 122	16 636	0,02	7
Ісландія	20	–	171 000	5 730	3,35	4
Чорногорія	35	–	307 108	745	0,24	–
Україна	14	–	20 726 757	224	0,00	5

Аналіз результатів виступів чоловічих національних збірних у чемпіонатах Європи з гандболу доводить, що найбільшу кількість медалей у період з 1994 по 2018 роки отримала збірна команда Іспанії, яка виборола вісім медалей, з яких – дві золотих, чотири срібних та дві бронзових. Якщо проаналізувати демографічний стан на 2018 рік, то можна встановити, що вона має достатньо високі показники – 22 836 508 осіб, при чому кількість чоловіків, які займаються гандболом становить максимально рекордну кількість – 64 359. Тому на сьогодні є всі передумови подальшого розвитку гандболу в цій країні і керівництво регулює це питання шляхом визначення соціальної значущості виду спорту для суспільства. Для цього було реорганізовано систему національних змагань, яка будувалась на його посиленні, а саме – об'єднанні найсильніших клубів у Асоціацію гандбольних клубів Іспанії (АСОБАЛ) з метою їх участі у національному чемпіонаті країни.

Однак, на ефективність системи підготовки збірних команд у гандболі впливає не тільки кількість осіб, які ним займаються, а й інші, не менш важливі фактори: сучасна методична робота у спортивних клубах та розвинена клубна інфраструктура (спостерігається у Данії, Швеції, Ісландії);

розширення програм державного фінансування; відкриття нових закладів для ефективної підготовки спортивного резерву збірних команд.

Як доводять чисельні спостереження за підготовкою спортсменів, в основному, вони потрапляють до складу національної команди через академії гандболу (20-30%) та через спортивні клуби (70-80%). При цьому, в середньому, більшість спортсменів потрапляють до національної команди через академії саме в країнах з незначною кількістю осіб, які займаються гандболом.

Одним із сучасних напрямів змагальної діяльності у гандболі є підвищення напруженості офіційних чемпіонатів, в основі якої – все більш зростаюча гостра конкуренція. Тренерам збірних команд для підготовки виділяється недостатньо часу, а гравці клубів, у зв'язку із розширенням національних чемпіонатів приїждять на них виснаженими, що впливає в подальшому на їх змагальну діяльність. Таким чином, на чемпіонаті Європи 2020 р. в основних складах національних команд Хорватії, Норвегії та Словенії спостерігались гравці, які провели на майданчику по сім або навіть вісім годин у дев'яти іграх. А в збірній Іспанії – лише два гравці мали більше п'яти годин ігрового часу, і один з них – воротар. Тому для підвищення ефективності системи підготовки збірних команд у гандболі необхідно враховувати регламент змагань, а на початковому етапі планування визначити найважливіші змагання мікроциклу.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку спорту вищих досягнень, вплив на нього глобалізаційних процесів в останнє десятиріччя, можна зробити висновки, що одними із основних трендів розвитку гандболу в провідних країнах Європи і світу є функціонування виду спорту в рамках єдиної системи підготовки до змагань, а також належність професійного гандболу до спорту вищих досягнень.

Під час останнього етапу дисертаційного дослідження у 2020 році увесь світ, у тому числі і спорт, зазнав значних коливань та змін внаслідок всесвітньої пандемії, спричиненої коронавірусною інфекцією SARS-CoV-2,

тому аналітичних результатів за підсумками проведення жіночого та чоловічого чемпіонатів ще немає, але, безумовно, буде вироблено якісно нові пропозиції для подальшого напрямку в організації та проведенні чемпіонатів Європи з гандболу в 2022 та 2024 рр.

Провідні фахівці комітету з організації та проведення змагань ЕНФ запропонували країнам, що беруть участь у континентальних змаганнях, певні стандарти та очікування від впровадження сучасних змін з приводу організації континентального спортивного заходу [249].

3.2.1. Особливості організаційно-управлінської системи гандболу у Франції

Франція характеризується високим рівнем розвитку гандболу, наявністю ефективної системи управління [11]. Можна стверджувати, що вона базується на оптимальному поєднанні результативної роботи національної спортивної федерації та державної політики, яка є основним регулятором правових відносин у спорті вищих досягнень.

Система організації та управління гандболом у Франції є трирівневою, що ґрунтується на принципах масовості, взаємодії громадських та державних організацій з активною участю державних органів у процесах регулювання і фінансування підготовки гравців, програм. Важливим є існування центрів підготовки, що створює умови для поєднання навчання та занять спортом, атмосферу конкуренції, удосконалення спортсменів, підвищення кваліфікації та набуття досвіду тренерами. Тісна співпраця Національної федерації гандболу Франції (FFHB), Міністерства у справах молоді і спорту, Національного інституту фізичного виховання та спорту (інша назва – Національний інститут спорту, експертизи та ефективності) (франц. Institut National de Sport et Education Physique або L'Institut national du sport, de l'expertise et de la performance, INSEP) сприяє науковим дослідженням, розробці та впровадженню програм підготовки спортсменів вищої категорії з

урахуванням отриманих даних [8, 9, 11, 64]. Зростання результативності участі за останні 10 років на міжнародному рівні збірних команд країни обумовило ріст популярності виду спорту. При цьому є і криза, що проявляється у перевантаженні інфраструктури, проблемах із фінансуванням клубів, скорочення державних субсидій (рис.3.5.).

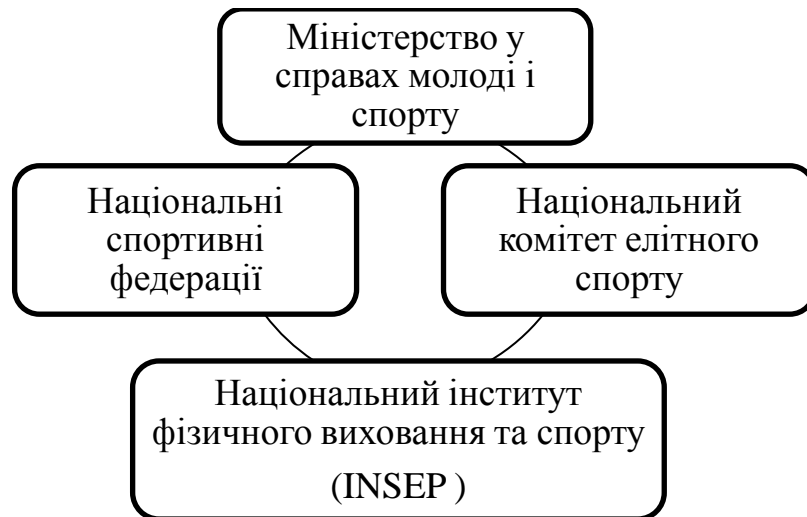

Рис.3.5. Організаційна структура спорту вищих досягнень Франції

Гандбол – один із пріоритетних видів спорту у Франції, а здобутки спортсменів на світовій арені свідчать про ефективність організації управління спорту вищих досягнень. Основною відмінністю французької моделі розвитку спорту вищих досягнень від систем інших європейських країн – жорстке державне регулювання розвитку спорту [11, 163, 224]. Керівництво здійснює Міністерство у справах молоді та спорту, яке фінансує 80 спортивних федерацій із бюджетом близько 230 млн. євро. Половина витрат – це заробітна плата 1700 фахівців, які працюють у федераціях і є державними службовцями, що становить близько 23% від загальної чисельності співробітників Міністерства. Ці фахівці виступають в якості технічних радників федерацій та підзвітні як Міністерству, так і федераціям, при чому саме останні визначають бонуси і виплати персоналу. Державні

службовці беруть участь у формуванні та реалізації політики, відборі і тренуванні елітних спортсменів, підготовці технічних співробітників. Друга частина державного фінансування – прямі субсидії федераціям і клубам, а також місцевим органам влади для будівництва спортивних об'єктів.

Загальні витрати на спорт у Франції щорічно складають 24,6 млрд. євро або 1,7% від валового внутрішнього продукту (ВВП). Понад 10 млрд. євро загальної суми виділяються державними інституціями на рівні громад.

Французький уряд на законодавчому рівні прийняв радикальні дії щодо розвитку спорту вищих досягнень, а саме: реформування законодавства та фінансування будівництва і оснащення спортивних споруд, допомога федераціям з видів спорту, розвиток шкільного, університетського, клубного спорту [11, 232-234]. Для оптимізації підготовки спортсменів країни, французький уряд у 1984 році створив Національний комітет елітного спорту (НКЕС), до складу якого увійшли представники державних установ, а також видатні спортивні фахівці. Комітет вирішує такі завдання:

- формує склад елітної групи спортсменів на олімпійський цикл;
- визначає стратегію та здійснює координацію діяльності державних і громадських організацій, пов'язаних з підготовкою спортсменів елітної групи;
- визначає пріоритетні змагання, стратегію змагальної і тренувальної діяльності, усуває суперечності між раціональною підготовкою і змагальною діяльністю;
- формує політику відбору перспективних молодих спортсменів, матеріально-технічного і фінансового забезпечення їх підготовки.

Національному комітету елітного спорту підпорядковані регіональні комісії, які реалізують національну політику у спорті вищих досягнень. НКЕС та його регіональні комісії визначають якість роботи державних і громадських структур по підготовці спортсменів до Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань.

Міністерством у справах молоді та спорту спільно із досвідченими експертами розроблено програму розвитку елітного спорту у Франції під гаслом «Перетворити срібло на золото 2024», якою передбачено такі ключові напрями:

- 1) розвиток елітного спорту;
- 2) оптимізація спортивного удосконалення та підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор;
- 3) укріплення зв'язку резервного спорту зі спортом вищих досягнень;
- 4) управління та роль територіальних організацій в елітному спорті;
- 5) соціальна адаптація спортсменів.

Результатом цієї кропіткої роботи стало прийняття дев'яти державних гарантій, реалізація яких розпочалася у 2017 році в рамках проєкту «Спадщина 2024», що включає у себе багато векторів:

- створення комісії елітного спорту на рівні Міністерства;
- науково-технічне забезпечення підготовки спортсменів за участю INSEP, навчальних центрів, мобільних лабораторій, експертів з інновацій з національних спортивних федерацій;
- зміцнення кадрового забезпечення шляхом створення школи спортивних адміністраторів і технічних директорів системи управління національними спортивними федераціями;
- надання 1 млн. євро національним спортивним федераціям для спортивного відбору серед представників різних громадських груп (осіб з інвалідністю, учнів, які самостійно займаються спортом);
- створення мережі референтів, відповідальних за моніторинг соціально-професійного розвитку спортсменів, з охопленням всіх освітньо-спортивних центрів;
- набуття та вивчення передового практичного досвіду з підготовки спортсменів;

- залучення комерційних структур для підтримки кращих спортсменів шляхом створення благодійних фондів пожертвувань відповідно до законодавства;
- спільна робота з закладами вищої освіти щодо вдосконалення умов для об'єднання тренувального процесу і здобуття освіти спортсменами;
- виділення державними і місцевими органами влади додаткових ресурсів для реалізації проектів національних спортивних федерацій і удосконалення роботи регіональних органів управління елітним спортом.

Зазначені рішення сприяли залученню у процес багаторічної підготовки до Олімпійських ігор великої кількості спортсменів, розширенню їх контингенту та формуванню ефективної команди, здатної досягти високих результатів на Іграх Олімпіад, як в окремих видах спорту, так і у командному заліку [31].

Зазначимо, що французький спорт базується на впровадженні принципу масовості, про що красномовно свідчать такі цифри. Фізичною культурою і спортом у країні займаються близько 36 млн. осіб, у тому числі – 550 тис. ліцензованих гравців з гандболу. Показовою є така статистика: 350 тис. робочих місць у Франції мають відношення до розвитку спорту, з них – більше 200 тис. – у державному і приватному секторах безпосередньо пов'язані зі спортом [8, 31, 232–234].

Базуючись на оцінці об'єктивних показників можливостей спортсменів досягти високих результатів на міжнародному рівні, їх поділяють на чотири групи, списки яких затверджує Міністерство, а саме: елітні спортсмени (приблизно 700-800 осіб), спортсмени високої кваліфікації (2600-2700 осіб), юніори (3400-3500 осіб) і перспективні спортсмени віком від 12 років до 14 років (приблизно 8500 осіб). Списки елітних спортсменів оновлюються щодва роки, інші – щорічно.

У свою чергу, Національна федерація гандболу Франції складає свої списки. Так, до списку резерву (претенденти на включення до елітного списку) входять гравці, які тимчасово вибули зі списків Міністерства

(наприклад, через травму) або завершують кар'єру чи займаються працевлаштуванням; до списку «спортивні надії» входять усі діти, які займаються гандболом. Таким чином, гандбол спирається на систему масового дитячого спорту, що функціонує за місцем проживання та у закладах середньої освіти.

Федерація гандболу Франції у своїй діяльності реалізує дві програми підготовки спортсменів – вищої спортивної майстерності та спортивного вдосконалення, які узгоджені між собою, з іншими національними та територіальними програмами.

Основними складовими цих програм є:

- 1) аналіз підготовки під час олімпійського циклу, зокрема: кількісний аналіз результатів на Іграх Олімпіад, якісний аналіз реалізації стратегії підготовки з визначенням сильних і слабких сторін, рівня конкурентоспроможності французьких гравців та можливостей її підвищення;
- 2) прогнозування спортивних результатів участі у головних міжнародних змаганнях 2017-2024 рр.;
- 3) стратегія підготовки на 2017-2024 рр. із визначенням етапів і критеріїв ефективності процесу вдосконалення гандболістів;
- 4) списки гандболістів із визначенням етапів їх багаторічної підготовки;
- 5) забезпечення спортсменів необхідними умовами і послугами різної спрямованості;
- 6) підготовка спортсменів з інвалідністю;
- 7) стратегія та ресурсне забезпечення підготовки жінок з позначенням специфікації їх участі в спортивній діяльності, перспективності, рівня конкуренції на міжнародній арені, шляхів залучення молодих гандболісток;

- 8) пошук і підтримка талановитих дітей та молоді з моніторингом їх спортивного вдосконалення, соціального і професійного розвитку, взаємодії з батьками, викладачами, медичними працівниками;
- 9) стратегія кадрового забезпечення та підвищення кваліфікації тренерів;
- 10) фінансування із зазначенням джерел та термінів надходження грошових коштів;
- 11) контроль виконання програми і прогресу виступу національної команди на міжнародних змаганнях.

Для підготовки гандболістів різного віку та кваліфікації у Франції створені спеціалізовані центри, а сама система підготовки є трирівневою. Перший рівень, призначений для підготовки юних спортсменів у 370 центрах, які розташовані у 26 регіонах, є державними та мають необхідну матеріально-технічну базу і фінансування. Наступність підготовки передбачає перехід спортсменів відповідно до віку і майстерності в центри вищого рівня зі збереженням можливості готуватися у центрах, де вони починали спортивну кар'єру [117]. Другий рівень представлений центрами, розташованими в різних регіонах країни і призначеними для підготовки спортсменів високої кваліфікації. У кожному центрі створені умови для підготовки з одного або декількох видів спорту, а також поєднання навчання в школах чи університетах із заняттями спортом. Основним місцем підготовки елітних спортсменів на третьому рівні є всесвітньо відомий INSEP, де створені необхідні умови для підготовки гандболістів, підвищення кваліфікації фахівців, впроваджуються наукові дослідження (рис.3.6.).

У 2009 році згаданий вище заклад вищої освіти отримав свою сучасну назву і став центром підготовки спортивно-тренерської еліти національного значення. Під керівництвом голови Міністерства у справах молоді і спорту INSEP бере участь у державній політиці розвитку спортивних заходів, зокрема, спрямованих на підвищення показників і ефективності національної збірної Франції. Зважаючи на це, сьогодення місія Інституту включає

підготовку кадрів для Олімпійських і Паралімпійських ігор, мережу проектування і відкриття філій у різних куточках республіки, проведення науково-дослідних проєктів щодо оптимізації і покращення змагальних результатів у спорті, підготовці найбільш перспективних фахівців для потреб Франції (спортсменів, тренерів і управлінців), залучення французьких спортивних університетів у світовий спортивний рух, модернізацію інфраструктури професійного спорту.

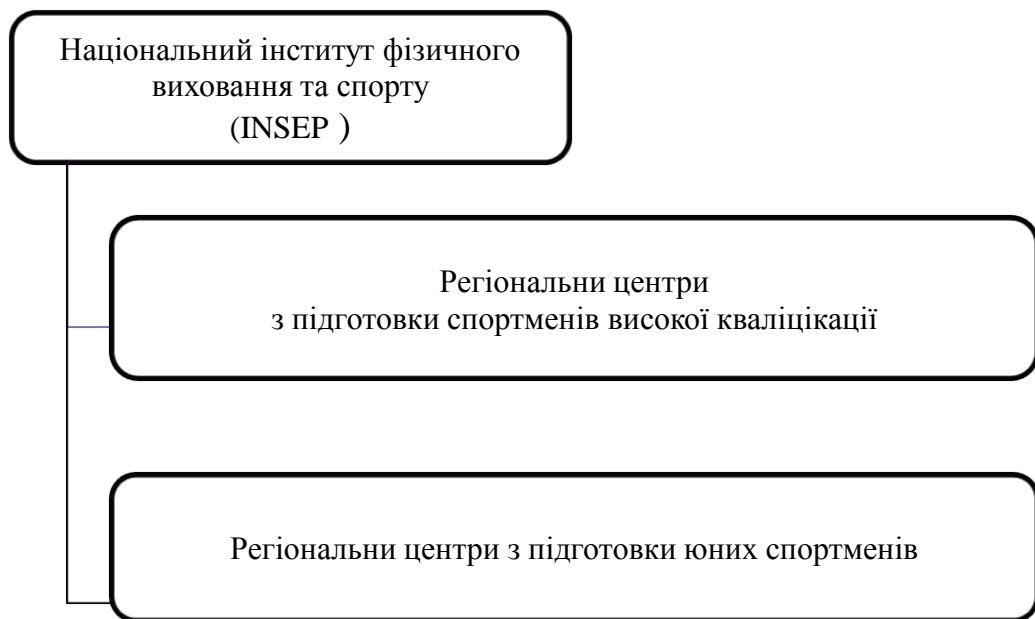

Рис. 3.6. Взаємодія INSEP зі спортивними спеціалізованими центрами

Починаючи з 1996 року, більше половини спортсменів Франції, які завоювали медалі на Іграх Олімпіад, є вихованцями цього центру: Афіни-2004 – 66%; Пекін-2008 – 51%; Лондон-2012 – 56%; Ріо-де-Жанейро-2016 – 50%.

У головному спортивному закладі Франції навчається близько 700 спортсменів вищої кваліфікації за рекомендацією 28 спортивних федерацій. Штат Інституту складає 300 співробітників, серед яких – 80 лікарів, 50 викладачів, 20 наукових співробітників та 150 тренерів. Спільна робота ґрунтується на колективній відповідальності і чіткому розподілі функцій між

Інститутом та національними спортивними федераціями. Зокрема, до зони відповідальності Інституту відносяться розробка планів та управління підготовкою, відновлення та харчування спортсменів, аналіз їх підготовки. Федерації відповідають за організацію підготовки, відбір спортсменів, формування штату команд та призначення тренерів.

Успіхи національних збірних протягом останнього десятиріччя призвели до значного збільшення потоку юних спортсменів, які займаються гандболом у Франції (табл. 3.6, 3.7). Аналізу підлягали офіційні міжнародні змагання: Ігри Олімпіад (1992 р., 2008 – 2016 рр.), чемпіонати світу (1993 – 2018 рр.), чемпіонати Європи (2006, 2008, 2010, 2014, 2018 рр.).

Таблиця 3.6

Результати виступів національної чоловічої збірної команди Франції з гандболу на офіційних міжнародних змаганнях (1994-2018 рр.)

Змагання	Кількість медалей			
	Золото	Срібло	Бронза	Всього
Ігри Олімпіад	2	1	1	4
чемпіонат світу	6	1	4	11
чемпіонат Європи	3	0	-	3
всього	11	2	5	18

Аналіз результатів досліджень свідчить, що чоловіча збірна команда Франції за період з 1994 по 2018 рік завоювала найбільшу кількість золотих медалей, вагому частину з яких – на чемпіонаті світу (6 медалей). Гандболісти високого класу на Іграх Олімпіад та Чемпіонаті світу вибороли по одній срібній медалі, бронзових – чотири, одна з яких – на Іграх Олімпіад. Отримана інформація свідчить про те, що команда Франції з гандболу найбільшу ефективність проявила у Чемпіонатах світу і доводить, що цей вид змагань є головним в олімпійському циклі підготовки.

Таблиця 3.7

Результати виступів національної жіночої збірної команди Франції з гандболу на офіційних міжнародних змаганнях (1994-2018 рр.)

Змагання	Кількість медалей			
	Золото	Срібло	Бронза	Всього
Ігри Олімпіад	–	1	–	1
чемпіонат світу	2	3	–	5
чемпіонат Європи	1	1	3	5
всього	3	5	3	11

Аналіз результатів виступів жіночої збірної команди Франції з гандболу доводить, що спортсменки вибороли за період з 1994 по 2018 рр. по три золотих медалі (дві – на Чемпіонаті світу, одну – на чемпіонаті Європи) та три бронзові медалі – за результатами участі у чемпіонатах Європи (2006 та 2016 рр.).

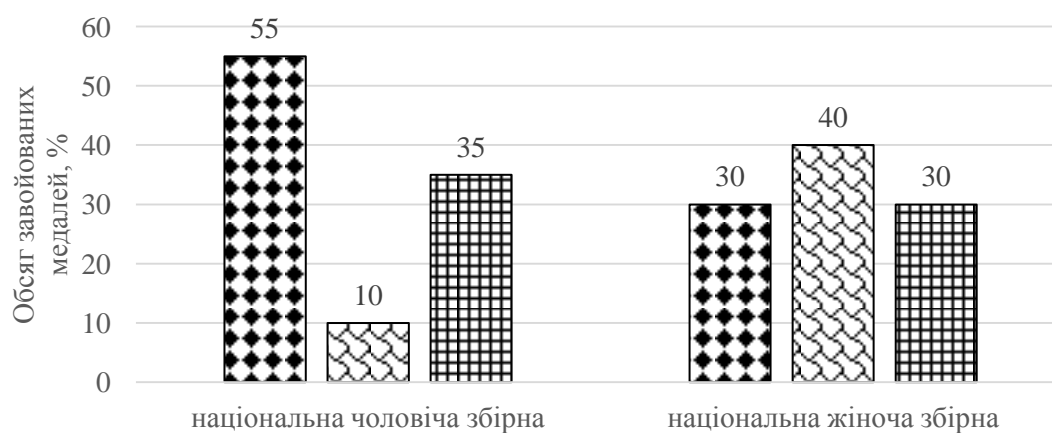

Рис. 3.7. Показники обсягу медалей чоловічої та жіночої збірних команд Франції з гандболу (за результатами виступів на Іграх Олімпіад, чемпіонатах світу та чемпіонатах Європи):

– золото;
 – срібло;
 – бронза

Порівняльна характеристика показників обсягу медалей чоловічої та жіночої збірних Франції з гандболу мають певні відмінності. Чоловіча збірна команда має найбільшу кількість золотих нагород – 55 % від загального обсягу, 10 % – срібних, 35 % – бронзових. У жінок спостерігається розподіл

завойованих медалей більш рівномірно – 30 % – золото та бронза, 40 % – срібло.

Організація та розвиток гандболу у Франції фактично лежить на національній федерації. Для цього вона спирається на 32 регіональні ліги (24 ліги метрополії і 8 ліг за кордоном), 95 відомчих комітетів і близько 2400 місцевих клубів. Загальне керівництво організацією та проведенням національних чемпіонатів здійснюється федерацією та Національною лігою гандболу (рис.3.8).

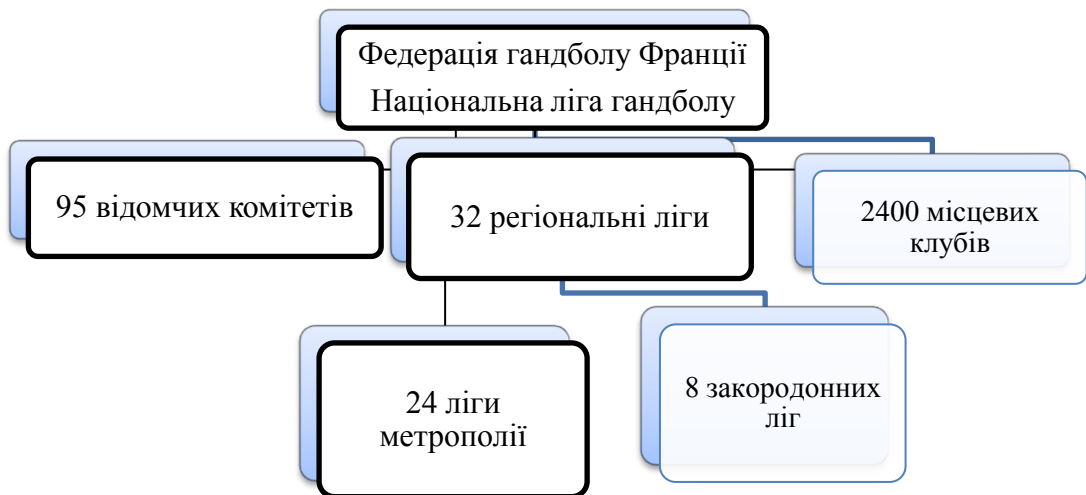

Рис.3.8. Організація гандболу у Франції

Національна ліга – це адміністративний орган законодавчої і виконавчої влади, який об'єднує певну кількість команд [253]. До складу її керівництва входять власники усіх команд, які спільно обговорюють і вирішують питання, що стосуються її життєдіяльності. Ключовими серед них є питання обґрунтування з економічної точки зору кількості ігор у сезоні; розробка системи набору спортсменів-іноземців до складу команд і правил переходу гравців з однієї команди в іншу; удосконалення календаря і системи змагань; визначення порядку продажу телекомпаніям прав на трансляцію ігор, підписання контрактів із суддями [253].

Забезпечення безпосередньої організації та проведення змагань чемпіонату покладається на Національну лігу, Федерацію гандболу Франції

та регіональні осередки, на території яких вони відбуваються. Під керівництвом Федерації гандболу Франції на сьогодні знаходиться близько 2400 клубів та 549 295 ліцензованих гандболістів (196 337 жінок, 352 958 чоловіків).

Французький гандбол в останні роки зіткнувся із проблемами зростання кількості спортсменів, великою наповнюваністю груп, що призвело до того, що наявна інфраструктура, рівень фінансування не можуть належним чином забезпечити це, як у минулі роки [11, 31, 253]. Аналізуючи дослідження, проведені Федерацією гандболу Франції та університетом Пуатьє, можна зрозуміти, що ситуація стає все більш напруженою на місцевому рівні та в маленьких клубах. Після багатьох медалей, виграних збірними Франції протягом останніх 10 років, гандбол переживає кризу динаміки зростання кількості гравців. Цей вид спорту у Франції серед рейтингу національних видів спорту займає шосту позицію. Кількість гандболістів, зареєстрованих національною федерацією, зросла на 52% і становить майже 550 000, натомість кількість клубів не зростає або навіть зменшується. Крім того, 29,4% французьких клубів вважають, що вони вже досягли своєї максимальної наповнюваності ліцензіатами, а 26,6% клубів вважають, що вони заповнені на 90%. Це пояснюється перевантаженням інфраструктури та фінансовим становищем.

Представники 46,2% клубів вважають, що фінансові труднощі спричинені скороченням державних субсидій. Для 18% клубів основною проблемою є недостатня інфраструктура та обладнання. Криза є також результатом жорсткої конкуренції з іншими видами спорту, і, перш за все, багатопрофільністю залів та використанням їх і для баскетболу, і для волейболу, і для футзалу, і для гандболу.

Фахівці французького гандболу сподіваються, що поштовхом для розвитку гандболу в регіонах країни став проведений у грудні 2018 року у Франції чемпіонат Європи серед жіночих команд, який став надзвичайно успішним для національної збірної команди у спортивному та

організаційному відношеннях. У зв'язку з цим очікується збільшення регіонального фінансування для створення нових клубів, число яких залишається незмінним протягом майже 20 років [12, 71, 260].

3.2.2. Організаційні аспекти функціонування гандболу у Німеччині

У Німеччині спорт має велику популярність і соціальну значущість для держави. За усі часи виступів німецькі спортсмени здобули 1260 медалей на Іграх Олімпіад та 328 медалей на зимових Олімпійських іграх [6, 32, 245], тому Федеративна республіка Німеччина (ФРН) викликає великий науковий інтерес у контексті цього питання.

У цій країні фізична культура і спорт знайшли широкий розвиток. За даними Німецької Олімпійської Спортивної Конфедерації (DOSB), у 2009 р. близько 25-30% (24-27 млн. осіб) населення ФРН є членами різних спортивних організацій. Щорічно число осіб, які займаються спортом у країні, збільшується на 5-6%. Майже кожен четвертий мешканець Німеччини – член спортивних громад, яких у країні – більше 86 тис. Вони об'єднані в Союз німецьких спортивних громад. Спортот займаються близько 26,6 млн. осіб, які є членами спілки спортсменів, та 12 млн. осіб, які входять до складу об'єднань.

У 2006 році з ініціативи Олімпійського спортивного союзу Німеччини розвиток спорту закріплено в Основному Законі як пріоритетну державну мету. Вивчення досвіду організації та управління спортом вищих досягнень у ФРН сприятиме визначенню оптимальних шляхів комплексного розв'язання зазначеної проблеми [147, 149].

Сьогодні понад 8 млн. громадян Німеччини на добровільних засадах працюють в галузі фізичної культури і спорту, а держава заохочує громадян до здорового способу життя. Федеральні і земельні уряди виділяють на розвиток соціальної активності громадян близько 490 млн. євро в рік,

добровольцям знижуються суми податків та надаються інші пільги, що закріплено у законодавстві країни.

Спортивні клуби Німеччини об'єднують понад 600 видів фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, а кількість осіб, що займаються в них, перевищує 30 млн. Кожен вид спорту може бути представлений на національному рівні тільки однією спортивною федерацією. Отже, федерації мають представницьку і організаційну монополію в рамках свого виду. На теперішній час у Німеччині функціонують 33 олімпійських і 27 неолімпійських спортивних федерацій [147, 149, 245].

У питаннях розвитку спорту вищих досягнень федеральний уряд Німеччини керується трьома найважливішими принципами. Першим є автономія спорту, що передбачає самостійне функціонування спортивних організацій, які керують розвитком виду спорту і несуть повну відповідальність за свою діяльність. Другим важливим принципом у розвитку спорту вищих досягнень є допоміжне фінансування у вигляді субсидій з державного Фонду допомоги німецькому спорту спортивним організаціям у випадках виникнення фінансових труднощів для реалізації їх проєктів. Співпраця та партнерство, не дивлячись на автономію спорту, теж є ключовим принципом. Держава є регулятором і надійним партнером між спортивними організаціями і федеральним урядом, тому вони працюють у кооперації. Усіма питаннями, пов'язаними із розвитком спорту вищих досягнень, на державному рівні займається Міністерство внутрішніх справ Німеччини (рис. 3.9.).

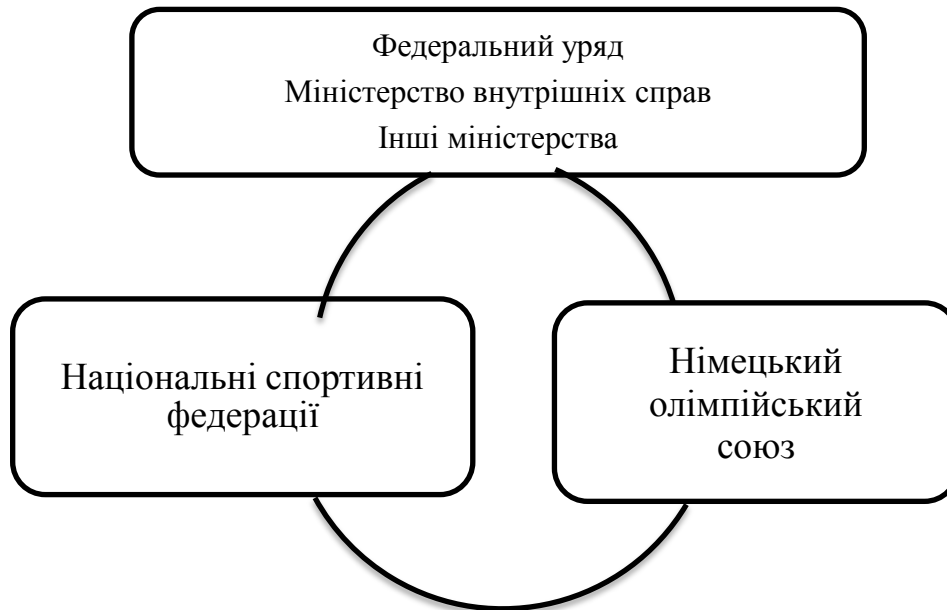

Рис. 3.9. Управління спортом вищих досягнень Німеччини

Міністерство, як суб'єкт федерального уряду, і 16 федеральних місцевих відділів Міністерства культури або внутрішніх справ тісно співпрацюють. При цьому завдяки федеральній структурі та розподілу компетенції ці організації (федеральні міністерства і регіональні організації) не пов'язані ієрархічно (принцип автономності). Відсутність вертикального зв'язку між ними досить суттєво відрізняє Німеччину від інших країн. Окремі федеральні міністерства, в рамках своїх повноважень і компетенції, працюють у значній мірі незалежно. Однак на регіональному рівні вони координують спортивну діяльність, яка відноситься до їх компетенції, будучи частиною конфедерації регіональних (земельних) міністерств [64, 70].

Як і в інших країнах, держава зацікавлена у використанні потенціалу спорту для підвищення міжнародного авторитету країни. Це доводить той факт, що більш престижні олімпійські види спорту мають пріоритет над усіма іншими в плані державної підтримки.

Фахівці сфери спортивного управління ввели новий, потенційно-орієнтований підхід, який передбачає аналіз спортивних досягнень виду спорту, визначення потенціалу спортсмена у майбутніх виступах на міжнародних змаганнях (чемпіонат Європи, Чемпіонат світу, Ігри Олімпіад).

Було розроблено алгоритм розподілу фінансування. Спочатку на основі спеціальної комп'ютерної програми «Системний аналіз потенціалу» визначається інтегральна оцінка по 20 напрямам. Розраховується 60 показників, що мають коефіцієнти вагомості і стосуються результатів, досягнутих спортсменами (видів спорту) в окремих видах змагань і дисциплінах, їх перспективи на найближчі 4 і 8 років, аналізується стан ресурсного забезпечення (організаційного, матеріально-технічного, науково-методичного, медичного, кадрового тощо). Отримані дані аналізує Комісія з визначення потенціалу, до якої входять експерти від Німецького олімпійського союзу, Федерального інституту спорту, Інституту прикладної науки тренування, Академії тренерів [132].

У результаті – всі види спорту (дисципліни, види змагань) розподіляються на три групи: «досконалість», «потенціал», «невеликий потенціал або його відсутність». Першій групі рекомендується повне фінансування, другій – вибіркоче, третій – відсутність фінансування.

Потенційно-орієнтований підхід викликав багато критики з боку фахівців відносно припинення фінансування неперспективних видів спорту, що негативно позначиться на їхньому розвитку в Німеччині [132].

На цей час у Німеччині сформована досить чітка організаційно-управлінська модель підготовки спортсменів високого класу, яка охоплює перспективних юних спортсменів з 13-14-річного віку і розрахована на наступні 10-12 років підготовки. Критеріями віднесення до певної категорії виступають вік і здатність до розвитку (можливість досягнення спортивного результату).

Підтримка спортсмена не обмежується тільки фінансуванням тренувань і участі в змаганнях. Ієрархія спортивної команди організована таким чином, щоб підтримці приділяти увагу різним рівням розвитку спортсмена на шляху до успіху на міжнародному рівні.

Реалізація цієї моделі передбачає всебічну підтримку тренувальної та змагальної діяльності, що дозволяє протягом багатьох років готуватися на

рівні вищих світових стандартів. Держава забезпечує створення умов для функціонування всієї системи підготовки спортсменів вищої кваліфікації Німеччини. До пріоритетних напрямків відносяться фінансування національних спортивних федерацій, забезпечення олімпійських навчальних центрів, національних освітніх центрів, розвиток спортивної науки та підготовки спортивного резерву [104, 108].

Ще один з важливих напрямків – це «соціальний ліфт», а саме – стимулювання німецьких спортсменів до отримання повноцінної освіти і визначення із подальшою кар'єрою після закінчення занять спортом [237].

Фахівці, які працюють у сфері спорту вищих досягнень Німеччини, розподілені на три основні групи: організаційно-управлінський персонал, тренерський склад, технічний персонал. У Німеччині існує суворий розділ функцій директора і головного тренера національної збірної команди, а також усіх підлеглих їм фахівців. Функції директора пов'язані із розвитком виду спорту в країні, а функції тренера національної збірної команди – із підготовкою спортсменів високого класу до міжнародних змагань.

У Німеччині чітко розділені і функції тренерського складу. Головний тренер не займається безпосередньою підготовкою спортсменів, а займається виключно питаннями організації і контролю за якістю роботи своїх помічників (тренера або тренерів) та інших фахівців, загального планування підготовки, участі у змаганнях, координації взаємовідносин між тренерами різного рівня, наукового і медичного забезпечення тощо. Тренер (помічник головного тренера) збірної команди з виду спорту відповідає виключно за планування і реалізацію планів підготовки спортсменів.

Особливе місце займають вимоги до освіти і підвищення кваліфікації тренерського складу. Зокрема, наявність спеціальної освіти та регулярної перепідготовки в Академії тренерів (Кьольн) є необхідною умовою для їх призначення на штатні посади у збірній команді, а також для отримання ліцензій, що діють в системі німецького спорту. Академія тренерів є

головним освітнім закладом з підготовки і підвищення кваліфікації, де створено необхідні умови для реалізації сучасних освітніх програм.

Тренери, рекомендовані спортивними федераціями, після освоєння програми (від 1,5 до 3 років) отримують державну кваліфікацію та ліцензію вищого рівня – диплом Німецької конфедерації олімпійських видів спорту.

У Німеччині основним критерієм відбору юних гандболістів є спортивні результати в дитячо-юнацьких змаганнях, візуальний огляд і суб'єктивна думка тренера і викладача фізичної культури [32, 45].

Відбір талановитих дітей через систему дитячих змагань в якості основного методу показало свою неефективність і було відкинута по об'єктивним причинам: по-перше, через відсутність достовірності зв'язку між досягненням у дитячому спорті та в спорті вищих досягнень, а по-друге – орієнтація на результат у дитячих змаганнях неминуче призводить до форсованої підготовки – з усіма її негативним наслідками, що призводить, у більшості випадків, до порушення основних закономірностей багаторічної підготовки.

Одна із слабких ланок сучасного дитячого спорту Німеччини, в тому числі гандболу, – відсутність системи масового навчання і первинного відбору та небажання федеральних земель витратити кошти й сили для її створення [32].

У сучасній Німеччині в 39 елітних школах спорту ведеться підготовка 11 200 спортсменів, куди приймають тільки обдарованих дітей, які пройшли відбір. Після кожного етапу навчання всебічно оцінюється перспективність юних спортсменів, доцільність їх подальшого перебування в елітній школі. Безперспективних юних спортсменів відраховують. Діяльність елітних шкіл спорту забезпечують понад 5 тисяч фахівців різного профілю, серед яких – близько 500 висококваліфікованих тренерів. Переважна більшість німецьких спортсменів (приблизно 80%), які досягли в останні роки успіхів на Олімпійських іграх та на міжнародних змаганнях, були вихованцями цих шкіл.

Навчання і проживання спортсменів здійснюється також в 24 спортивних інтернатах, розміщених в безпосередній близькості від олімпійських баз.

У розпорядженні спорту вищих досягнень Німеччини знаходяться 19 основних олімпійських баз для підготовки найсильніших спортсменів – членів національних збірних команд. Олімпійські бази розташовані у великих містах і рівномірно розподілені по всій території Німеччини. Всі вони спеціалізовані для підготовки спортсменів з різних видів спорту та мають сучасну інфраструктуру, необхідну для високоякісної підготовки спортсменів (рис. 3.10.) [237].

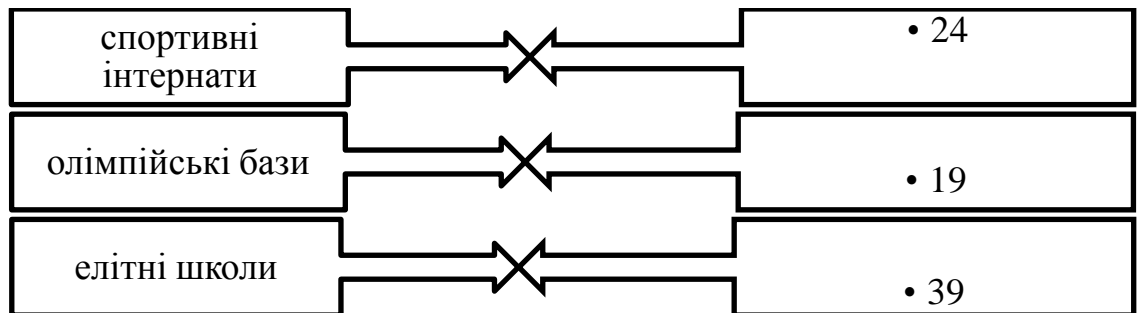

Рис.3.10. Система організації відбору до резерву національних збірних команд у Німеччині

У Довгостроковій стратегічній програмі наукових досліджень, яку проваджує Федеральний інститут спортивної науки, основними науковими напрямками визначено: спорт і суспільство; спорт і здоров'я; управління спортивною підготовкою; підготовка тренерів і керівників; підготовка резерву для спорту вищих досягнень; спортивні матеріали, спортивне обладнання та будівельні матеріали; інформаційно-комунікаційні системи; перспективи та інноваційні проекти. Головні обов'язки по впровадженню результатів наукових досліджень у спорт вищих досягнень покладено на наукових консультантів, які входять до штату національних команд і тісно

співпрацюють з науковими та освітніми установами Німеччини. Велика увага приділяється харчуванню спортсменів, обов'язковим є регулярне проведення комплексних поглиблених обстежень спортсменів і моніторинг їх стану.

Проблематикою спорту вищих досягнення в Німеччині сьогодні займається понад 60 наукових установ – інститути і лабораторії, розміщені в різних областях країни. Найбільший з них – Німецький спортивний університет в Кьольні, який здійснює дослідження фундаментальних проблем сучасного спорту, реалізує науково-практичні проекти у співпраці з тренувальними центрами і національними спортивними федераціями [74, 78, 81, 83, 87, 94].

Спортивні федерації організують національні чемпіонати усіх рівнів, формують резерв та основний склад збірних команд, подають офіційні заявки національних збірних команд для участі в Чемпіонатах світу і Європи. Крім того, вони відповідають за підготовку спортсменів і збірних команд до цих змагань, Олімпійських ігор. Всі спортивні федерації мають стратегічні концепції розвитку видів спорту. Крім реалізації спеціалізованих планів і концепцій розвитку спорту вищих досягнень, у Німеччині здійснюється комплексна підтримка, заснована на трьох взаємопов'язаних складових: ієрархічна система спортивних команд, освітні центри та тренери. Ієрархія спортивної команди грає ключову роль і є формальною основою для інших аспектів підтримки спорту вищих досягнень.

Засновниками Федерації гандболу Німеччини (DHB) є регіональні та державні асоціації гандболу. Вони мають близько 757 000 членів та приблизно 4300 спортивних клубів, в яких базуються 22 000 гандбольних команд. Це найкращий показник у світі (рис. 3.11).

Протягом багатьох років Федерація гандболу Німеччини проводить цілісну, педагогічно орієнтовану пропаганду наставництва дитини шляхом розвитку її фізичного, духовного та інтелектуального потенціалу, впевненості у власних силах, формуванні культурних і моральних цінностей.

Федерація робить свій внесок у зміцнення волонтерської роботи шляхом створення умов соціальної реалізації та розвитку молоді [245].

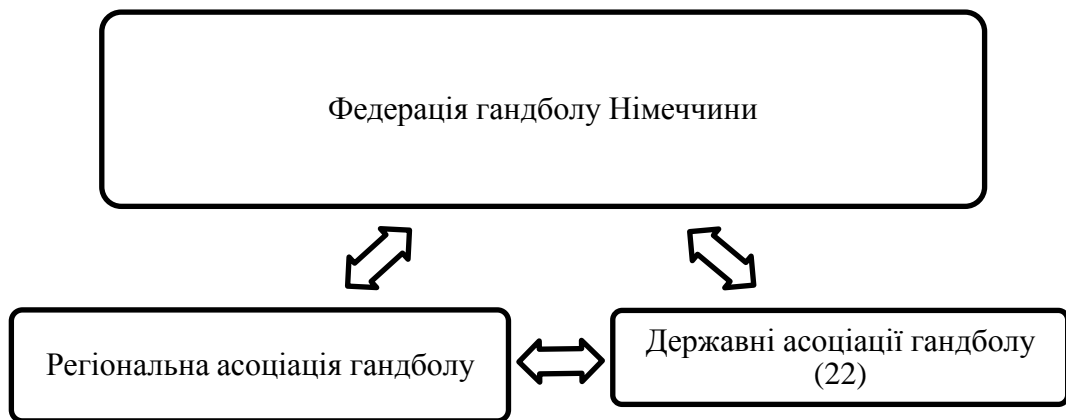

Рис. 3.11. Структура федерації гандболу Німеччини

Ще один з важливих напрямків – це соціальний ліфт, а саме стимулювання до отримання повноцінної освіти і визначення із подальшою кар'єрою після закінчення виступів у спорті. Робота проводиться у тісному співробітництві з молодим поколінням, реалізуються програми сприяння працевлаштуванню, соціальній адаптації, формування здорового способу життя молоді та розвитку системи соціальних служб і клубів для дітей і підлітків.

Організація та проведення сучасних спортивно-масових заходів з інноваційним підходом, спрямованих на популяризацію здорового способу життя та рухової активності, є однією із основних напрямків роботи Федерації гандболу Німеччини по залученню учнів. На цей час Фестиваль шкільного спорту – найбільший у світі шкільний спортивний захід, у якому беруть участь понад 900 тис. учасників з 21-го виду спорту. Учні мають можливість отримати конкурентний досвід у школі та зустріти спортсменів з інших видів. Фінальні змагання з гандболу проводяться між шкільними командами під час весняного фіналу в Берліні [245].

Федерація гандболу Німеччини вбачає необхідний тісний зв'язок між шкільними і клубними видами спорту та молодіжною підготовкою до Ігор Олімпіад та Паралімпійських ігор. Супровід змагань на всіх рівнях є обов'язковим для ДНВ і регіональних асоціацій.

Національні збірні команди Німеччини з гандболу мають значні досягнення з моменту створення Німецької федерації гандболу (табл. 3.8-3.9, рис. 3.12).

Таблиця 3.8

Результати виступів національної чоловічої збірної команди Німеччини з гандболу у період з 1984 по 2016 рр.

Змагання	Медалі			
	Золото	Срібло	Бронза	Всього
Ігри Олімпіад	1	2	1	4
чемпіонат світу	3	2	1	6
чемпіонат Європи	2	1	1	4
всього	6	5	3	14

Таблиця 3.9

Результати виступів національної жіночої збірної команди Німеччини з гандболу у період з 1994 по 2018 рр.

Змагання	Медалі			
	Золото	Срібло	Бронза	Всього
Ігри Олімпіад	–	–	–	0
чемпіонат світу	1	–	3	4
чемпіонат Європи	–	1	–	1
всього	1	1	3	5

Аналіз результатів змагальної діяльності національної збірної команди з гандболу доводить, що на Іграх Олімпіад здобуто чотири медалі (по одній – золоті та бронзовій, дві – срібних); на чемпіонатах світу – шість медалей (три золотих, дві срібних та одна бронзова); на чемпіонатах Європи – чотири медалі (дві золотих та по одній срібній та бронзовій).

Аналіз виступів національної жіночої збірної Німеччини з гандболу мають значно нижчий показники при порівнянні з чоловічою, що проявляється у завоюванні п'яти медалей, з яких чотири у чемпіонатах світу (одна золота та три бронзові) та одна срібна на чемпіонаті Європи.

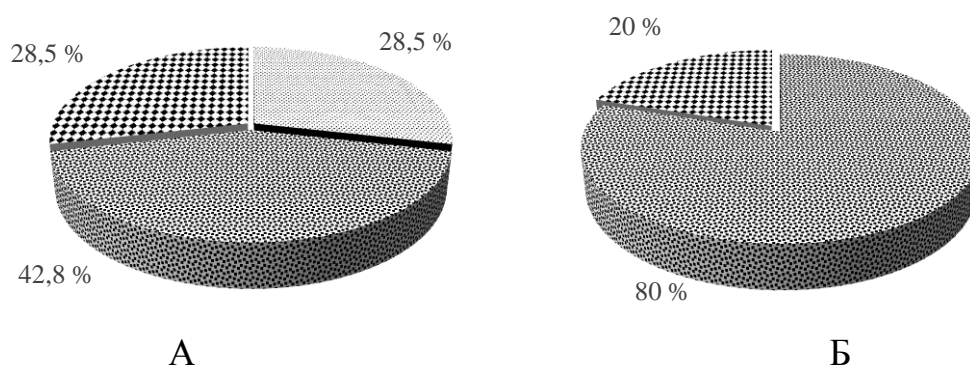

Рис. 3.12. Показники обсягу медалей чоловічої (а) та жіночої (б) збірних команд Німеччини з гандболу (1994 – 2018 рр):

 – чемпіонати Європи;
  – Ігри Олімпіад;
  – чемпіонати світу

Таким чином, при порівнянні результатів виступів чоловічої та жіночої збірних команд Німеччини, можна стверджувати, що перша є більш успішною, ніж друга.

У Німеччині програми розвитку спорту реалізуються з урахуванням історичних, соціально-економічних і територіальних особливостей. Основна спрямованість цих програм полягає у популяризації виду спорту, реалізації принципу масовості шляхом введення додаткових уроків фізкультури до програм загальноосвітніх шкіл, співпраці шкіл і спортивних клубів, зміцненні матеріально-технічної бази та наданні підтримки спортивним

організаціям і клубам. Варто також відмітити, що для усієї системи німецького гандболу характерна його комерціалізація та професіоналізація.

Спеціалістами Федерації гандболу Німеччини було розроблено Концептуальну стратегію «Перспектива 2020+» – стратегічну концепцію розвитку виду спорту, яку розпочато наприкінці листопада 2015 року у Федеральній раді в Гамбурзі із одночасним прийняттям базового рішення та конкретні програми дій. Стратегія набула чинності в 2017 році [242, 245].

У «Перспективі 2020+» Президія ДНВ, а також державні асоціації та Рада ліг визначили п'ять основних сфер відповідальності: «Ми всі ДНВ», спортивний успіх національних збірних команд, сильні ліги, розвиток членства, професіоналізація та економічний успіх. Метою є вихід національних збірних команд у фінальні частини чемпіонатів світу та Європи, а основним завданням – олімпійська золота медаль у 2020 році. Проте внаслідок пандемії, Ігри Олімпіад у Токіо перенесено на 2021 рік.

Перед національною жіночою збірною командою Федерація гандболу Німеччини ставить завдання потрапити до списку перших восьми збірних команд країн світу. Крім того, керівництво Федерації планує досягти успіху у пляжному гандболі і, якщо він увійде до олімпійської програми, – виграти медалі на Іграх Олімпіад у 2024 році [244, 245].

Федерація гандболу Німеччини орієнтується на формування цілісної системи олімпійської підготовки, де підготовка збірних національних команд передбачає досягнення найвищого спортивного результату на Іграх Олімпіади (рис. 3.13.).

Бундеслигі повинні відповідати за організацію та проведення змагань під егідою Ліги.

У 1966 р. була введена Бундеслига як перша ланка в системі організації та управління гандболом у Німеччині і поділена на дві регіональні зони – Північ і Південь. З 1977 р. Бундеслига стала окремою структурою, що складається із 18 клубів, формує стратегію і тактику розвитку відповідного

виду професійного спорту і є його найвищим законодавчим та виконавчим органом.

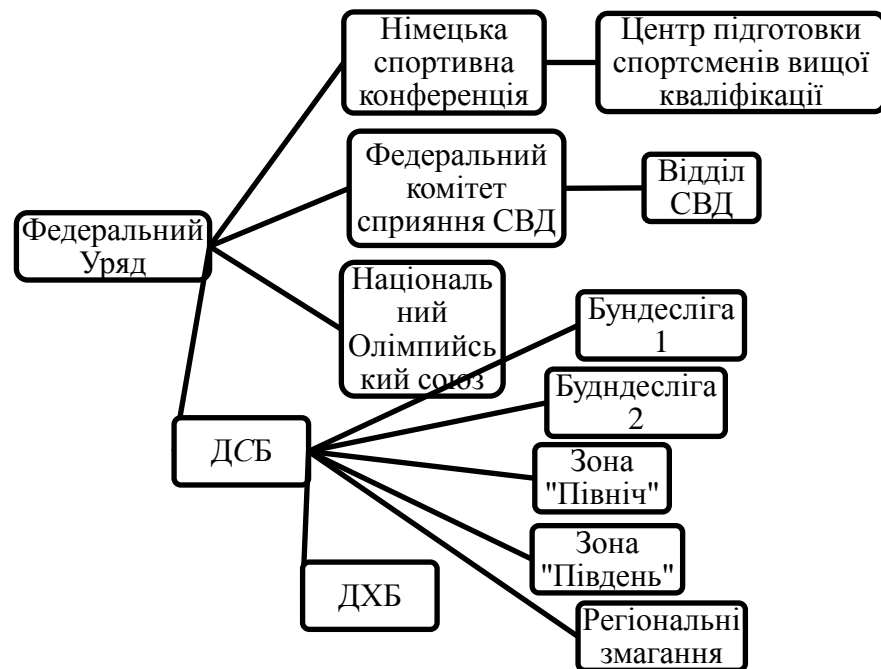

Рис. 3.13. Організаційна структура гандболу у Німеччині

Мета Бундесліги полягає у просуванні підприємницької діяльності спортсменів-професіоналів і спортивних функціонерів, метою якої є виробництво спортивного видовища. Необхідна умова реалізації цього товару – його висока якість, що забезпечується майстерністю спортсменів, гострою конкуренцією між командами, високоефективним маркетингом. У цих умовах покупцями спортивного видовища стають як глядачі, так і інші суб'єкти ринку: промислові компанії, засоби масової інформації, а в окремих випадках і держави. Реалізація спортивного видовища дає можливість Бундеслізі покривати витрати, пов'язані з її підприємницькою діяльністю, а при сприятливому збігу обставин – отримувати прибуток.

Гандбольний сезон Бундесліги складається з 34 ігрових днів (або тижнів) та проводиться як турнір без системи плей-офф або фіналу. Спортивний сезон починається в серпні або вересні поточного року і закінчується наприкінці травня наступного року. За підсумками чемпіонату

надається право заявляти команду для участі у змаганнях європейських кубків: перше та друге місце – участь у Лізі чемпіонів, третє та четверте – у розіграші Європейської ліги, п'яте – у Європейському кубку, володар Кубку Німеччини з гандболу – участь у Європейському кубку.

Команда, яка виграє Лігу чемпіонів, Європейську лігу або Європейський Кубок, автоматично в наступному турнірі бере старт у розіграші європейських кубків.

Бундеслига на сьогодні є монополістом у вирішенні основних питань щодо правил гри, кількості команд і гравців в них, прийому нових клубів і розміщенні на території країни, укладення контрактів на продаж прав телетрансляції ігор тощо. Крім того, Бундеслигою розроблено систему контролю за кар'єрою спортсменів, намагаючись не допускати змін, які загрожували б інтересам власників команд [244, 245].

У 1981 році створена ще Бундеслига–2, яка стала другою ланкою у системі організації та управління гандболом у Німеччині. Третьою є регіональні змагання.

Висновки до розділу 3

1. В умовах глобалізації світу гандбол успішно інтегрується в загальну систему шляхом здійснення діяльності в усіх напрямках: освіта, маркетинг, телебачення, розширення географії проведення змагань, мас-медіа, робота з вболівальниками. Особливо це демонструє європейський гандбол, який ефективно функціонує на міжнародному рівні як олімпійський вид спорту, де врегульовано правові відносини між спортсменами, національними та європейською федераціями, тренерами та іншими фахівцями. Це означає, що гандбол займає достатньо високі позиції на світовому ринку спорту. Проведений аналіз системи організації та управління гандболом в різних країнах світу (Франція, Німеччина) дозволив

виділити його загальні тенденції розвитку і національні особливості функціонування.

2. Національні організаційно-управлінські системи гандболу європейських країн побудовані за принципом участі держави в розвитку гандболу і представлені системою підготовки та змагань, де об'єднані олімпійський і професійний напрями. Система підготовки гандболістів – це вертикально інтегрована система, в якій прослідковується централізація процесу підготовки. Професійне спрямування представлено відповідними структурами, що функціонують тільки на національних рівнях і формують самостійну систему змагань.

3. Однією із провідних країн світу у гандболі є Франція, про що свідчать результати виступів національних збірних команд. Система організації та управління гандболом у цій країні є трирівневою та базується на принципах масовості, взаємодії громадських організацій при активній участі держави у регулюванні і фінансуванні програм підготовки спортсменів на різних етапах. Важливою складовою є формування центрів підготовки, що створює оптимальні умови для поєднання навчання та занять спортом, формує здорову атмосферу конкуренції, удосконалення спортсменів, підвищення кваліфікації та набуття досвіду тренерським складом. Тісна співпраця національної федерації, Міністерства спорту, Національного інституту фізичного виховання та спорту Франції сприяє проведенню наукових досліджень, розробці та впровадженню програм підготовки спортсменів вищої категорії з урахуванням отриманих даних. Стрімке зростання результатів за останні 10 років на міжнародному рівні збірних команд країни обумовило одночасний ріст популярності виду спорту і появу кризової ситуації, пов'язаної із перевантаженням інфраструктури, проблемами фінансування клубів, скорочення державних субсидій.

4. Характерним для Німеччини є реалізація програм розвитку спорту федеральних земель з урахуванням історичних, соціально-економічних, територіальних особливостей, спрямованих на популяризацію

гандболу серед населення, зміцнення матеріально-технічної бази виду спорту. Міністерство внутрішніх справ опікується усіма питаннями, пов'язаними із розвитком спорту вищих досягнень на федеральному рівні. Міністерство внутрішніх справ, 16 федеральних відділів міністерств культури або внутрішніх справ несуть спільну відповідальність за розвиток спорту регіонах на місцях, де немає незалежних фахівців міністерств.

Довгострокову стратегічну програму наукових досліджень у спорті вищих досягнень реалізує Федеральний інститут спортивної науки. Її основними науковими напрямками є: спорт і суспільство; спорт і здоров'я; управління спортивною підготовкою; підготовка тренерів і керівників; підготовка резерву для спорту вищих досягнень; спортивні матеріал, спортивне обладнання та будівельні матеріали; інформаційно-комунікаційні системи; перспективи та інноваційні проекти.

Система організації та управління гандболом у Німеччині базується на трьох найважливіших принципах: автономія спорту, допоміжне державне фінансування, співпраця та партнерство, регуляторні функції держави між спортивними організаціями і урядом. Активна роль держави в регулюванні спорту, наявність розвиненої законодавчої бази показала, що в такій моделі спорту приватний сектор, в особі спортивних організацій і споживачів, несуттєво впливає на державну політику в сфері спорту.

Важливою складовою у функціонуванні гандболу Німеччини є розвиток шкільного спорту, участь в якому беруть галузеві міністерства, спортивні товариства, громадські організації, політичні партії, церква і наукові установи. Проблемою дитячого гандболу і спорту загалом залишається відсутність системи масового навчання і первинного відбору та небажанні федеральних урядів витратити кошти і сили для її створення.

Результати дослідження цього розділу висвітлено у публікаціях [31, 32, 141, 142, 143].

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАНДБОЛУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ

4.1. Організаційно-правові основи функціонування гандболу в Україні та їх особливості під впливом глобалізації

Гандбол в Україні в останні роки опинився під інтенсивним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, що багато в чому обумовлено складним економічним становищем в країні, відсутністю відповідного нормативного та правового регулювання діяльності спортивних федерацій. В особливій мірі це стосується спортивних ігор, коли на зміну жорсткій радянській системі управління спортом прийшов процес хаотичного розвитку, неконтрольованої взаємодії між державою та суб'єктами у сфері фізичної культури і спорту [33, 37, 39, 47, 66, 93, 102, 116].

Процеси глобалізації визначили ключових суб'єктів ринку – це відомче Міністерство молоді і спорту України, федерації з видів спорту, професійні клуби, представники бізнесу (спонсори, інвестори, рекламодавці), спортивні та маркетингові агентства, засоби масової інформації, виробники спортивної продукції та атрибутики і, звичайно ж, головні споживачі ринку спортивної індустрії – глядачі і вболівальники. Аналізуючи праці вітчизняних вчених, можна прослідкувати частковий аналіз вище згаданих факторів та глобалізаційних процесів на спорт в Україні: загальні теоретичні аспекти управління сферою фізичного виховання і спорту [23, 24, 189], удосконалення системи підготовки кадрів в умовах сучасного ринку [169, 220], проблеми управління розвитком сфери [4, 50], механізми управління в умовах сьогодення [82]. Однак, на цей час відсутні дослідження щодо їх впливу на стан сучасного гандболу в Україні.

Слід зазначити, що проблеми управління сферою спорту, а також їх правове регулювання розглянуто в наукових працях багатьох українських фахівців. Протягом останніх років відбулось чимало досліджень системи

управління спортом України, у яких вказується на застарілі форми існування й не відповідність реаліям сучасності, засвідчуються негативні результати і наголошується на необхідності своєчасних ґрунтовних оперативних змін.

Хоча й існують різні думки щодо недостатності фінансування спортивної сфери з боку влади, але у дійсності – це не зовсім так. Держава виділяє на спорт чималі кошти. Так, у 2018 році держбюджетом, місцевими бюджетами та іншими джерелами (бюджети відомств) на розвиток фізичної культури і спорту було передбачено 5,7 млрд. грн. З них, конкретно бюджет Міністерства молоді і спорту України – понад 2 млрд. грн., з яких більше 1 млрд. грн. були призначені на спорт вищих досягнень. У цілому ж, спортивний фінансовий обіг України оцінюють у 7-8 млрд. грн. – сумарно немала цифра. Але одразу виникає проблема не в кількості виділених державою фінансових коштів, а в неефективній роботі системи управління спортом України в сучасних умовах, за якою проглядається відсутність прогресу. У нас досі зберігається радянська система, де усіма питаннями розвитку фізичного виховання та спорту керує держава. Але колишній СРСР створював спортивну систему, опираючись на власну ідеологію, основу якої становили сировинні та низько технологічні галузі, що істотно знижувало потенціал розвитку України як конкурентоспроможної держави. Слушним є те, що в умовах демократії, ринкової економіки, глобалізації світу ця система не працює.

Держава не отримує у повному обсязі віддачі у вигляді спортивних досягнень, рівня здоров'я і якості життя нації. У спортивних федераціях відсутні повноваження, існує дефіцит коштів і наявні законодавчі обмеження. Спонсори та меценати обмежені законами, які заохочували би їх діяльність. У керівників спортивних установ бракує можливостей належним чином утримувати й підтримувати об'єкти інфраструктури.

Законом України від 24.12.1993 р. №3808-ХІІ «Про фізичну культуру і спорт» закріплено державне управління у сфері фізичної культури і спорту [73]. Основні функції держави полягають у наступному: затвердження

правил з видів спорту, регламентів проведення змагань, стандартів об'єктів спортивної інфраструктури; організація та проведення змагань; управління збірними командами; працевлаштування тренерів і спортсменів до Міністерства молоді та спорту України.

Хоча спортивна федерація і є інструментом, який забезпечує управління спортом з боку держави, вона не має чітко визначених державою повноважень щодо управління видом спорту. Взаємозв'язок між державою та федерацією на цей час ґрунтується лише на наступних засадах: конкурсний відбір; надання статусу національної; відсутність чіткого регламенту делегування повноважень; делегування тих повноважень, які природно належать національним спортивним федераціям [242].

В умовах глобалізації доцільним було б, якби спортивна федерація стала центром управління видом спорту, що передбачає визнання прав спортивної федерації у сфері фізичної культури і спорту, закріпити принципи її діяльності в якості носія правил та управління і розвиток відповідного виду спорту, а також законодавчо втілити це.

У статті 3 Спортивної хартії Європи, прийнятої у травні 1992 року, чітко зазначено основні принципи взаємодії між державою та спортивними федераціями: «Роль державних центральних органів виконавчої влади полягає, насамперед, у підтримці спортивного руху. Отже, тісна кооперація з неурядовими спортивними організаціями сприяє здійсненню цілей цієї Хартії, включаючи створення структур з розвитку і координації в сфері спорту» [94, 99].

Спортивні федерації мають залишатися гарантом єдності, відіграючи центральну роль у забезпеченні солідарності між різними рівнями спортивної практики. У контексті європейської системи спорту це означає, що для ефективного виконання загальноєвропейськими і національними спортивними федераціями своїх функцій вони мають залишатися незалежними, а їх нормативна автономність – визнаватися і

поважитися. Це також означає, що зазначені організації мають користуватися необхідною свободою дій для реалізації своїх цілей [268].

Проведений аналіз системи організації та управління гандболом в Україні дозволив виділити загальні тенденції його розвитку і національні особливості функціонування.

Система державного управління фізичною культурою і спортом включає в себе Міністерство молоді та спорту України, Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України і його обласні філії, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Національний олімпійський комітет України та його обласні відділення, національні спортивні федерації. Разом це все загострює існуючі проблеми розмежування повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування.

В Україні на сьогодні функціонує 5 спеціалізованих закладів освіти спортивного профілю, де на кафедрах чи відділеннях з гандболу навчається близько 250 спортсменів, працюють навчально-тренувальні групи (4237 дітей), 4 школи вищої спортивної майстерності (68 спортсменів), групи вищої спортивної майстерності. У 24 областях України та у столиці при ДЮСШ функціонує 113 відділень гандболу, у яких тренується 11 182 дитини.

У країні немає чіткого розмежування функцій керівних структур спорту вищих досягнень: держава, федерації з видів спорту, органи місцевого самоврядування, клуби, спонсори та меценати, батьки, організатори спортивної роботи в закладах освіти. Не зрозуміло, хто є замовником спортивної послуги та хто за що відповідає. Немає ефективної взаємодії, діяльність відповідальних організацій не взаємодоповнюється, а часто суперечить один одному (рис. 4.1).

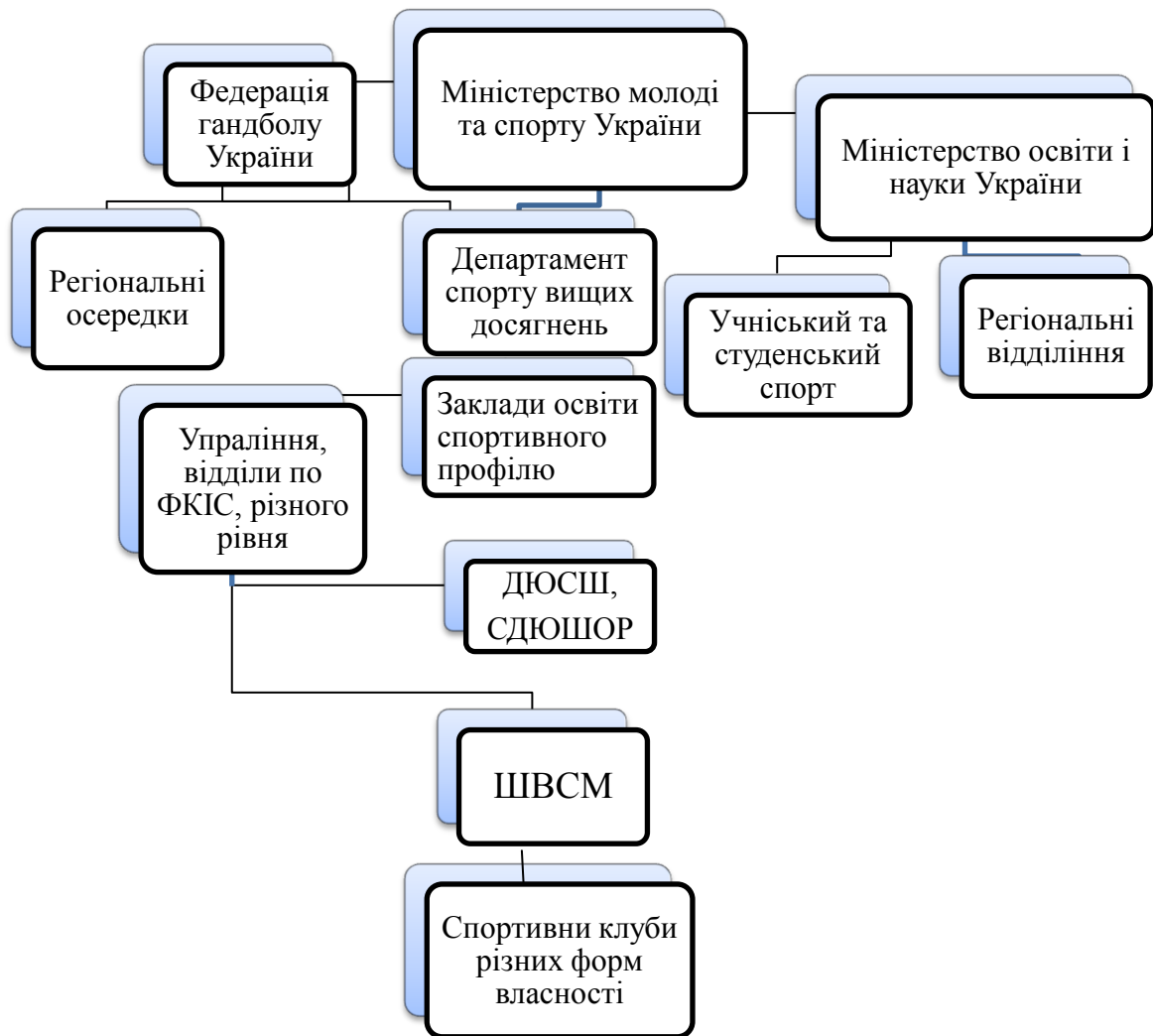

Рис.4.1. Система організації та управління гандболом в Україні

На прикладі закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, ми бачимо відсутність ефективної взаємодії з іншими спортивними організаціями. Відповідно до законодавства вони мають автономію від центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту – Міністерства молоді та спорту України. Часто такі заклади освіти є спільною власністю територіальної громади, засновником яких виступає обласна рада, якому заклад безпосередньо і підпорядкований. Основним завданням у них, відповідно до Статуту, є реалізація освітньої програми, а не спортивна підготовка.

Однією із функцій Міністерства молоді та спорту України згідно з Законом України «Про фізичну культуру і спорт» є розподіл бюджетних коштів між олімпійськими видами спорту на реалізацію спортивних заходів, включених до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України (далі – Єдиний календарний план) на відповідний рік [76]. Це здійснюється за такими критеріями: результат, продемонстрований спортсменами на Олімпійських іграх (перших два роки олімпійського чотириріччя), чемпіонатах світу та Європи серед дорослих та найближчої до дорослих спортсменів вікової групи; представництво спортсменів України в Олімпійських іграх з виду спорту; категорія пріоритетності олімпійських видів спорту, що затверджується наказом Міністерства. Формули розподілу бюджетних коштів між олімпійськими видами спорту застосовуються окремо для індивідуальних літніх і зимових олімпійських видів спорту та командних ігрових олімпійських видів спорту, а саме: 66 % – індивідуальні літні олімпійські види спорту, 12 % – індивідуальні зимові олімпійські види спорту, 12 % – командні ігрові олімпійські види спорту, 10 % – види спорту, що розвиваються, та види спорту, сума розподілених коштів у яких недостатня для здійснення обґрунтованої ефективної підготовки.

Фінанси із загального обсягу бюджетних коштів розподіляються окремо на: офіційні заходи, включені до Єдиного календарного плану; міжнародні змагання, що проводяться в Україні та включені до Єдиного календарного плану; види спорту з низьким рівнем спортивного результату, низькою чисельністю осіб, які займаються організаційними формами занять, та недостатньо розвиненою інфраструктурою.

Зупинимось, зокрема, на фінансуванні командних ігрових олімпійських видів спорту [76, 93, 96, 159]. Виділені кошти на них розподіляються таким чином: 70 % спрямовується на ті види спорту, де є найвищий результат, продемонстрований спортсменами на офіційних

міжнародних змаганнях, включених до Єдиного календарного плану, а 30 % коштів розподіляється рівними частками між видами спорту.

Для видів спорту із низьким рівнем спортивного результату, низькою чисельністю осіб, які займаються, організаційними формами занять, та недостатньо розвиненою інфраструктурою щороку відповідно до моніторингу стану їх розвитку встановлюється фіксована сума коштів, що розподіляється між ними і спрямовується, насамперед, на проведення всеукраїнських спортивних змагань.

З метою уніфікації показників вводиться шкала коефіцієнтів, що вираховуються із загального показника від мінімального до максимального значення для кожного виду спорту, зокрема:

- коефіцієнт участі в Олімпійських іграх (1 –1,2): при врахуванні відсотка спортсменів з виду спорту, які брали участь у змаганнях на останніх Олімпійських іграх, у співвідношенні до максимально можливого стартового складу спортсменів з виду спорту на Олімпійських іграх від кожної країни;
- коефіцієнт пріоритетності (1–1,3): залежить від категорії пріоритетності виду спорту (I категорія – 1,3; II категорія – 1,15; III категорія – 1,0).

Формули розподілу бюджетних коштів між олімпійськими видами спорту (окремо – в індивідуальних літніх та зимових олімпійських видах спорту, командних ігрових олімпійських видах спорту) є такими:

для індивідуальних літніх і зимових олімпійських видів спорту:

$$\left\{ \frac{A}{B} + \frac{C}{D} \times Z \times K_{oi} \right\} \times K_{pr} = P.$$

для командних ігрових олімпійських видів спорту:

$$\left\{ \frac{A}{B} + \frac{C}{D} \times Z \right\} \times K_{pr} = H,$$

де, A – сума коштів, що розподіляється рівними частками між усіма видами спорту;

B – кількість видів спорту, між якими розподіляються кошти рівними частками ;

C – сума коштів, передбачена для розрахунку за показник результатів, показаних спортсменами на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи серед дорослих та найближчої до дорослих спортсменів вікової групи;

D – загальна сума очок за результати, продемонстрованих спортсменами в усіх видах спорту на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи серед дорослих та найближчої до дорослих спортсменів вікової групи, для визначення вартості одного очка;

Z – сума очок за результат, показаний спортсменами у виді спорту на Олімпійських іграх, чемпіонатах світу та Європи серед дорослих та найближчої до дорослих спортсменів вікової групи;

K_{oi} – коефіцієнт участі в Олімпійських іграх, який вираховується з показника, що дорівнює відсотку від кількості спортсменів, які брали участь у змаганнях на останніх Олімпійських іграх, у співвідношенні до стартового складу спортсменів з виду спорту на Олімпійських іграх від кожної країни;

K_{pr} – коефіцієнт пріоритетності, який вираховується з показника, що дорівнює категорії пріоритетності видів спорту;

P – сума коштів, що виділяється на реалізацію спортивних заходів, включених до Єдиного календарного плану з індивідуальних літніх і зимових олімпійських видів спорту;

H – сума коштів, що виділяється на реалізацію спортивних заходів, включених до Єдиного календарного плану з командних ігрових олімпійських видів спорту.

Проте і при сучасному стані справ можливості для розвитку гандболу в Україні існують. У період з 2014 по 2020 рр. Федерацією гандболу України (ФГУ) розроблено програму заходів щодо оптимізації системи організації та управління [211].

Так, у 2015 році впроваджено новий формат проведення змагань для чоловічих і жіночих команд – «Фінал чотирьох» Кубка України і Суперкубок України. Керівництво Федерації чітко зазначило цілі і завдання заходів: популяризація та подальший розвиток гандболу в Україні; виявлення найбільш підготовлених спортсменів до складу збірних команд; подальше підвищення рівня спортивної майстерності гравців; визначення команди для участі в Європейському Кубку; пропаганда здорового способу життя, залучення молоді до активних занять спортом; оцінка роботи тренерсько-викладацького складу фізкультурно-спортивних організацій, закладів фізичної культури і спорту.

З одного боку, змагання – центральний елемент, який визначає усю систему організації, методики і підготовки спортсменів. З іншого боку, спортивні змагання – це об’єктивний спосіб демонстрації досягнутого рівня підготовленості, спосіб оцінки і порівняння досягнень окремих спортсменів і команд вищого рівня.

На жаль, у період 2015-2017 рр. у дитячо-юнацькому гандболі України спостерігається динаміка зменшення числа відділень і кількості спортсменів, які займаються в них (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Кількість відділень ДЮСШ з гандболу та осіб, що у них займаються у період з 2015 - 2017 рр.

Рік	Кількість		
	Відділення	Особи, які займаються	Особи, які займаються у групах початкової підготовки
2015	275	26549	17841
2016	283	27273	18317
2017	113	11182	6967

Таким чином, спостерігається негативна тенденція у дитячо-юнацькому гандболі в Україні: кількість відділень гандболу з 2015 по 2017

рік зменшилось на 162 (на 59%), спортсменів 6-17 річного віку – на 15 367 осіб (майже 58%), а груп початкової підготовки – 10874 (61%).

Однією із головних причин низьких темпів розвитку дитячо-юнацького, як і в більшості ігрових командних видів спорту, є відсутність зміни системи управління, підходів і методів роботи, як у провідних країнах Європи та світу. Аналіз свідчить про те, що в цій сфері продовжує зберігатися багато стримуючих чинників, що перешкоджають збільшенню кількості дітей і підлітків, які займаються гандболом, та підвищенню якості і результатів підготовки спортивного резерву.

Варто виокремити актуальну проблему, пов'язану з відсутністю комплексного теоретико-методологічного обґрунтування системи контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу.

Теоретична підготовка починається з першого року навчання у спеціалізованих навчально-спортивних установах і є невід'ємною складовою частиною різнобічної підготовки спортсмена. Проте її стратегія протягом багатьох років практично незмінна, існують суперечності між тренувальною та змагальною діяльністю, не визначені чіткі пріоритети, зміст і технологію навчання з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей юних гандболістів, а також сучасних тенденцій розвитку гандболу.

У той же час, співвідношення підготовлених спортсменів, що мають перший спортивний розряд і вище, до спортсменів, які мають масові спортивні розряди, дозволяє зробити висновки про наявність потужної школи спортивної підготовки, потенціал якої в повній мірі ще не реалізовано.

На сьогодні важливим завданням вдосконалення системи державного управління сферою є її децентралізація та розширення процесів регіоналізації, що відповідає сучасним європейським тенденціям менеджменту. Однак, суттєвою вадою цього процесу є нездатність місцевих органів влади забезпечувати фінансування широкомасштабних проєктів розвитку спортивної інфраструктури [75, 76, 93, 96].

В Україні є гостра необхідність знайти механізм, який на законодавчому рівні стимулював би національний бізнес до інвестування в український спорт. Ні податкових пільг, ні преференцій у земельних і девелоперських питаннях сьогодні для них немає. Спонсори та меценати не мають законодавчої бази, яка б заохочувала їх діяльність, а у керівників спортивних установ немає можливості утримувати і підтримувати об'єкти інфраструктури без їх допомоги [75, 76, 126].

Проте позитивна динаміка на ринку спортивної індустрії в Україні є. В останні роки намітилася яскраво виражена тенденція підвищення зацікавленості представників бізнесу в спорті – особливо серед регіональних інвесторів.

Сучасна система дитячо-юнацького гандболу в Україні – недосконала. Заклади освіти мають різну результативність. З року в рік вони не дають позитивної динаміки з позиції зацікавленості ними тренерів національних команд для пошуку юних талантів. Нажаль, сьогодні у спортивних школах існує проблема суттєвого порушення оптимального співвідношення спортсменів, які знаходяться на етапі початкової підготовки, і спортсменів, які знаходяться на наступних етапах удосконалення своєї майстерності. Також існують певні розбіжності між Положенням про заклади спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 5 листопада 1999 року № 2061, та самими Статутами цих закладів.

Відповідно до статутів закладів посада педагогічного працівника – вчитель, а отже, жодного зв'язку зі спортом вищих досягнень (наприклад, тренер з гандболу або тренер-викладач). Вчителі зі спорту працюють відповідно до Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», законодавчих та нормативних актів з питань вищої освіти. По факту, вони не несуть відповідальності за підготовку спортсменів до резерву збірних команд України з гандболу.

Інша проблема полягає в тому, що педагогічні працівники приймаються на роботу в заклад освіти практично на постійну основу, що тягне за собою відсутність мотивації отримання результату у спортивній роботі вихованців, конкуренції серед тренерів, залучення молодих перспективних фахівців.

Тренери-викладачі та інші фахівці, залучені до роботи у ДЮСШ, можуть вносити пропозиції щодо поліпшення навчально-тренувального та виховного процесів лише своєму безпосередньому керівництву та органам виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту. Інші органи виконавчої влади в цьому питанні більше не мають права брати участь.

У питанні формування складу тренерів-викладачів, затвердження регламенту їх роботи директор спирається лише на рішення тренерської ради ДЮСШ. З Положення про ДЮСШ виключено норму щодо необхідності дотримання вимог, затверджених Міністерством молоді та спорту України. Більше того, відтепер до обов'язків тренерської ради входить питання організації роботи відділень та комплектування груп [47, 125, 126].

Через недотримання оптимального співвідношення дітей, у групах існують проблеми стримання залучення до початкової підготовки перспективних дітей, утримання в системі олімпійського спорту великої кількості вихованців, об'єктивно не здатних досягнути високих спортивних результатів. Тоді як, відповідно до норм, 75-80% дітей повинні складати учні груп початкової підготовки, 20-25% – базової, близько 1,0 % – спеціалізованої підготовки і 0,10-0,15% – вищої спортивної майстерності, сьогодні ми маємо зовсім інші цифри у реальності, а саме: 35-40% – у початкових групах, близько 60% – у базових. Вимоги ж щодо вирішення цього питання наштовхуються на опір тренерів, яким значно простіше працювати з невеликими за чисельністю групами з постійним контингентом малоперспективних спортсменів замість ефективної роботи по залученню до початкової підготовки великої кількості дітей.

У багатьох школах відстає матеріальна база, недостатня кількість тренерів високої кваліфікації, відсутній постійний зв'язок зі школами вищого рівня, групами і центрами олімпійської підготовки, порушується система передачі найбільш перспективних спортсменів до шкіл з кращими умовами для підготовки, до більш досвідчених тренерів.

У провідних країнах Європи після підготовки в спортивних клубах-секціях на наступну ланку переводитися 60-80% дітей, при цьому мінімальний термін перебування, протягом якого заборонено відрахування – 2 роки, а перехід передбачено лише для тих спортсменів, які за об'єктивними даними мають потенціал потрапити до збірних команд. В Україні ж цей показник складає не більше 7-8%.

Федерація гандболу України побудувала таку систему змагань (рис. 4.2.):

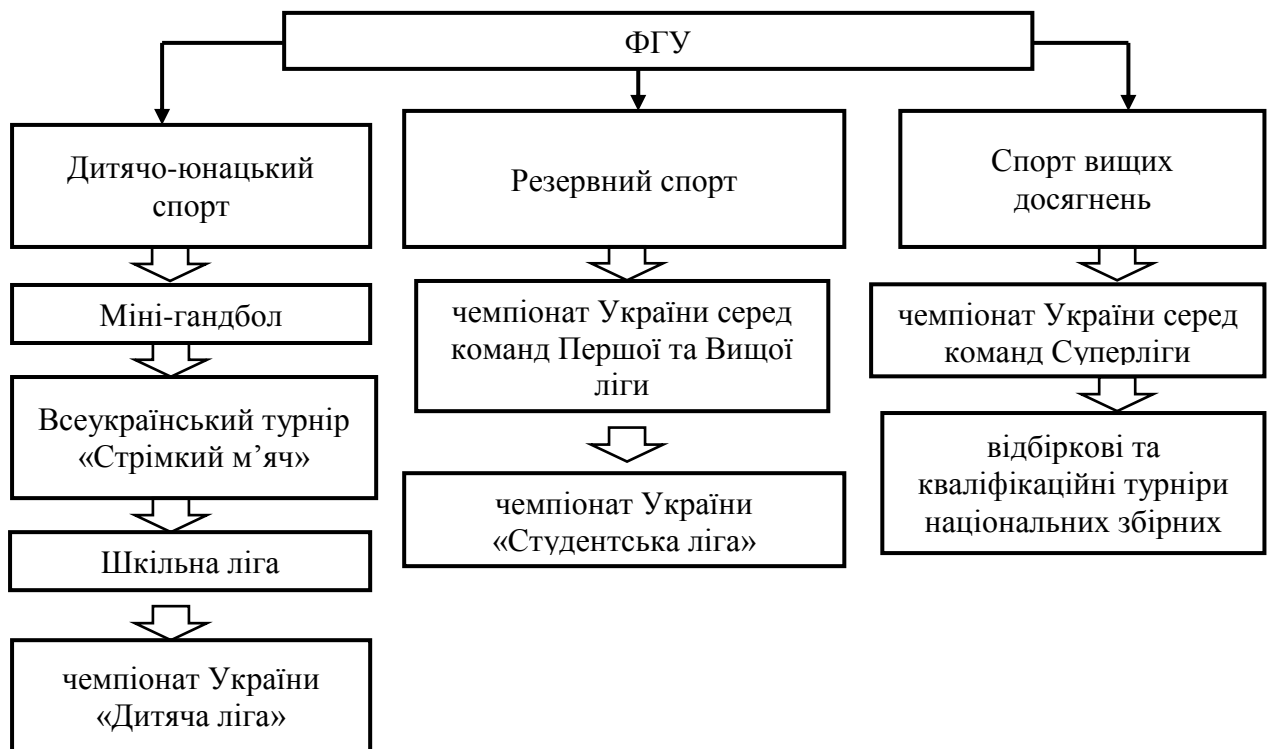

Рис. 4.2. Система змагань у гандболі в Україні

Система змагань у підготовці гандболістів представлена трьома складовими: дитячо-юнацький гандбол (відповідає навчальним групам

ДЮСШ), резервний гандбол, який є етапом підготовки до спорту вищих досягнень, та спорт вищих досягнень.

Основними змаганнями, що представлені в дитячо-юнацькому спорті є «Міні-гандбол», в яких беруть участь юні спортсмени віком від 8 до 12 років. Основною метою є популяризація виду спорту, залучення якомога більшої кількості дітей до груп початкової підготовки ДЮСШ та введення гандболу в систему фізичного виховання закладів середньої освіти. У змаганнях беруть участь змішані команди, акцентується увага на розвитку фізичних здібностей учнів та ознайомленні зі структурою змагальної діяльності.

Основна змагальна діяльність починається з 12 років зі Всеукраїнського турнірів «Стрімкий м'яч» та «Шкільна ліга», що проводиться для груп ДЮСШ, СДЮШОР, які діють відповідно до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 5 листопада 2008 року № 993. У змаганнях беруть участь команди закладів загальної середньої освіти, які подали відповідні заявки, а самі турніри проходять в окремих вікових групах – з 12 та до 13 років, 13-14 років, 15-16 років. Основна мета цих змагань – популяризація гандболу на всій території України, залучення більшої кількості вихованців, за виключенням спеціалізованих спортивних закладів, тобто акцентується увага на масовості гандболу.

Гандбол як резервний вид спорту на цей час представлений двома турнірами – «Студентська ліга» та чемпіонат України серед команд Першої та Вищої ліги. Такий розподіл змагань обумовлено, віком гравців та рівнем національного чемпіонату. Основним завданням змагань є розвиток гандболу в закладах вищої освіти та виявлення потенційно талановитих спортсменів для участі у Всесвітній Універсіаді, всеукраїнських студентських змаганнях (Літня Універсіада України, чемпіонат України серед студентів, Кубок України серед студентів), обласних та регіональних змаганнях тощо.

Змагання з гандболу, що представлені у спорті вищих досягнень, відповідають етапу максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів і представлені чемпіонатом України серед команд Суперліги та кваліфікаційних, відбіркових ігор до чемпіонату Європи, Чемпіонату світу та Ігор Олімпіади.

Глобальні проблеми спорту вищих досягнень (комерціалізація та професіоналізація виду спорту, політизація змагань національного та міжнародного рівнів) у гандболі призводять до міграції спортсменів та їх концентрації у найсильніших професійних лігах та центрах підготовки у провідних країнах світу, що викликає певні труднощі під час організації виступів національних збірних у офіційних міжнародних змаганнях [24]. Більшість гандболістів включені у її склад як спортсмени іноземних клубів, які протягом ігрового сезону тренувалися за індивідуальними програмами та отримували ігровий досвід на міжнародному рівні.

Можна зазначити, що значна кількість робіт [1, 67, 101, 200, , 203, 258] присвячена вдосконаленню техніко-тактичної та фізичної підготовленості, але досліджень підвищення ефективності змагальної діяльності спортсменів на основі вдосконалення їх мобілізаційного стану – обмаль. Важливим показником для визначення підготовленості гравців у складі національних збірних з гандболу є аналіз психофізіологічних здібностей, що визначають успішність змагальної діяльності, особливо у спорті вищих досягнень. Також одним із методів її прогнозування є моніторинг функціонального стану центральної нервової системи у зв'язку з індивідуальними типологічними характеристиками гандболістів.

Враховуючи важливість зазначеного вище, нами було проведено дослідження на базі Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України кваліфікованих спортсменках-юніорках віком 16-17 років, які мали звання кандидати у майстри спорту України (КМСУ), у якому аналізувались показники сили функціональної рухливості нервових процесів, ефективності сенсомоторної

діяльності, динамічності нервових процесів, швидкості простої та складної сенсомоторної реакції вибору, показники точності на рухомий об'єкт (РРО) сенсомоторної асиметрії та асиметрії динамічної м'язової витривалості правої та лівої кисті (теппінг-тест). Методика діагностики мотивації (Т. Елерса) призначена для визначення спрямованості особистості на уникнення невдач і представляє собою особистісний опитувальник у вигляді списку слів (по три варіанти відповіді для кожного питання). Респонденту необхідно було обрати один із варіантів, який би найточніше його характеризував. Ступінь вираження мотивації до успіху оцінювався кількістю балів: від 2 до 10 – низька мотивація до невдач, захисту; від 11 до 16 балів – середній рівень мотивації; 17-20 – високий рівень мотивації; понад 20 балів – занадто високий рівень мотивації.

У цьому дослідженні була зроблена спроба виділити критерії оцінки потенційних резервів гандболісток шляхом аналізу взаємозв'язків психофізіологічних характеристик із рівнем мотивації до досягнення успіху і уникнення невдач.

За результатами новітніх досліджень, знання індивідуальних особливостей гравців в гандбол дозволяє вибирати ігрові лінії, які найбільше відповідають психофізіологічним характеристикам спортсменів, що в цілому, по команді, дозволяє зменшити кількість втрат м'яча в умовах високого психоемоційного напруження матчу і збільшення фізичної втоми [1].

За результатами досліджень, серед обстежених спортсменів виявлено 83,3% спортсменів з помірно високим і дуже високим рівнем мотивації досягнення успіху і 16,7% – з середнім рівнем мотивації досягнення успіху. З них, 61,1% спортсменів склали I групу (11 гандболістів) – групу з переважанням мотивації досягнення успіху. Серед спортсменів з невираженим мотиваційним полюсом було виділено дві групи. В одну з них потрапило 4 спортсмена (22,2%) – вони характеризувалися як помірно високим / дуже високим рівнем мотивації досягнення успіху, так і високим / дуже високим рівнем мотивації уникнення невдач (II група). В іншій, III-й

групі (3 спортсмени, 16,7%), у обстежених мотивація досягнення успіху і уникнення невдач не перевищували середнього рівня. Спортсменів з яскравою виразністю (переважанням) мотивації уникнення невдач серед обстежених не виявлено. В цілому, серед обстежених виявлено 22,2% спортсменів з високим і дуже високим рівнем мотивації уникнення невдач, 55,6% спортсменів – із середнім рівнем мотивації уникнення невдач, 22,2% спортсменів – з низькою мотивацією уникнення невдач.

За результатами психофізіологічних тестів виявлені відмінності за критерієм Манна-Уїтні між виділеними групами (табл. 4.2).

Спортсмени I групи показали більш високий рівень показників сили нервових процесів в режимі зворотного зв'язку та функціональної рухливості нервових процесів в режимі нав'язаного ритму в порівнянні зі спортсменами II групи ($p < 0.05$).

У респондентів II групи виявлено більш низький рівень функціональної рухливості нервових процесів (ФРНП) в режимі нав'язаного ритму в порівнянні зі спортсменами I групи ($p < 0.05$) і більш низький рівень ФРНП в режимі зворотного зв'язку в порівнянні зі спортсменами III групи ($p < 0.05$).

Таблиця 4.2

Психофізіологічні показники спортсменів (n=18) з різним рівнем мотивації до досягнення успіху та уникнення невдач, М [Min, Max]

Показники	I група, n=11	II група, n=4	III група, n=3
1	2	3	4
Рівень мотивації до досягнення успіху, бали	20,27 [17,00; 24,00]	20,00 [18,00; 21,00]\$	15,00 [14,00; 16,00]&
Рівень мотивації до уникнення невдач, бали	12,36 [8,00; 16,00]**	19,75 [19,00; 21,00]\$	11,67 [5,00; 16,00]
Моторний компонент простої реакції вибору, мс	111,48 [80,78; 155,75]*	79,01 [64,67; 110,13]	92,37 [80,22; 110,67]
Моторний компонент складної реакції вибору, мс	125,33 [89,23; 198,43]*	92,98 [71,00; 114,90]	97,79 [78,26; 110,86]

Продовження табл. 4.2.

1	2	3	4
Показник сили нервових процесів (тест 5 хв), загальна кількість подразників	606,18 [554,00; 696,00]*	557,00 [516,00; 588,00]	591,33 [568,00; 634,00]
Показник сили нервових процесів (тест 5 хв), кількість оброблених сигналів в інтервалі 90-120 с	63,45 [56,00; 80,00]*	55,50 [52,00; 59,00]	60,00 [55,00; 66,00]
Показник сили нервових процесів (тест 5 хв), кількість оброблених сигналів в інтервалі 120-150 с	65,72 [59,00; 80,00]*	53,50 [48,00; 61,00]	63,33 [58,00; 66,00]
Показник сили нервових процесів (тест 5 хв), кількість оброблених сигналів в інтервалі 150-180 с	65,18 [56,00; 82,00]*	58,25 [55,00; 62,00]	63,33 [59,00; 67,00]
Показник функціональної рухливості нервових процесів (тест 5 хв), с	69,74 [65,22; 75,74]	70,38 [67,89; 73,48]\$	67,16 [66,36; 67,63]
Показник функціональної рухливості нервових процесів (режим нав'язаного ритму), сигн/хв	95,45 [80,00; 120,00]*	77,50 [70,00; 90,00]	93,33 [80,00; 110,00]
Спеціальний спортивний стаж (гандбол), роки	8,45 [6,00; 11,00]	8,25 [7,00; 10,00]	7,00 [3,00; 10,00]
Загальний спортивний стаж, роки	10,82 [7,00; 13,00]	8,75 [7,00; 12,00]	7,67 [3,00; 10,00]

Примітки: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ – значущі різниці між I і II групами за тестом Манна-Уїтні;

& $p < 0.05$ – значущі різниці між I і III групами за тестом Манна-Уїтні; \$ $p < 0.05$ – значущі різниці між II і III групами за тестом Манна-Уїтні

При цьому, спортсменам II групи був притаманний вищий рівень моторного компонента простої і складної реакції вибору – тобто, у них більшою виявилася швидкість реакції вибору, значущі різниці між I і II групами за тестом Манна-Уїтні, $p < 0.05$.

Спортсмени I і III груп не відрізнялися між собою за вимірюваними психофізіологічними показниками, що побічно підтверджує позитивну роль середнього рівня мотивації уникнення невдач, про що свідчать багато авторів [2, 11, 16]. Наявність в мотивації помірно вираженого прагнення до уникнення невдач спонукає спортсменів ретельно відпрацьовувати техніку

вправ, продумувати і планувати тактику і стратегію змагальної поведінки, збирати інформацію про можливих (ймовірних, передбачуваних) суперників, обумовлює дії спортсменів, спрямовані на попередження невдач (проактивна діяльність) [1, 6, 16].

Таким чином, за психофізіологічними показниками найбільше відрізнялись від інших виділених груп саме спортсмени другої групи, тобто спортсмени з високим та занадто високим рівнем захисту, тобто мотивацією до уникнення невдач, у поєднанні з помірно високим та занадто високим рівнем мотивації досягнення успіху. Слід зазначити, що саме спортсмени цієї групи продемонстрували більш високий рівень травмування (50,0%) у порівнянні зі спортсменами I і III групи (відповідно 36,4% та 33,3%), що в цілому узгоджується з літературними даними. Дослідження показали, що люди з високим рівнем захисту, тобто страхом перед нещасними випадками, частіше потрапляють в подібні неприємності, ніж ті, у яких переважає висока мотивація на успіх [6].

Кореляційний аналіз отриманих даних показав, що у обстежених спортсменів спортивний стаж був пов'язаний за критерієм Spearman з моторним компонентом реакції вибору одного сигналу з трьох і показником сили нервових процесів (тест 5 хвилин) (відповідно $r = 0,53$, $p < 0,05$; $r = 0,48$, $p < 0,05$). Таким чином, збільшення спортивного стажу (а значить – підвищення спортивної майстерності спортсменів) було пов'язано зі зростанням сили нервових процесів, що підтверджує літературні дані [6]. Збільшення моторного компонента реакції вибору з ускладненням умов тестування у більш досвідчених гравців можна інтерпретувати як результат дещо зниженої, недостатньої зацікавленості в результатах або більшою мірою втоми. Наразі, взаємозв'язків рівня мотивації зі спортивним стажем не виявлено.

Всі проведені дослідження дещо зменшують невизначеність у взаємозв'язках між мотивацією і психофізіологічним станом спортсменів в ігрових видах спорту на прикладі гандболу. Кореляційний аналіз отриманих

даних за критерієм Spearman виявив наявність взаємозв'язків рівнів мотивації досягнення успіху і уникнення невдач у обстежених спортсменів з показниками швидкості і точності сенсомоторних реакцій, сили нервових процесів (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Кореляційні зв'язки (за Spearman) психологічних та психофізіологічних характеристик спортсменок-гандболісток (n=18), r_s

Показники	Кореляційні зв'язки, r_s
Рівень мотивації до досягнення успіху – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму), % помилок	-0,49*
Рівень мотивації до досягнення успіху – Сумарне запізнювання в реакції на рухомий об'єкт (домінантна рука), мс	-0,48*
Рівень мотивації до уникнення невдач – Моторний компонент реакції вибору одного сигналу із трьох, мс	-0,49*

Примітка: * $p < 0,05$

В цілому, чим вище була мотивація у обстежених спортсменів, тим вищий рівень психофізіологічних показників вони продемонстрували. Так, у разі більш високої мотивації досягнення успіху, спортсмени допускали менше помилок при тестуванні в режимі нав'язаного ритму (в разі тривалих сенсомоторних навантажень). Тобто більш високий рівень мотивації досягнення успіху відповідав більш високому рівню сили нервових процесів, працездатності головного мозку (в режимі нав'язаного ритму). Крім того, більш високому рівню мотивації досягнення успіху відповідало менше сумарне запізнювання за результатами кращої спроби в реакції на рухомий об'єкт, тобто дещо вища точність РРО.

Таким чином, специфічними психофізіологічними маркерами мотивації досягнення успіху можна вважати показник сили нервових процесів в режимі нав'язаного ритму та один з показників точності реакції на рухомий об'єкт

(сумарне запізнювання за результатами кращої спроби). Психофізіологічним маркером мотивації уникнення невдач можна вважати – швидкість сенсомоторної реакції вибору (а саме – моторний компонент реакції вибору). Рівні мотивації до досягнення успіху та уникнення невдач виявилися пов'язаними з основними властивостями нервової системи, які генетично обумовлені та розвиваються і вдосконалюються як в онтогенезі, так і в процесі спортивної діяльності. Виявлені взаємозв'язки мотивації досягнення успіху та уникнення невдач з психофізіологічними характеристиками спортсменів можуть мати прогностичну цінність та використовуватися для оптимізації спортивного вдосконалення молоді в даному виді спорту.

Також в теорії підготовки спортсменів вишого класу, з точки зору психофізіології, особливого значення набувають застосування копінг-стратегій, які протидіють спортивному вигоранню та визначають здатність спортсменів зберігати необхідну працездатність протягом тривалого інтервалу часу з високою ефективністю, що сприяє досягненню високих результатів.

Як приклад, подібне дослідження проводилося на базі Олімпійського навчально-спортивного центру «Конча-Заспа» та Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України. У дослідженні брали участь 19 кваліфікованих гандболісток (КМС, МС) віком 19-35 років, спортивний стаж який становив від 8 до 23 років. Для визначення психофізіологічних властивостей нервової системи спортсменок було використано діагностичний комплекс «Діагност-1». В цьому дослідженні аналізувалися показники сили (СНП) і функціональної рухливості нервових процесів (ФРНП), ефективності сенсомоторної діяльності, динамічності нервових процесів, швидкість складної сенсомоторної реакції вибору (двох сигналів з трьох) та інші.

У дослідженні була зроблена спроба виділити критерії оцінки стрес-стійкості і стрес-уразливості спортсменок високого класу шляхом аналізу взаємозв'язків копінг-стратегій з психофізіологічними характеристиками.

Обробка даних, отриманих в ході дослідження за методикою R. Lazarus и S. Folkman, показала наступне. У обстежених спортсменок виявлено переважання таких копінг-стратегій, як «Самоконтроль», «Пошук соціальної підтримки», «Прийняття відповідальності», «Планування вирішення проблеми» і «Позитивна переоцінка». Всі ці стратегії відносяться до конструктивних [1]. Рівень напруги за цими шкалами у обстежених гравчинь перевищував 50%.

До неконструктивних відносяться копінг-стратегії «Конфронтативний копінг», «Дистанціювання», «Втеча-уникнення». Неконструктивні стратегії подолання стресу, як відомо, можуть сприяти розвитку психічного вигорання [1]. Відомо, що спортсмени вважають за краще вибирати стратегію втечі при високих значеннях показників психічного вигорання – показника «Знецінення досягнень» і інтегрального показника психічного вигорання. Зазвичай, чим вище показники емоційного інтелекту (самотивації, управління своїми емоціями, адекватності оцінки чужих емоцій), тим нижча ймовірність застосування спортсменами стратегії втечі [1]. Доведено, що ефективність неконструктивних, непродуктивних копінг-стратегій може розглядатися тільки в найближчій перспективі, а при довгостроковому їх використанні відбувається наростання невирішених проблем, збільшення труднощів і розвиток стану або почуття психологічного неблагополуччя [16]. Рівень напруги за цими шкалами у обстежених гандболісток не перевищував 50% (табл. 4.4).

Кореляційний аналіз отриманих даних за критерієм Spearman показав, що зі спортивним стажем були пов'язані показники таких копінг-стратегій як «Конфронтативний копінг» та «Пошук соціальної підтримки» – відповідно $r_s = -0,49$, $p < 0,05$; $r_s = -0,66$, $p < 0,01$, тобто зі збільшенням стажу спортивного тренування у більш досвідчених спортсменок вибір цих копінг-стратегій дещо зменшувався. Слід зазначити, що жоден з показників копінг-стратегій у обстежених спортсменок не був пов'язаний з віком.

Таблиця 4.4

Типи копінг-стратегій спортсменок (n=19), Me [25%, 75%]

Копінг-стратегії	Кількість балів	Рівень напруження, %
«Конфронтативний копінг»	7,95 [7,00; 9,00]	44,14 [38,90; 50,00]
«Дистанціювання»	8,26 [6,00; 10,00]	45,90 [33,30; 55,60]
«Самоконтроль»	13,47 [12,00; 16,00]	64,17 [57,10; 76,20]
«Пошук соціальної підтримки»	11,21 [8,00; 14,00]	62,27 [44,40; 77,80]
«Прийняття відповідальності»	9,16 [7,00; 11,00]	76,32 [58,30; 91,70]
«Втеча-уникнення»	11,53 [9,00; 13,00]	48,03 [37,50; 54,20]
«Планування вирішення проблеми»	12,95 [11,00; 15,00]	71,93 [61,10; 83,30]
«Позитивна переоцінка»	14,11 [13,00; 15,00]	67,16 [61,90; 71,40]

Одним із завдань нашого дослідження було виявлення взаємозв'язків ефективності копінг-поведінки кваліфікованих спортсменок з психофізіологічними характеристиками, основними властивостями центральної нервової системи, ефективністю сенсомоторної діяльності. Слід зазначити, що моніторинг функціонального стану центральної нервової системи у взаємозв'язку з індивідуально-типологічними характеристиками спортсменів вважається одним із основних методів прогнозування надійності та успішності спортивної діяльності [1, 16].

Кореляційний аналіз показав наявність взаємозв'язків за критерієм Spearman між показниками за шкалами «Прийняття відповідальності», «Конфронтативний копінг» і показниками функціональної рухливості нервових процесів. Більш високий рівень ФРНП в режимі зворотного зв'язку асоціювався з більш високими оцінками за шкалою «Прийняття відповідальності», а в режимі нав'язаного ритму – з меншою кількістю балів за шкалою «Конфронтативний копінг»: тобто більш рухливі спортсменки

віддавали перевагу конструктивній копінг-стратегії, та меншою мірою використовували неконструктивну стратегію (табл. 4.5).

Це певним чином підтверджує раніше отримані результати у спортсменів-веслувальників за методикою Е.Неім: обстежені з переважанням адаптивних поведінкових стратегій подолання стресу відрізнялися більш високою ФРНП, з переважанням неадаптивних поведінкових стратегій подолання – відповідно, зниженою ФРНП [19].

Таблиця 4.5

Кореляційні зв'язки (за Спірменом) психофізіологічних характеристик спортсменок-гандболісток (n=19), r_s

Показники	Кореляційні зв'язки, r_s
1	2
Показник «Конфронтативний копінг» – Рівень функціональної рухливості нервових процесів (режим нав'язаного ритму), сигн/хв	-0,46*
Показник «Конфронтативний копінг» – Загальний показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму), % помилок	0,58**
Показник «Конфронтативний копінг» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 110 сигн/хв), % помилок	0,59**
Показник «Конфронтативний копінг» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 120 сигн/хв), % помилок	0,67**
Показник «Дистанціювання» – Показник сили нервових процесів (режим зворотного зв'язку, тест 5 хв, інтервал 150-180с), сигн	0,49*
Показник «Самоконтроль» – Мінімальний час експозиції сигналів (режим зворотного зв'язку, тест 5 хв), мс	0,48*
Показник «Самоконтроль» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 90 сигн/хв), % помилок	-0,63**
Показник «Пошук соціальної підтримки» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 120 сигн/хв), % помилок	0,55**
Показник «Прийняття відповідальності» – Рівень функціональної рухливості нервових процесів (режим зворотного зв'язку, тест 120 сигн), сек	-0,60**

Продовження табл. 4.5.

Показник «Втеча-уникнення» – Показник сили нервових процесів (режим зворотного зв'язку, тест 5хв, інтервал 180-210с), сигн	0,51*
Показник «Втеча-уникнення» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 100 сигн/хв), % помилок	-0,51*
Показник «Планування вирішення проблеми» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 90 сигн/хв), % помилок	0,47*
Показник «Позитивна переоцінка» – Показник сили нервових процесів (режим зворотного зв'язку, тест 5хв, інтервал 30-60с), сигн	-0,49*
Показник «Позитивна переоцінка» – Загальний показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму), % помилок	0,47*
Показник «Позитивна переоцінка» – Показник сили нервових процесів (режим нав'язаного ритму, швидкість пред'явлення подразників 130 сигн/хв), % помилок	0,48*

Примітка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Більша ефективність сенсомоторної діяльності, що визначалася за мінімальним часом експозиції сигналів в режимі зворотного зв'язку (тест 5 хвилин), у обстежених спортсменок була пов'язана з меншою напругою за шкалою «Самоконтроль». За рівнем сили нервових процесів в режимі зворотного зв'язку більш витривалі спортсменки продемонстрували більш високий рівень напруги за шкалами «Дистанціювання», «Втеча-уникнення» і більш низький рівень напруги за шкалою «Позитивна переоцінка».

У той же час, виявлена зворотна кореляція між показниками за шкалами «Самоконтроль», «Втеча-уникнення» і рівнем сили нервових процесів при тривалих сенсомоторних навантаженнях: більш витривалі спортсменки (за результатами тестування в режимі нав'язаного ритму) більшою мірою вважали за краще такі копінг-стратегії, як «Самоконтроль» і «Втеча-уникнення».

Крім того, кореляційний аналіз показав наявність взаємозв'язків (виявлена пряма кореляція) між показниками за шкалами «Конфронтативний копінг», «Пошук соціальної підтримки», «Планування вирішення проблеми», «Позитивна переоцінка», з одного боку, і рівнем сили нервових процесів,

працездатності головного мозку при тривалих сенсомоторних навантаженнях, з іншого. Чим менше помилок допускали спортсменки в режимі нав'язаного ритму, тим меншим був рівень напруги за вказаними шкалами (див. табл. 4.3). Тобто, більш витривалі спортсменки меншою мірою використовували такі стратегії подолання стресових ситуацій, як «Конфронтативний копінг», «Пошук соціальної підтримки», «Планування вирішення проблеми», «Позитивна переоцінка». Слід відзначити, що з вище вказаних копінг-стратегій лише «Конфронтативний копінг» відноситься до неконструктивних копінг-стратегій, інші – до конструктивних.

Тобто, якщо узагальнити – в цілому, більш витривалі спортсменки послуговувалися копінг-стратегіями меншою мірою, ніж менш витривалі гравчині. Із неконструктивних стратегій більш витривалі гандболістки обирали стратегії «Дистанціювання», «Втеча-уникнення», а менш витривалі – «Конфронтативний копінг». Із конструктивних стратегій більш витривалі гандболістки обирали стратегію «Самоконтроль», а менш витривалі – «Пошук соціальної підтримки», «Планування вирішення проблеми», «Позитивна переоцінка».

Таким чином, як конструктивні, так і неконструктивні стратегії подолання стресу виявилися пов'язаними з генетично обумовленими основними властивостями нервової системи, які розвиваються і вдосконалюються в процесі спортивної діяльності [16, 19]. Можна припустити, що психофізіологічні характеристики спортсменок певним чином впливають на вибір копінг-стратегій, які в свою чергу обумовлюють формування стрес-стійкості або стрес-уразливості. Виявлені взаємозв'язки конструктивних і неконструктивних копінг-стратегій з психофізіологічними характеристиками спортсменок-гандболісток можуть мати прогностичну цінність та використовуватися для оптимізації спортивного вдосконалення кваліфікованих гандболісток.

Отже, відсутність чіткого розмежування функцій між керівними організаціями, нераціональне використання фінансових коштів обумовлює

зниження показників розвитку дитячо-юнацького, резервного та спорту вищих досягнень, якості національного чемпіонату, міграцію провідних гандболістів до іноземних клубів, що суттєво ускладнює підготовку національних збірних команд до офіційних стартів, формування у них мотивації для досягнення успіху у складі збірних команд. Також відсутність науково-методичного супроводу свідчить про необхідність децентралізації управління та підвищення ролі національної спортивної федерації в управлінсько-керівній системі [212-216].

4.2. Стратегічні напрями удосконалення системи організації та управління гандболом в Україні

Спорт у сучасному житті суспільства і держави – це особлива система із певними цінностями і власними правилами. Невдалий виступ олімпійської збірної команди України на Іграх XXXI Олімпіади у Ріо-де-Жанейро 2016 р., невиконання планових показників, передбачених Концепцією Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки, свідчить про наявність кризового стану в українському спорті та необхідність системних дій щодо вирішення згаданих питань [96, 129, 141].

Державні інтереси потребують невідкладних ефективних заходів для розв'язання не лише суто спортивної, а й соціально значущої проблеми забезпечення розвитку спорту в Україні з урахуванням національних традицій та сучасних тенденцій. Відповідно до українського законодавства, спрямованого на виконання Угоди про Асоціацію України з Європейським союзом та реформування усіх галузей життя держави у відповідності із європейськими стандартами, спорт пронизує всі рівні сучасного соціуму, широко впливаючи на основні сфери життєдіяльності суспільства. Від так зрозуміло, що у сфері фізичної культури та спорту України давно виникла проблема реформування [203, 204].

Основна мета реформи спорту України – створення відповідних нормативно-правових, соціально-економічних і організаційних умов, які сприятимуть удосконаленню організаційно-управлінської системи вітчизняного спорту відповідно до стандартів провідних країн світу, формування політики щодо належного рівня охоплення дітей, які займаються спортом, відбору та підготовки обдарованих осіб для спорту вищих досягнень [205]. Важливим для реорганізації спорту є підвищення ролі та статусу національних спортивних федерацій як центрів управління, носіїв правил, регламентів та стандартів у сфері [175, 207].

Надмірна участь держави в якості монополіста в управлінні не надає ефективного розвитку спорту в Україні. У ст. 5 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», вказано: «Державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральним органом виконавчої влади» [76]. Тому питання про приведення законодавства про фізичну культуру і спорт України до стандартів і вимог провідних країн світу та Європи (США, Канада, Німеччина, Франція, Великобританія) стає надзвичайно актуальним.

Під час нашого дослідження були виявлені основні проблеми, що потребують вирішення при проведенні реформування, а саме:

- визначення ролі та місця держави у системі спорту;
- відсутність національного законодавства щодо правового регулювання гарантій принципу автономності спорту. За зразок доцільно взяти рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № CM/Rec (2011) від 02.02.2011 року державам-членам Європейського союзу «Про принципи автономності спорту в Європі» [166];
- низький рівень взаємодії між суб'єктами управління спортом;
- малоефективний підхід у питанні використання фінансування: бюджет розподіляється відповідно до громадських замовлень, які формулюються нечітко, без зазначення конкретних цілей та очікуваних обґрунтованих соціальних та економічних результатів такого фінансування;

- недостатня ефективність механізму перехідного періоду, при якому реформування відбуватиметься зі збереженням або подальшим збільшенням обсягів фінансування, обумовленим забезпеченням позитивних результатів у сфері соціальних, економічних наслідків;
- відсутність законодавчої бази щодо забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні;
- нечіткий розподіл функцій керівних структур спортом (державна, спортивні федерації з видів спорту, органи місцевого самоврядування, клуби, організатори спортивної роботи в закладах освіти), відсутність удосконалення організаційно-управлінської системи спорту за світовими стандартами.

З метою аналізу сучасних тенденцій розвитку гандболу та його функціонування в провідних країнах світу з урахуванням чинників глобалізації та комерціалізації, впровадження зарубіжного досвіду до умов, що існують в Україні, було проведено експертне оцінювання думки фахівців для узагальнення їх ставлення до існуючої проблеми. В опитуванні взяли участь 25 вітчизняних та зарубіжних фахівців з гандболу, серед яких – призери та переможці Ігор Олімпіад, майстри спорту України міжнародного класу з гандболу, майстри спорту СРСР з гандболу, заслужені тренери України, державний тренер Міністерства молоді та спорту України, тренери національних збірних України, тренери команд чемпіонату України серед команд Суперліги.

За основу анкетування взятий опитувальник, розроблений професором О. В. Борисовою, адаптований до гандболу (Додаток В). На рис. 4.3-4.5 представлено аналіз експертного оцінювання узагальненої думки фахівців.

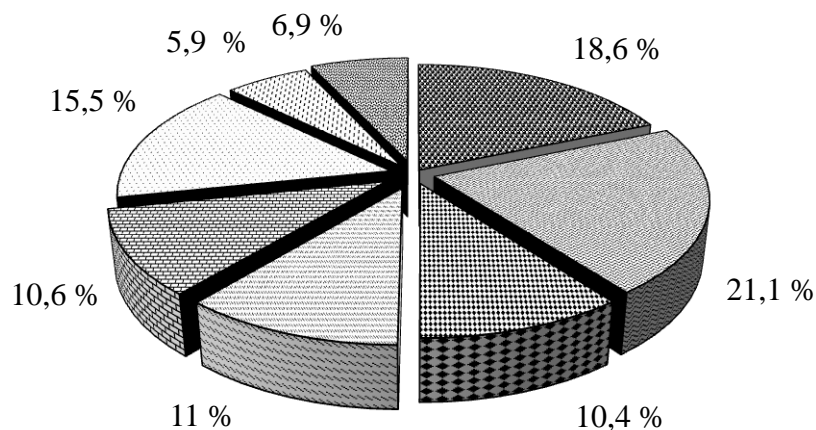

Рис. 4.3. Особливості функціонування сучасного спорту (результати експертної оцінки):

- – інтеграція спорту в систему ринкової економіки;
- – міжнародна міграція спортсменів і тренерів;
- – формування потужного транснаціонального ринку спортивного обладнання та екіпіровки;
- – інформаційна та ідеологічна спрямованість;
- – забезпечення високих показників у спорті вищих досягнень;
- – створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих досягнень;
- – вдосконалення підготовки та збереження кадрового потенціалу;
- – інше

Так, на думку 21,1 % експертів, головною особливістю функціонування сучасного спорту є міжнародна міграція спортсменів і тренерів. 18,6% експертів виносить на перший план вирішальне значення фактору інтеграції спорту в систему ринкової економіки, 15,5 % – створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих досягнень. У зв'язку з тим, що χ^2 розрахункове (99) більше табличного, коефіцієнт конкордації Кендалла (W) становить 0,96, на основі чого можна стверджувати про високий ступінь узгодженості експертів. Результати опитування можна використовувати як статистично достовірні дані, що представляють думку фахівців з цього питання.

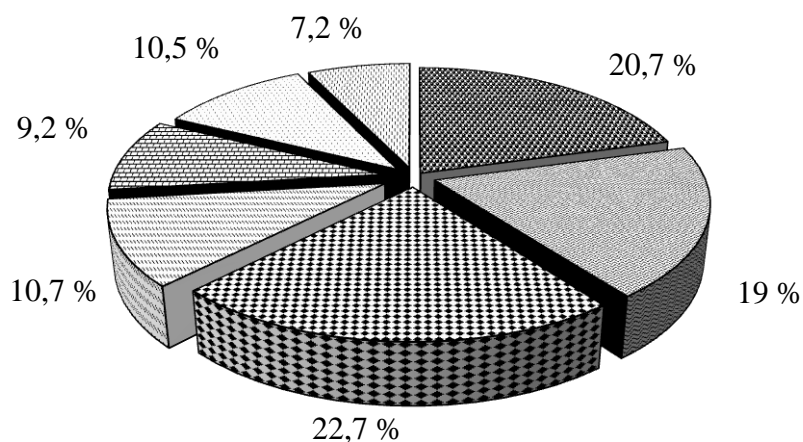

Рис. 4.4. Найрадикальніші зміни, які відбулися в складових сучасного спорту вищих досягнень (результати експертної оцінки):

- – система змагань;
- – система підготовки;
- – організаційні структури виду спорту;
- – ставлення держави до спортсменів високого класу;
- – ціннісні орієнтири спортсменів і тренерів;
- – зростання конкуренції;
- – інше

Також, за результатами експертної оцінки, вдалось встановити, що найрадикальніші зміни, які відбулися у сучасному спорті вищих досягнень стосуються організаційної структури виду спорту (22,7 % опитаних), системах змагань (20,7 %) та підготовки (19,0 %). Це все може бути наслідком глобалізаційних процесів (значна міграція тренерів та спортсменів, запозичення міжнародного досвіду). У зв'язку з тим, що χ^2 розрахункове (114) більше табличного, коефіцієнт конкордації Кендалла (W) становить 0,76, на основі чого можна стверджувати про високий ступінь узгодженості експертів. Результати опитування можна використовувати як статистично достовірні дані, що представляють думку фахівців з цього питання.

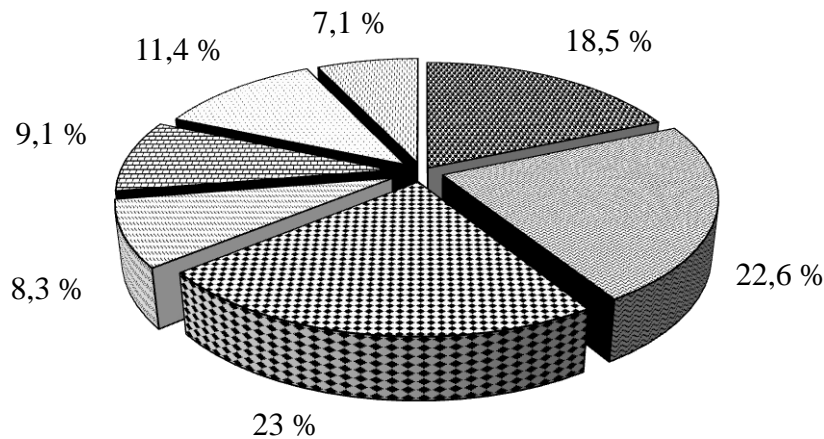

Рис. 4.5. Пріоритетні шляхи розвитку професійного спорту в країнах Євросоюзу та України (за результатами експертної оцінки):

- – використання європейської моделі професійного спорту;
- – інтеграція національного спорту в міжнародну систему;
- – перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом;
- – розширення мережі професійних змагань (міжнародних і національних);
- – формування інфраструктури професійного спорту в країні, як сфери розважального бізнесу;
- – інтеграція досвіду радянської системи підготовки зі світовою передовою практикою;
- – інше

Узагальнена думка експертів щодо основних пріоритетних напрямів розвитку професійного спорту в країнах Європейського Союзу та України свідчить, що основним має бути саме перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом (23 %). 22,6 % опитаних надали перевагу інтеграції національного спорту в міжнародну систему, а 18,5 % – використанню європейської моделі професійного спорту. У зв'язку з тим, що χ^2 розрахункове (117) більше табличного, коефіцієнт конкордації Кендалла (W) становить 0,78, на основі чого можна стверджувати про високий ступінь узгодженості експертів.

Результати опитування можна використовувати як статистично достовірні дані, що представляють думку фахівців з цього питання.

Таким чином, аналіз експертної оцінки та узагальнена думка респондентів підтверджує, що саме глобалізація професійного спорту при його функціонуванні, як в країнах Євросоюзу, так і на національному рівні впливає на його функціонування та подальший розвиток. До основних факторів, які впливають на рівень розвитку сучасного спорту можна віднести міжнародну міграцію спортсменів і тренерів, створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорті вищих досягнень, визначення впливів організаційної структури виду спорту та перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом.

Питання вдосконалення системи управління спортом варто розглянути і через призму досягнень українських збірних на Іграх Олімпіади за часів незалежності. Так, вперше національна збірна незалежної окремою самостійною командою виступила у 1994 році на зимових Іграх в Ліллекхаммері. З 1991 року українські спортсмени здобули 116 медалей на Іграх Олімпіад і 7 – на зимових Олімпійських іграх. Починаючи з Ігор Олімпіад 2008-2016 рр., можна спостерігати зниження спортивних результатів. Отже, в олімпійському медальному заліку ми маємо такі результати: м. Пекін (КНР) – 2008 р. – 27 медалей: 7 золотих, 5 срібних, 15 бронзових; м. Лондон (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) – 2012 р. – 20 медалей: 6 золотих, 5 срібних, 9 бронзових; м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) – 2016 р. – 11 медалей: 2 золоті, 5 срібних, 4 бронзові.

Тобто за вказані роки кількість медалей зменшилась на 16, що становить 60%.

Аналіз результатів виступів національних збірних України з командних ігрових видів спорту, їх відсутність на Іграх Олімпіади, починаючи з 2008 р., вказує на те, що такий процес не може бути випадковим, а є результатом системної кризи. Статистика в сфері масового

спорту і здоров'я нації констатувала, що станом на 2018 рік лише 14,2 % населення України займається фізичної культурою і спортом (для порівняння: у скандинавських країнах – 85 %). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я в 2019 році наша країна посідає 93-є місце в світі за рівнем здоров'я населення з 169 країн світу і 150-те за тривалістю життя. Щороку серцево-судинні захворювання в Україні забирають близько 400 тис. житті українців. Такі показники свідчать про необхідність суттєвих нагальних змін.

Принцип автономності (автономії) спорту від публічної влади є одним із найважливіших принципів, на якому побудована вся сфера спорту у Європі. І він повинен отримати нове звучання в контексті глобалізації спорту. Зміст автономності спорту досить розгорнуто сформульовано у згаданих Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи № CM / Rec (2011) від 02.02.2011 державам-членам ЄС «Про принципи автономності спорту в Європі» [243]: «Автономність спорту знаходиться в національній правовій базі, на європейському та міжнародному рівнях гарантій можливостей для неурядових некомерційних спортивних організацій:

- 1) вільно створювати, змінювати і інтерпретувати «правила» свого виду спорту без зайвого політичного або економічного впливу;
- 2) отримувати адекватне фінансування з державних або інших джерел без виникнення в зв'язку з цим невідповідних зобов'язань;
- 3) реалізовувати за рахунок власних коштів свої цілі і обрану діяльність без зовнішніх обмежень;
- 4) співпрацювати з органами влади щодо вдосконалення законодавчої бази з метою уникнення правової невизначеності, для внесення свого вкладу в консультаціях з урядом для розвитку нормативного забезпечення в сфері спорту (норми про конкуренцію або норми, застосовні до неурядових некомерційних організацій) для законного і пропорційного досягнення цих цілей» [243].

В умовах глобалізації спорту до основних функцій спортивної федерації з управління видом спорту повинні відноситися такі:

- управління та розвиток видом (видами) спорту;
- прийняття (затвердження) правил проведення змагань, правил виду спорту, правил дисциплінарної відповідальності в сфері змагальної діяльності, правил функціонування спортивної інфраструктури;
- організація та проведення змагань;
- управління збірною командою країни;
- підготовка спортсменів до участі у змаганнях різних рівнів;
- діяльність у сфері профілактики та боротьби з допінгом у спорті;
- сертифікація спортивних споруд в якості об'єктів, придатних для проведення спортивних змагань з відповідного виду (видів) спорту тощо.

Насамперед, держава має стати не просто інвестором, а саме ефективним інвестором у сфері фізичної культури і спорту.

Довготривале існування системних проблем призвело до зниження показників і розвитку гандболу в країні не тільки за якісними, але й за кількісними показниками. При цьому, розуміння причин кризового стану дає можливість правильно визначити системні заходи щодо вирішення проблем.

Постає нагальна необхідність реформування сфери: створення нормативно-правових і організаційних умов для удосконалення організаційно-управлінської системи вітчизняного гандболу за світовими стандартами, забезпечення механізму відбору та підготовки обдарованої молоді до спорту вищих досягнень.

Також, окрім проблем, існуючих в цілому у сфері фізичної культури і спорту в Україні, є ряд факторів, що ускладнюють активний розвиток українського гандболу:

- незначна кількість осіб, що займаються гандболом в Україні, в порівнянні з іншими європейськими країнами;
- вкрай незадовільний стан матеріально-технічної бази (застаріла інфраструктура, гостра нестача сучасного спортивного обладнання);

- відсутність спеціалізованих тренувальних баз для підготовки українських збірних команд з гандболу (наприклад, Олімпійський навчально-спортивний центр «Конча-Заспа» не має достатньої пропускнуої спроможності для повноцінного забезпечення централізованої підготовки всіх збірних команд – юніорських, молодіжних, національних);
- недоліки в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців у сфері гандболу;
- нестача молодих перспективних тренерських кадрів в силу слабкої соціальної захищеності і низької оплати праці;
- зниження можливості вибору молодих перспективних гандболістів для відбору в збірні команди країни, що призвело до зниження рівня в світовому гандбольному рейтингу українських збірних команд;
- низький рівень забезпечення сучасними технологіями та науковими розробками закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.

Українському гандболу необхідний перехід на використання сучасних методів роботи із використанням сучасних інформаційних технологій і систем збору, обробки та аналізу інформації за напрямками організації (моніторинг розвитку талановитих спортсменів, достовірних статистичних даних про основні показники розвитку гандболу в Україні, стан та ефективність використання матеріально-технічної бази). Реформування системи мало б передбачити механізм організації переходу на новий рівень розвитку вітчизняного гандболу, включаючи науковий та методичний супровід провідними спортивними, науковими фахівцями і закладами вищої освіти. Збір та аналіз методів і форм роботи, використання даних про стан і динаміку розвитку, досвіду в питаннях організації підготовки гравців кращих гандбольних збірних (клубів), тренерів, фахівців зарубіжних країн, їх адаптація до українських умов є обов'язковою умовою якісного управління.

Проаналізувавши сучасний стан дитячо-юнацького спорту України, вважаємо за потрібне реорганізувати систему. Так, опираючись на досвід успішних у гандболі країн, доречно було би вжити таких заходів як для

підвищення ефективності роботи ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ: покладення контролю за формуванням державної політики щодо їх діяльності на центральний орган виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту; їх фінансування має стати пріоритетним державним напрямом; створення координаційної ради на чолі із представником уряду для вирішення проблем діяльності закладів; удосконалення етапів спортивної підготовки талановитої молоді; затвердження державної програми розвитку спортивних шкіл та їх матеріально-технічного забезпечення; комп'ютеризація для запровадження сучасної системи обміну інформацією та пропаганди; відпрацювання освітніх програм та налагодження взаємодії з профільними закладами вищої освіти.

Головне завдання держави – забезпечення здоров'я людей. Але пропаганда спорту, здорового способу життя не має бути відірваною від реальій. Якщо говоримо про користь занять спортом, то для цього мають бути відповідні сучасні споруди, залучення спортивної науки, діджиталізація спорту із створенням єдиних електронних реєстрів для фахівців, спортсменів, тренерів.

Вивчивши особливості розвитку гандболу в провідних країнах, ФГУ вирішила звернутися до німецького та французького досвіду і використати деякі їх положення у нашій системі виховання гандболістів. Було розроблено навчальну програму гуртка (секції) міні-гандболу для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, яку затвердила комісія Міністерства освіти і науки України. Таким чином, з 2017 року «міні-гандбол» став першою сходинкою у підготовці гандболістів [27].

Ключовим принципом подальшої спільної роботи державних і громадських структур, які здійснюють діяльність в сфері вітчизняним гандболом, повинна стати чітка узгодженість дій організацій в інтересах розвитку виду спорту відповідно до єдиної політики і програми розвитку, погодженої та затвердженої на державному рівні. Застосування сучасних технологій, у тому числі на основі розробок і впровадження проектів, що дають значний ефект при мінімальних витратах, інвестування в реальні

проекти, спрямовані на розвиток масовості і доступності виду спорту для різних верств населення в регіонах України мають бути передбаченими на законодавчому рівні. Спадковість етапів і результатів роботи щодо виховання талановитих гравців для збірних команд України, ефективне використання існуючої гандбольної інфраструктури, раціональний підхід до регіонів – до цього ми маємо прагнути під час реформування усієї системи.

Ефективним механізмом вирішення проблем стала би розробка Цільової програми розвитку гандболу з чітким визначенням цілей і завдань, переліком заходів щодо створення умов розвитку виду спорту і їх поєднання з реальними можливостями регіональних і муніципальних бюджетів.

На сучасному етапі розвитку спортивних ігор є доведений факт – найшвидше втрачають популярність ті види спорту, які найменше транслюють по телебаченню. Сучасному гандболу в Україні приділяється недостатня увага з боку засобів масової інформації та інформаційних агентств. У зв'язку з цим, необхідно максимально розширити сферу інформування, використовувати усі можливі інструменти: телебачення, реклама, агітація.

Найбільш правильним кроком стало б підписання договору про співпрацю між Федерацією гандболу України та одним із відомих українських телеканалів, на якому б йшли трансляції чемпіонатів світу та Європи, Олімпійських ігор і матчів Єврокубків, ігор чоловічої та жіночої Суперліги, тематичні передачі. Наприклад, інформаційна телевізійна програма ФГУ, що виходила б в ефір на регулярній основі та висвітлювала найважливіші події, дала би поштовх зростанню популярності виду спорту серед українців (рис. 4.6.).

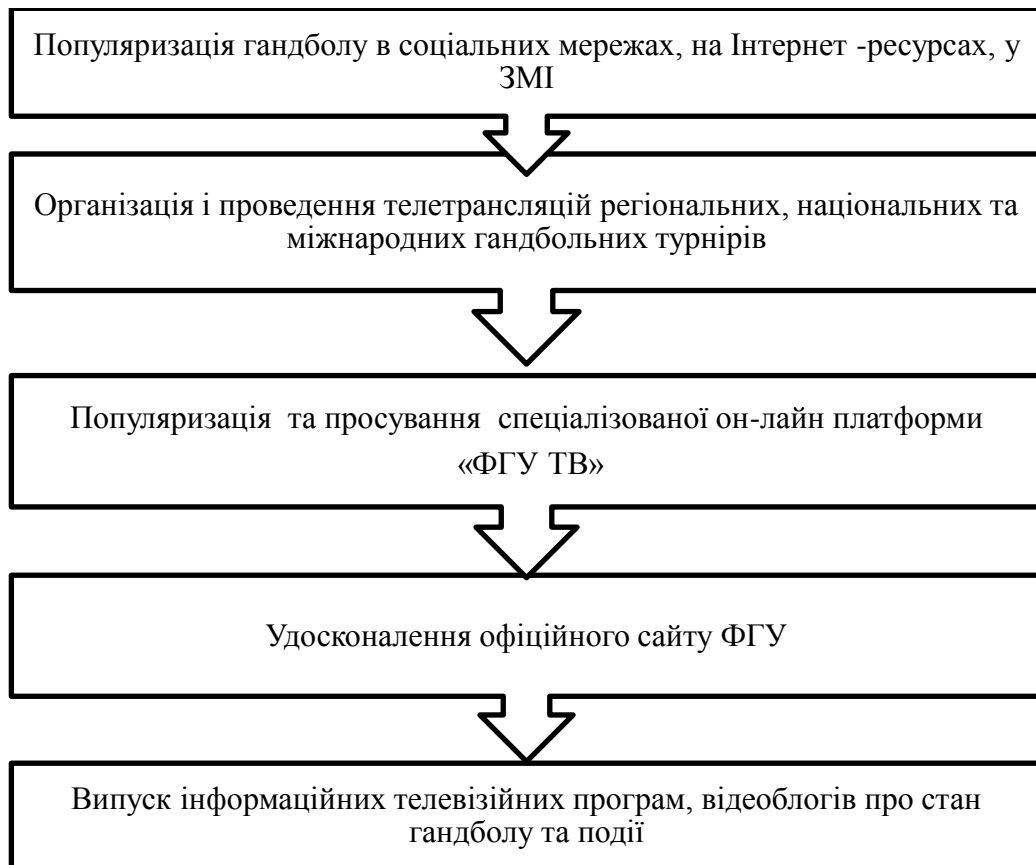

Рис. 4.6. Алгоритм створення єдиної інформаційної політики щодо популяризації гандболу в Україні

Існує необхідність розширювати співпрацю і з регіональними телеканалами, продовжувати просувати участь представників керівництва ФБУ і гравців збірних команд у телепрограмах, таким чином популяризуючи вид спорту в країні.

Безумовно, найбільший поштовх для розвитку, популярності і доступності для поширення інформації в сучасному світі дає глобальна мережа Інтернет. У зв'язку з цим, найбільша увага в питаннях пропаганди гандболу повинна приділятися використанню Інтернет-ресурсів, створенню нових ресурсів, орієнтованих на конкретну цільову аудиторію: гандбольні фахівці, любителі, студенти, підлітки і молодь. На сьогодні офіційний сайт Федерації гандболу України постійно наповнюється актуальною інформацією.

Підсумковим результатом повинна стати система доведення інформації, планів, передового досвіду і практики роботи Федерації гандболу України до організацій та їх представників в регіонах, чіткого зворотнього зв'язку і отримання даних про стан, проблеми і найбільш актуальні потреби в регіонах.

4.3. Учнівські та студентські змагання як найважливіші складові формування ефективної моделі розвитку командних ігрових видів спорту

Один із пріоритетних напрямків у системі українського гандболу – дитячо-юнацькі спортивні школи. Уже у 2015 році з регламентів дитячо-юнацьких змагань були видалені різні обмеження. Це дало поштовх для збільшення кількості учасників змагань і засвідчило, що гандбол є масовим видом спорту для усіх бажаючих.

У системі дитячо-юнацького спорту офіційні змагання мають слугувати дієвим засобом спортивного тренування, контролю за його ефективністю, відбору перспективних дітей. Але, на жаль, на сьогоднішній день вони більше використовуються для звітності керівників спортивних закладів.

При нинішньому обсязі фінансування та рівні зацікавленості дітьми гандболом система перестає бути достатньо ефективною. Ми спостерігаємо це у вигляді зменшення числа спортсменів високого класу.

У 2017 році в країні в дитячо-юнацьких спортивних школах діяло 113 відділень гандболу, з яких: 25 – у спеціалізованих ДЮСШ з гандболу, де займалось 25 947 дітей, з них – 11 063 віком від 6 до 15 років, тоді як у 2014 році налічувалося 30 193 (26 689 віком від 6 до 15 років).

Український дитячо-юнацький гандбол до нині працює за системою, що залишилася нам у спадок від СРСР і використовується ще з 1970-х років. На той час цим видом спорту займалося більше одного мільйона дітей.

В останні роки в окремих регіонах України, завдяки активній діяльності регіональних відділень ФГУ та підтримці місцевого керівництва, намітилася тенденція до збільшення відділень гандболу, а, отже, кількості дітей, які займаються в них, з'явилися спортивні зали, що відповідають вимогам міжнародних стандартів, наприклад, у Запоріжжі, Харкові, Одеській області.

Учнівський спорт має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя. Сучасний світ вимагає від учнів більш нових знань та навичок.

У порівнянні з 1991/1992 навчальним роком, кількість учнів у школах України зменшилась з 7 млн 102 тис. до 3 млн 846 тис., тобто дітей стало менше майже 46%.

Інша важлива проблема – незадовільний стан здоров'я та фізичної підготовленості українських дітей та молоді. Здоровими сьогодні можна назвати лише 10% від загальної кількості учнів українських шкіл, тоді як решта 90 % мають відхилення у фізичному, психологічному, нервовому розвитку. За даними офіційної статистики, в нашій країні з року в рік знижується індекс здоров'я і збільшується загальна захворюваність дітей та підлітків. Особливу тривогу викликає характер захворювань, що змінюється в бік хронічних неінфекційних: алергічних, серцево-судинних, онкологічних, нервово-психічних, хвороб органів дихання, зору, слуху тощо.

Нехтуючи цими тенденціями, спортивні школи і надалі збільшують фізичне навантаження та кількість турнірів, в яких беруть участь їх команди, при цьому відсутнє повноцінне раціональне харчування, контроль за фізичним станом дитини.

Команди беруть участь у 8-9 турнірах протягом навчального року, а це в середньому – 1 турнір на місяць. Змагальна діяльність триває 7 місяців на рік, команди беруть участь у понад 50 іграх, що є значним навантаженням

на гравців. Через неповні групи доводиться грати фактично одним складом без можливості та часу на відновлення. При цьому, в більшості випадків, діти тренуються у шкільних спортивних залах із нестандартними розмірами 20x12 м, 26x14 м, 36x18 м. Така завантаженість призводить до зростання кількості травм серед юних гандболістів.

Є й інші негативні наслідки перевантаження дітей, спричинені перевантаженою змагальною діяльністю та виїзними турнірами:

- проблеми із успішністю у шкільному навчанні через тривале перебування на турнірах;
- високе психологічне навантаження;
- додаткові витрати батьків на виїзди на турніри до інших міст;
- відсутність повноцінного освітньо-тренувального процесу у ДЮСШ, що тягне за собою відсутність перспективи у подальшому стати висококваліфікованим гравцем;
- травми та хронічні захворювання гравців, що також перетворюється у додатковий фінансовий тягар для батьків.

Суттєвим недоліком роботи сучасних ДЮСШ є недостатня кваліфікація багатьох тренерів [223, 226]. Лише 8-10% з них мають диплом із спеціалізацією – тренер з гандболу. Нажаль, більшість тренерів не цікавиться сучасними методиками виховання та роботи, залишаючи поза увагою безліч експрес-аналізів та тестів фізичного стану дитини, що є необхідним для поточного контролю, шкали оцінки фізичного стану за індексом фізичного стану тощо. Сьогодні лунають заклики скасувати рейтингові нарахування очок за участь і результати їх ДЮСШ у чемпіонаті України. При цьому, практично всі європейські країни оцінюють свої команди за шкалою рейтингу. За кожен перемогу, вихід до наступної стадії турніру, інші успіхи нараховуються бали, які впливають на рейтинг команди, від якого залежить рівень фінансування, позиція при жеребкуванні до турнірів тощо. Рейтингова система використовується організаторами Ліги чемпіонів, європейською та світовою федераціями гандболу [245, 249, 256].

В Україні саме рейтинг спортивних шкіл є тим показником, за яким держава має оцінювати успішність роботи всього закладу, його адміністрації, тренерів.

У 2017-2018 рр. діяла експериментальна система чемпіонату України з гандболу серед гравців 2003/2004 рр. народження. Ми проаналізували її та пересвідчились, що вона дала досить позитивні результати (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Результати експериментальної системи чемпіонату України з гандболу у 2017-2018 рр. серед гравців 2003/2004 рр. народження

№ з/п	Нововведення	Результати
1.	Проведення більшої кількості матчів у рідному місті	Підтримка батьків, родичів, друзів на трибунах, які на власні бачили прогрес дитини, мотивуючи її до подальших тренувань
2.	Зменшення виїзних матчів	Збільшення часу для підготовки до турів
3.	Два тижні на підготовку до наступного матчу	Можливість повноцінно відновитися та підготуватися гравцю
4.	Команди мали всього 4 виїзні матчі: 2 – у першому півріччі, 2 – у другому	Зменшення кількості пропусків шкільних занять; зменшення або повне скасування батьківських внесків на виїзди
5.	Зменшення навантаження під час змагальної діяльності: 2 матчі в п'ятницю та суботу	З'явився повноцінний вихідний день – неділя. У понеділок, відпочивши, підготувавшись до уроків – до школи
6.	Раціоналізація графіку проведення матчів	Економія бюджетних коштів. У деяких регіонах вона склала 80-90% коштів, в цілому по Україні – до 40%

Проаналізувавши ситуацію, що склалася в дитячо-юнацькому гандболі України, у 2018 році президентом ФГУ Андрієм Мельником прийнято рішення про створення науково-методичної групи з розробки концепції розвитку українського дитячо-юнацького гандболу. Беручи до уваги особливості розвитку гандболу у провідних країнах Європи та світу, доречно було би використати деякі з них в українській системі управління дитячо-юнацьким гандболом [140, 141, 211].

Так, серед відмінностей української та французької систем організації та управління – суттєво різне ставлення до змагань дітей молодшого шкільного віку. Нинішня система, нажаль, гальмує розвиток дітей. Перед дітьми відразу ж ставляться складні турнірні задачі, наприклад, – виграти національний чемпіонат. У 12 років діти психологічно, фізично та техніко-тактично ще не готові до цього. До того ж, необхідність вирішувати турнірні завдання змушує тренерів більше використовувати лідерів свого віку, натомість на лавці залишаються інші діти, інтерес до гандболу яких зменшується.

У Франції, що є провідною гандбольною державою, змагання проводяться з 13 років, у Німеччині – з 12-13 років. Першою сходинкою роботи із дітьми в скандинавських країнах є міні-гандбол – гра, адаптована для дітей 6-12 років, коли заняття проводяться в ігровій формі, грають змішані команди дівчат і хлопців, перед якими не ставиться завдання перемогти. Заняття можуть проходити у невеликих шкільних спортзалах без спеціального інвентарю. Мета міні-гандболу – залучення якомога більшої кількості дітей.

В Україні цей напрямок гандболу тільки зароджується. Аналізуючи ситуацію за останні роки, ми дійшли висновку, що зовсім втратили школу як джерело дітей для гандболу. Цей потік мав би поповнювати ДЮСШ, а згодом – спортивні інтернати, збірні команди України. Причину, чому так сталось, багато фахівців називали у відсутності програми гандболу у школі.

Аналіз інформації Міністерства освіти і науки України, свідчить про те, що принаймні на папері гандбол у школі є. Варіативний модуль з курсом гандбольних занять був присутній у шкільній програмі. Проте, вивчивши його зміст, стало зрозумілим про його невідповідність та неможливість застосовувати у сучасних умовах.

Початкове вивчення гандболу, як виду спорту, у програмі закладів середньої освіти представлений з 5 по 9 клас загальноосвітніх шкіл. В свою чергу, існують певні протиріччя у залученні дітей до занять гандболом, що полягає у її ранній спеціалізації. Чим рініше дитина проявить зацікавленість у цьому виді спорту, тим більше можливостей буде існувати для розвитку її талантів та спеціальних фізичних здібностей. Тому, на цей час, є вкрай необхідним включенням гандболу у програму з дисципліни «Фізичне виховання» під час навчання дітей молодшого шкільного віку.

По-друге, сьогодні усі вимоги для навчання гандболу у закладах середньої освіти не пристосовані до реальних умов, що пов'язано з недостатньою матеріально-технічною базою (сучасні розміри майданчика, висота воріт, наявність інвентарю). Більшість сучасних закладів середньої освіти у своїй спортивній базі мають невеликі майданчики, які мають максимальний розмір баскетбольного майданчика, тому в таких умовах вкрай складно пропагандувати гандбол в системі фізичного виховання, не говорячи про підготовку в дитячо-юнацькому спорті.

Сьогодні в Україні є всі умови для сприяння розвитку міні-гандболу – шкільні зали (20x12 м, 24x16 м), методичні рекомендації для закладів освіти та ДЮСШ. Для обґрунтування роботи тренерів також вводиться поняття чемпіонату України з міні-гандболу. При цьому метою є не турнірні результати, а фізичний розвиток дітей, знайомство з гандболом, комунікація серед дітей. Учні грають на зменшених майданчиках, із меншими воротами, спеціальними м'ячами та за спрощеними правилами [125]. Міні-гандбол – це гра для дітей, які починають займатись спортом. Увага приділяється руху, бігу, кидкам, ловлі, балансуванню, стрибкам, ходьбі, дриблінгу.

Застосовуються індивідуальна гра та гра змішаними командами. Хлопці та дівчата навчаються взаємодіяти в командах, сприймати свої переваги та недоліки. Змагальна діяльність не супроводжується її оцінкою – відсутній підрахунок голів та визначення переможців, що і відрізняє його від класичного гандболу.

У зв'язку з цим, існують загально-методичні рекомендації щодо проведення занять з міні-гандболу: високий рівень зацікавленості учнями на заняттях, де основна увага приділяється професіональним якостям вчителя; високий рівень емоційності, що висувається перед усіма спортивними іграми, в тому числі і гандболі, де основним є максимальна активність та задіяність всіх учасників; чітка організація завдань, що регламентується своєчасним поясненням вправи, місцем та особливостями переміщенням гравців; дозування необхідного навантаження з урахуванням віку учасників навчально-виховного процесу. Головною метою занять міні-гандболом має бути, перш за все, зміцнення здоров'я, фізичний розвиток учнів, загальних фізичних здібностей, що відповідає початковому етапу підготовки у ДЮСШ: швидкості, гнучкості, спритності.

Ще одним кроком, спричиненим впливом процесів глобалізації у європейському гандболі, де учнівський гандбол – дуже масовий вид спорту, стало запровадження Федерацією гандболу України у 2016 р. ще одного рівня дитячо-юнацьких змагань – Шкільної гандбольної ліги. У вигляді «пілотного» проекту вона стартувала у 2016-2017 рр. у трьох областях – Одеській, Львівській, Запорізькій обл. та місті Києві. Протягом наступного після запровадження року, 2017-2018 рр., у Лізі взяли участь вже 48 команд з 8 областей. Унікальність цих змагань полягає в тому, що в одній команді можуть грати дівчата і хлопці, що дає тренерам ДЮСШ певний стимул для відбору дітей. Основним завданням Шкільної ліги є залучення учнів до систематичних занять фізичною культурою і спортом, подальший розвиток і популяризація гандболу серед учнів закладів середньої освіти, вдосконалення

спеціальних фізичних здібностей, які необхідні для ефективної змагальної діяльності.

На цьому етапі діти вже мають початкові навички з гандболу. У змаганнях беруть участь команди закладів освіти. Не допускаються до участі команди закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, збірні команди.

У чемпіонаті України серед учнів «Стрімкий м'яч» виступають команди ДЮСШ та СДЮШОР. Також за бажанням допускаються команди закладів загальної середньої освіти.

Розвиток вітчизняного студентського гандболу, як з позицій досягнення високих спортивних результатів на рівні збірної команди України, так і масового спорту для залучення до активного здорового способу життя студентської молоді, є одним із пріоритетних завдань. Студентські збірні команди України беруть участь у Всесвітній Універсіаді, чемпіонатах Європи та світу серед студентів.

Після довгої перерви з 1993 по 2018 рр. у студентському гандболі України у всеукраїнських змаганнях серед студентів зараз бере участь близько 15 команд закладів вищої освіти. Це дозволяє сподіватися не тільки на збільшення числа осіб, які займаються гандболом, а й вирішити питання безперервних активних занять видом спорту випускниками закладів загальної середньої освіти, що мають шкільні гандбольні клуби.

З метою популяризації студентського гандболу в Україні, а також для залучення якомога ширшого кола учасників змагань планується проводити чемпіонат між закладами вищої освіти із загальноукраїнським фіналом.

У червні 2018 року започатковано Студентську гандбольну лігу України, затверджено Регламент чемпіонату України з гандболу серед жіночих та чоловічих команд закладів вищої освіти та утворено Асоціацію студентського гандболу України (АСГУ), яка займається розвитком і популяризацією виду спорту. Завданням цієї Ліги є формування здорового способу життя та залучення студентської молоді до систематичних занять

фізичною культурою і спортом, підвищення рухової активності та зміцнення здоров'я студентів, виявлення талановитої молоді, її участь у змаганнях, підготовка студентських збірних команд України у закладах вищої освіти до участі в офіційних міжнародних турнірах.

Загальне керівництво з підготовки і проведення Студентської ліги здійснюється Комітетом з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України (КФВС МОН) та АСГУ, закладами вищої освіти (ЗВО), на базах яких відбуватимуться змагання. Варто зазначити деякі особливості проведення цих змагань. Зокрема, дозволено залучати до команд школярів, які є учнями випускних класів і закріплені за певним ЗВО, або налаштовані вступати до нього. Також відтепер студентські команди зможуть залучати до свого складу трьох студентів інших ЗВО.

Масові фізкультурно-спортивні заходи займають важливе місце в системі організації здорового способу життя населення України, сприяють залученню широких мас населення заняттями фізичною культурою і спортом, реабілітації організму, підвищенню фізичної підготовленості, вихованню необхідних рухових навичок і вмінь. Таким заходом є «Вуличний гандбол» серед закладів освіти – новітній формат рухової активності для учнів та молоді.

Аналіз діяльності відділень з гандболу ДЮСШ засвідчив, що спостерігається тенденція зниження кількості учнів, що має свої причини. Так, багато спортивних шкіл практично не оснащені спортивними залами, що значно обмежує часовий період підготовки гандболістів, а тренувальні заходи і дитячо-юнацькі змагання проводяться на майданчиках, покриття яких іноді не тільки не відповідають сучасним міжнародним вимогам і стандартам, а й призводять до підвищеного травматизму.

Наявних гандбольних залів і відкритих майданчиків не вистачає для того, щоб розширити можливість набору осіб, які бажають займатися гандболом. Одна із головніших проблем у дитячо-юнацькому гандболі – це відсутність кваліфікованих молодих тренерів-викладачів.

Сучасні тенденції розвитку суспільства спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців, які вільно володіють інноваційними технологіями. У підготовці юних гандболістів особлива роль відводиться професії тренера-викладача, діяльність якого пов'язана з підготовкою спортсменів до відповідальних змагань різних рівнів. Звідси стратегічним орієнтиром реформування повинна стати ідея виховання майбутнього тренера-викладача з інноваційним, творчим (креативним) мисленням.

Висновки до розділу 4

1. Проведений аналіз системи організації та управління гандболом в Україні дозволив виділити загальні тенденції його розвитку і національні особливості функціонування. В умовах глобалізації необхідно провести реорганізацію системи організації та управління спортом в Україні шляхом переходу від державного управління до підвищення ролі та автономності національних спортивних федерацій.

Відсутність чіткого розмежування функцій між керівними організаціями, нераціональне використання фінансових коштів, зниження показників розвитку дитячо-юнацького, резервного та спорту вищих досягнень, зниження якості національного чемпіонату, від'їзд провідних гандболістів до іноземних клубів, що суттєво ускладнює підготовку національних збірних команд до офіційних стартів, формування у них мотивації для досягнення успіху у складі збірних команд, а також відсутність науково-методичного супроводу свідчать про крайню необхідність запровадження невідкладних заходів.

2. Основними причинами кризового стану розвитку гандболу є недосконалість законодавчої бази, недостатній рівень фінансового забезпечення, відсутність відповідної матеріально-технічної бази, недостатня кількість сучасних спортивних споруд та їх невідповідність міжнародним стандартам; зменшення кількості осіб, що займаються, у дитячо-юнацьких

спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних школах олімпійського резерву та низький рівень їхнього кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення; відсутність необхідної інфраструктури для відбору та підготовки талановитих гандболістів, а також сучасних центрів та навчально-тренувальних баз для підготовки збірних команд; низька ефективність системи підготовки, підвищення кваліфікації, атестації й матеріального стимулювання тренерських кадрів та низька престижність праці тренерів дитячо-юнацьких спортивних шкіл; низький рівень популяризації гандболу у засобах масової інформації, недостатній обсяг годин висвітлення подій, в т.ч. у інтернет просторі, відсутність науково-популярних видань.

3. Оптимальний підхід до розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу полягає у формуванні інфраструктури вітчизняного гандболу відповідно до світових стандартів шляхом налагодження партнерських відносин між федерацією і державними органами влади та участю держави у вирішенні системних питань.

4. Проблему необхідно розв'язувати шляхом удосконалення організаційного та нормативно-правового механізмів розвитку гандболу та реалізації комплексу заходів, спрямованих на формування науково обґрунтованої системи масового охоплення дітей навчанню базовим елементам гри, впровадження уроку міні-гандболу до програми загальноосвітніх шкіл, залучення різних груп населення до занять гандболом з метою формування здорового способу життя; зміцнення матеріально-технічної бази, облаштування центрів олімпійської підготовки, реконструкція існуючих та будівництво сучасних спортивних споруд, що відповідають міжнародним стандартам; удосконалення системи відбору та підготовки дитячо-юнацьких команд, команд резервного спорту та національних збірних команд України до основних міжнародних змагань; розробку програм підготовки гандболістів України на основі застосування сучасних знань і

методик в області спортивного тренування, медицини, біології та інформаційному забезпеченні.

5. Удосконалення системи дитячо-юнацького і резервного гандболу можливо на основі збільшення кількості вихованців в існуючих відділеннях та відкриття нових відділень у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних школах олімпійського резерву, центрах студентського спорту у закладах вищої освіти, належного забезпечення потреб у фінансуванні та матеріально-технічному оснащенні, а також впровадження інноваційних підходів до організації навчально-тренувального процесу та системи змагань. Важливим кроком є впровадження уроку з міні-гандболу до програми загальноосвітніх шкіл (1-4 класи), реорганізація системи національних змагань шляхом запровадження змагань дитячої, шкільної та студентської ліг.

Результати дослідження цього розділу висвітлено у публікаціях [27–30, 55, 100, 107, 140–143, 212–216, 288–289].

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

В останнє двадцятиріччя тема глобалізації стала однією із найбільш обговорюваних серед науковців. Спорт вищих досягнень в сучасному світі набув глобального характеру, а успіх національних збірних команд сприймається як результат функціонування високоефективної системи організації та управління спортом вищих досягнень в країні.

У зв'язку з цим вивчення структури і змісту менеджменту ефективної підготовки спортсменів представляє великий інтерес для представників державних органів управління спортом і для фахівців загалом.

Актуальність розвитку спорту для будь-якої держави визначається його соціальними функціями. Радикальні зміни, що відбуваються в сучасному спорті вищих досягнень, обумовлюють необхідність розробки його стратегії розвитку на національному рівні відповідно до загальносвітових глобалізаційних тенденцій. Перебудова державно-політичного устрою, формування ринкових відносин в Україні, зниження показників в спорті вищих досягнень свідчать про необхідність наукового обґрунтування реформування організаційної системи спорту і пошуку нових ефективних методів управління з урахуванням сформованих соціально-економічних умов і національних традицій в країні.

Сьогодні в Україні головними завданнями нашої сфери є: забезпечення високих показників в спорті вищих досягнень; створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структурах, удосконалення підготовки та збереження кадрового потенціалу [47, 76, 93, 96, 106, 129]. Сучасний український спорт має гостру потребу в посиленні державної підтримки дитячої та юнацької його напрямків, правовому супроводі та стимулюванні спонсорства; зміцненні нормативної і фінансової бази спортивних шкіл усіх типів і видів; матеріальне стимулювання праці тренерів та інших фахівців.

Для ефективного розвитку спорту вищих досягнень необхідно забезпечити гармонійне поєднання державного і громадського управління. У зв'язку з цим зростає роль спортивних федерацій з видів спорту та фізкультурно-спортивних об'єднань. Удосконалення законодавства в сфері фізичної культури і спорту має сприяти тому, щоб в умовах глобалізації усіх сфер життя спорт вищих досягнень і масовий спорт фінансувався не тільки з бюджетних, але також з позабюджетних джерел.

У ході досліджень були доповнені дані О. В. Борисової [22–33, 306], Г. В. Коробейнікова [271, 292], О. А. Шинкарук [19, 226–227, 294, 306], В. М. Костюкевича [98, 270–272, 306], Р. О. Сушко [191–200, 246] про особливості функціонування організаційно-управлінської системи гандболу в Україні, проаналізовано розвиток виду спорту та управління ним у провідних країнах Європи як моделі розвитку для українських функціонерів, що мають загальні і національні тенденції, обумовлені принциповим впливом соціально-політичних, економічних факторів і факторів розвитку спортивного руху. Так, в Німеччині, Франції держава впливає на розвиток гандболу та діяльність громадських об'єднань. У сучасній практиці існує поділ країн на ті, в яких здійснюється «втручання» в справи спорту і ті, де нібито існує автономія. Насправді різниця між ними полягає лише у ступені цього втручання: законодавче, фінансово-економічне та судове [11, 231, 244].

Проведені дослідження дозволили визначити ступінь впливу держави на розвиток спорту. Як правило, чим вище рівень фінансування громадських спортивних об'єднань з боку держави, тим вище і рівень впливу. Наприклад, у Франції – висока, а до країн з формально помірною можна віднести Німеччину [145].

Системи управління гандболом в різних державах групуються на ті, які мають на державному рівні самостійний центральний орган державного управління спортом (Франція – Міністерство спорту) і, які не мають такого. Державною структурою тут є департамент, управління або відділ в рамках будь-якого великого міністерства (Україна – Міністерство молоді та спорту

України, Німеччина – Міністерство внутрішніх справ) [25]. В цьому випадку, до управління розвитком спорту залучено Національний олімпійський комітет спільно із національними університетами спорту при обов'язковій співпраці із федераціями з видів спорту. Зазначена модель характерна для Німеччини, де керівництво спортом здійснюється Міністерством внутрішніх справ, Німецьким спортивним союзом, НОК Німеччини, національним університетом спорту і фізичного виховання.

Підтверджено дані О. В. Борисої [22–33, 306], Ю. П. Мічуди [121–123], Р. О. Сушко [191–200, 246], І. С. Павлюк [134–137], що модель управління спортом вищих досягнення у провідних країнах світу залежить від реалізації комплексної системи заходів, та впровадження програмно-цільового методу. У дослідженні системи управління та організації підготовки спортсменів вищої кваліфікації у провідних країнах світу (на прикладах Німеччини, Франції) було проаналізовано їх державні комплексно-цільові програми. У цих державах сформовані програми розвитку, що направлені на залучення до регулярних занять спорту максимально можливої кількості населення різних вікових груп. Особлива увага приділяється пошуку обдарованих дітей, створено цілісну систему наукових досліджень в сфері спорту та наукового забезпечення підготовки спортсменів. Аналіз досліджень, проведений у цій роботі, показує, що рівень розвитку гандболу може бути високим при різних моделях управління спортом.

Всебічний аналіз стану показує, що український гандбол втрачає свої позиції на національному та міжнародному рівнях.

Для вирішення нагальних завдань щодо ефективного управління спортом вищих досягнень в Україні необхідно розробити та прийняти на державному рівні програму розвитку спорту вищих досягнень та розробити комплексну систему заходів щодо її реалізації. Вкрай важливим є затвердження стратегії розвитку олімпійських видів спорту. Міністерству молоді та спорту України спільно із провідними фахівцями, науковцями у

сфері спорту доцільно було б розробити та впровадити у практику сучасну модель управління спортом вищих досягнень, яка об'єднала би в цілісну систему всю сукупність програм, організацію та структуру, підпорядковану вирішенню головного завдання – досягненню українськими спортсменами успіхів на міжнародній арені і, перш за все, на головних змаганнях планети.

Метою удосконалення системи управління та організації гандболом в Україні є запровадження та реформування цілої низки структур, положень, законодавства, впровадження нових практик, які забезпечили б гідні умови для існування українського спорту загалом та гандболу, зокрема. Одним із першочергових, має бути створення умов для зміцнення здоров'я населення шляхом залучення молодого покоління до регулярних занять гандболом, а також сучасних обласних і регіональних спортивних центрів з відповідною матеріально-технічною базою. Має суттєво збільшитись кількість регіонів України, які розвивають гандбол, у тому числі як базовий вид спорту. Досягнення високих результатів виступу збірних команд України на найбільших міжнародних змаганнях стало би поштовхом до зростання іміджу України у світі, як держави, яка здатна повернути собі колишні п'єдестали пошани.

Для досягнення цього необхідно виконати завдання, які є цілком реальними на сьогодні, а саме:

- 1) кваліфікована організаційно-методична, науково-методична, інформаційно-аналітична допомога обласним осередкам Федерації гандболу України з одночасним збільшенням їх кількості;
- 2) збільшення кількості відділень гандболу в ДЮСШ, спеціалізованих закладах освіти спортивного профілю;
- 3) оновлення існуючої матеріально-технічної бази у діючих спортивних організаціях відповідно до сучасних світових стандартів, будівництво в регіонах нових спортивних споруд (центрів);
- 4) підвищення якості підготовки висококваліфікованих спортсменів для збірних команд України;

- 5) розширення міжнародних зв'язків Федерацією гандболу України;
- 6) запровадження професійної стандартизації та ліцензування у спеціальних центрах підготовки для тренерів та інших фахівців шляхом ратифікації Конвенції Рінка і запровадивши в Україні систему Pro Lisence;
- 7) підтримка науково-дослідної діяльності та широке впровадження інноваційних досягнень у практику організацій, що розвивають гандбол;
- 8) протидія використанню допінгових засобів і методів, проявів будь-яких форм дискримінації та насильства в спорті;
- 9) розвиток учнівського та студентського гандболу;
- 10) удосконалення системи всеукраїнських і міжнародних спортивних змагань для різних груп населення (учнівський, студентський, ветеранський);
- 11) розробка та впровадження інформаційно-аналітичної системи «Гандбол в Україні», в тому числі реєстру організацій, спортивних споруд, тренерів та фахівців з гандболу.

Основними заходами з розвитку гандболу має бути (рис.5.1):

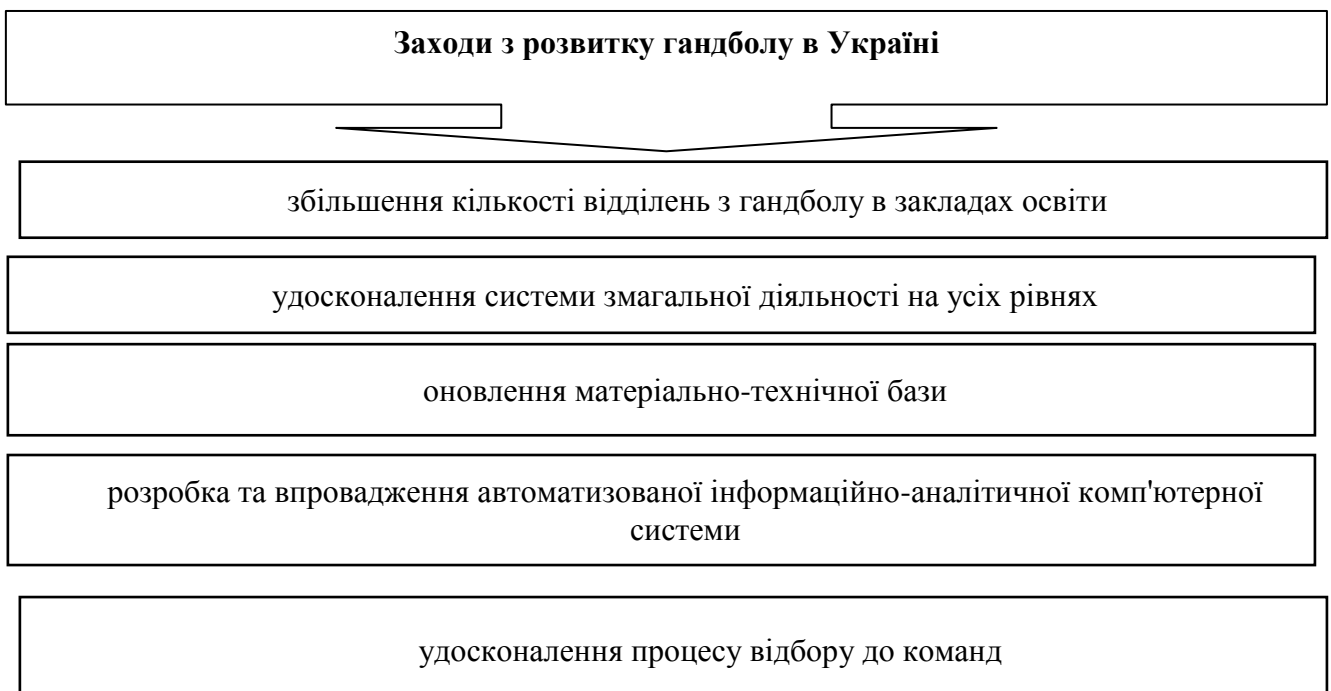

Рис. 5.1. Програма розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні

Вирішувати задачі на всіх рівнях (регіональному, районному і місцевому) передбачається за напрямками Програми в залежності від обсягів фінансування можливих варіантів (інтенсивний і інерційний).

До ризиків реалізації програми щодо реформування системи управління гандболом в Україні слід віднести адміністративні, пов'язані з неефективним управлінням. Для зниження впливу цих ризиків доцільно було би сформувати наглядову раду при Міністерстві молоді та спорту України.

Використання інтенсивного варіанту реформування дозволило би мобілізувати ресурсні можливості і сконцентрувати зусилля на пріоритетних напрямках комплексного вирішення проблем:

- оновлення матеріально-технічної бази, технологій підготовки, ресурсного та науково-методичного забезпечення сталого розвитку виду спорту в Україні;

- збільшення інтересу різних категорій громадян до занять спортом з метою збільшення рухової активності населення України;

- завоювання передових позицій у світовому спорті.

Наявність цілеспрямованого розвитку виду спорту має бути забезпечена комплексом взаємопов'язаних заходів, що здійснювались би регіональними та муніципальними органами влади, громадськими та комерційними організаціями в рамках цілісної нормативно-правової системи.

Усвідомлюючи масштаб завдань і цілей, вирішення яких вимагає реалізація реформ, доцільно проводити заходи з використанням цільового методу, оскільки варто враховувати, що вони не можуть бути проведені досить швидко і вимагають значних обсягів бюджетного фінансування, носять комплексний характер, при цьому їх успішна реалізація зробить істотний позитивний вплив на забезпечення стабільності результатів спорту вищих досягнень, а також на соціальний добробут наділення.

Програмно-цільовий метод дозволяє концентрувати ресурси і вирішувати питання щодо: реалізації пілотних проєктів на базі закладів вищої освіти, центрів розвитку гандболу; інтеграції спортивної, освітньої та

наукової діяльності у процес підготовки спортивного резерву, педагогічних, тренерських і наукових кадрів для розвитку гандболу; створення професійних Ліг для проведення чемпіонатів України; розвитку масового гандболу з урахуванням необхідності підвищення забезпеченості об'єктами спортивної інфраструктури регіонів України; розвитку спорту вищих досягнень.

До принципово нових результатів, що отримані в ході дослідження, можна віднести:

- визначення та обґрунтування напрямів удосконалення системи управління гандболом в Україні, що обумовлені процесами глобалізації;

- обґрунтування механізму співпраці між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, федерацією, іншими суб'єктами діяльності у гандболі, підприємствами, організаціями та установами в умовах глобалізації;

- доведення об'єктивізації процесів глобалізації сучасного гандболу, удосконалення системи організації та підготовки гандболістів в Україні у відповідності до сучасних тенденцій розвитку виду спорту в світі;

- визначення трендів розвитку гандболу в сучасних умовах функціонування олімпійського спорту, особливостей організації та управління гандболом у провідних країнах Європи (на прикладі Німеччини та Франції).

Отримані результати дозволили доповнити дані Ю. П. Мічуди [121–123], В. М. Костюкевича [98, 270–272, 306], Р. О. Сушко [191–200, 246], Р. Полі [150–151, 290], І. С. Павлюк [134–137], О. Л. Шльонської [33, 261–263]:

- про проблеми розвитку гандболу на міжнародному рівні, виникнення і розвиток гандболу в Україні в історичному та організаційному аспектах;

- вітчизняних науковців у сфері організації та управління спортом в Україні у сучасних умовах;

– про інноваційні підходи щодо вдосконалення підготовки кадрів у сфері фізичної культури і спорту та навчально-методичного супроводу викладання навчальних дисциплін.

Матеріали цього розділу опубліковано у роботах автора [26, 27, 28, 29, 136, 137].

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел, даних мережі Інтернет свідчить про наявність системних проблем організації та управління гандболом в Україні. Численні дослідження присвячено історії розвитку виду спорту на національному та міжнародному рівнях, високим здобуткам школи українського гандболу у радянські часи, постановці проблеми щодо суттєвого зниження результатів за часів незалежності України. Слід зазначити, що проблеми управління сферою спорту, а також їх правове регулювання розглянуто в наукових працях багатьох українських фахівців, де вказується на застарілі форми існування й невідповідність реаліям сучасності, засвідчуються негативні результати і наголошується на необхідності оперативних змін. Відзначається наявність наукових досліджень, в яких розглянуто сучасні підходи до реформування спорту в Україні. Проте відсутні концептуальні підходи розвитку гандболу як пріоритетного виду спорту, з урахуванням сучасних викликів в умовах глобалізації, а також національних можливостей.

2. Комерціалізація та професіоналізація олімпійського спорту суттєво вплинули на розвиток командних ігрових видів спорту, в т.ч. і гандболу. Сьогодні гандбол – потужний конгломерат спорту, бізнесу, засобів масової інформації, а також державних і громадських організацій та установ. Олімпійська приналежність гандболу з 1933 року визначила формування єдиної системи змагань з урахуванням положень Олімпійської хартії та існування 6 континентальних федерацій (Європейська та Азійська федерації гандболу, Конфедерації гандболу Північної Америки і Карибського басейну та Південної і Центральної Америки, Континентальна федерація гандболу Австралії і Океанії), 209 національних федерацій, що представляють 5 континентів. Все це обумовлює формування жорсткої конкуренції (близько

10 країн претендують на лідируючі позиції, серед яких Німеччина, Франція, Данія, Німеччина, Іспанія тощо). Важливою складовою функціонування сучасної системи підготовки та змагань є національні професійні ліги (наприклад, Бундеслига).

3. Відповідно до результатів опитування фахівців, міжнародна міграція спортсменів і тренерів (21,1 %), інтеграція спорту в систему ринкової економіки (18,6 %) обумовлюють необхідність створення умов наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих досягнень (15,5 %), а також реорганізації системи змагань (20,7 %), підготовки (19 %) й організаційної структури (22,7 %). Пріоритетними шляхами розвитку гандболу в країнах Європейського союзу та Україні є інтеграція національного спорту до міжнародної системи (22,6 %), перехід до більш цивілізованого експорту гравців в закордонні клуби, зберігаючи зв'язки з національним спортом (23 %).

4. У провідних країнах Європейського Союзу (Франція, Німеччина) можна виділити наступні особливості розвитку гандболу: автономія спорту, масовість виду, в основі якої лежить шкільний спорт; взаємодія громадських та державних організацій з активною участю держави у регулюванні та фінансуванні програм підготовки спортсменів на різних етапах з урахуванням результатів наукових досліджень, а також підготовка кадрів. Важливою складовою є функціонування центрів підготовки, що створює не лише оптимальні умови для поєднання навчання та занять спортом, але й формує оптимальну атмосферу конкуренції, вдосконалення спортсменів, підвищення кваліфікації та набуття досвіду тренерського складу.

5. Базові основи системи спорту, що закладені у радянський період, національні традиції гандболу, використання позитивного досвіду провідних європейських країн та досвіду централізованої комплексної підготовки обумовлюють перспективи розвитку гандболу в Україні. Реорганізація системи змагань протягом 2016-2020 років, в основі якої лежить трирівнева

система – шкільна та студентська ліги, а вершиною є «Фінал чотирьох», сприяло популяризації гандболу в країні і виступам на міжнародній арені.

6. Активна позиція Федерації гандболу України у співпраці з Міністерством молоді та спорту України, Міністерством освіти і науки України сприяла впровадженню інноваційних механізмів керування гандболом в країні, формуванню принципово нової системи змагань, зниженню видатків на проведення чемпіонату (близько 40%), економії часу спортсменів (2 дні замість одного тижня), удосконаленню системи відбору. Сьогодні вирішується проблема функціонування резервного спорту шляхом формування перехідної ланки між дитячо-юнацьким та національними збірними командами – студентського спорту. У Всеукраїнських студентських змаганнях беруть участь вже понад 15 команд ЗВО. Саме співпраця із ЗВО та залучення наукового потенціалу (НДІ НУФВСУ) є потужним чинником розвитку гандболу в Україні.

7. Складовими формування концепції розвитку гандболу в Україні є реалізація програми розвитку гандболу з урахуванням історичних, соціально-економічних, територіальних особливостей, спрямованих на популяризацію виду спорту серед населення, зміцнення його матеріально-технічної бази. Важливою складовою реформи спортивних федерацій національного рівня як центрів управління відповідними видами спорту є реорганізація системи організації та управління спортом, а саме: забезпечення переходу від державного управління до підтримки та сприяння розвитку з боку держави та органів місцевого самоврядування.

8. Реформування сфери та створення відповідних нормативно-правових, соціально-економічних і організаційних умов сприятиме не лише вдосконаленню організаційно-управлінської системи вітчизняного гандболу у відповідності до світових стандартів, належному рівню охоплення дітей заняттями гандболом, а й забезпечить механізм відбору та підготовки обдарованих осіб для спорту вищих досягнень.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо обґрунтування

стратегічних напрямів удосконалення системи менеджменту гандболом в Україні, формування мотивації спортсменів до отримання повноцінної освіти і визначенні в подальшій кар'єрі після закінчення спортивних виступів.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

В Україні розвиток гандболу має певні недоліки, які пов'язані з відсутністю системної роботи за існуючими критеріями ефективності розвитку виду спорту та є невідповідними тенденціям провідних світових країн. Незважаючи на це, гандбол в Україні має потужний потенціал до відродження переможних традицій.

Пропозиції щодо подолання кризи в українському гандболі з метою досягнення високих результатів і гідної конкуренції на міжнародному рівні полягають у необхідності:

1. Розробки Національної програми розвитку спорту вищих досягнень та комплексної системи заходів щодо її реалізації.
2. Розробки Програми розвитку олімпійських видів спорту.
3. Визначення функцій держави у сфері фізичної культури спорту та розподіл повноважень між державою і спортивними федераціями із визначенням функцій.
4. Визначення та закріплення таких функцій спортивних федерацій на законодавчому рівні:
 - управління та розвиток виду спорту;
 - розробка та затвердження єдиного регламенту проведення змагань, правил виду спорту, дисциплінарної відповідальності в сфері змагальної діяльності, функціонування спортивної інфраструктури;
 - організація та проведення змагань;
 - управління збірною командою країни;
 - підготовка спортсменів до участі у змагальній діяльності;
 - діяльність у сфері профілактики та боротьби з допінгом у спорті;
 - стандартизація та ліцензування тренерських курсів за європейським зразком, управління процесом перепідготовки та

підвищення їх кваліфікації;

– сертифікація спортивних спорту.

5. Створення та впровадження на законодавчому рівні процесу підтримки спортивних спонсорів та меценатів.

В умовах глобалізації необхідно провести реорганізацію системи організації та управління спортом України, а саме – забезпечити перехід від державного управління до підтримки та сприяння розвитку з боку держави та органів місцевого самоврядування.

Реформа на рівні спортивних федерацій має забезпечити не лише їх автономність, але й якісне, системне підвищення ролі та статусу спортивних федерацій національного рівня як центрів управління відповідними видами спорту, носіїв правил, регламентів та стандартів у сфері спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалян АГ. Психолого-педагогические аспекты процесса принятия решения гандболистом [диссертация]. Москва: РГАФК; 2000. 196 с.
2. Агеевец ВУ, Михневич ЮМ. Проблема интегрального управления социально-экономическим процессами физкультуры и спорта. В: Физическая культура и здоровый образ жизни. Социально-экономические и организационно-управленческие проблемы физической культуры и спорта. Материалы Всесоюз. науч.-практ. конф. Москва; 1994, с.4.
3. Агреби Б. Структура и содержание многолетней физической подготовки гандболистов республики Тунис [диссертация]. Москва: РГАФК. Москва; 1997. 216 с.
4. Алікова ОМ. Організаційно-правові форми діяльності державних органів у сфері фізичної культури і спорту. В: Актуальні проблеми держави і права. Зб. наук. пр. Одеса; 2005;25, с. 210–4.
5. Алтухов СВ. Государственное управление и рыночное саморегулирование экономики профессионального спорта в Российской Федерации [автореферат]. Москва; 2007. 27 с.
6. Анализ подготовки и выступления сборной женской команды СССР по ручному мячу в XXII Олимпийских играх 1980 года: метод. реком. Москва; 1981. 53 с.
7. Андрефф В. Управление спортом. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;1–2, с. 6–16.
8. Андрефф В. О доходах, спонсорстве и рекламе во французском спорте. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;3–4, с. 55–6.
9. Андрефф В. Система налогообложения спорта ассоциаций во Франции. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;5–6, с. 47–52.

10. Андреев В. Развитие спорта в слаборазвитых странах та «відплив м'язів». Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005;1:9–18.
11. Андреев В. Французский профессиональный футбол в европейском контексте. Экономическая политика. 2016;11;3:108–37.
12. Антипов АФ, Уловистова НВ. Профессиональный спорт и закон. Теория и практика физической культуры. 2001;11:19–21.
13. Аристова ЛВ. Государственная политика в сфере физической культуры и спорта: теоретические проблемы социальной политики. Особенности государственного регулирования. Теория и практика физической культуры. 1999;5:2–8.
14. Артышевский ВН, Мошкала ЛА, составители. Контрактная система найма и оплаты труда. Киев; 1991. 38 с.
15. Артышевский ВН. Маркетинг физкультурно-спортивных услуг и товаров. Киев; 1993. 80 с.
16. Барышев ГИ. Подготовка гандболистов в предсоревновательном этапе с учетом данных текущего контроля [автореферат]. Малаховка: МОГИФК; 1981. 20 с.
17. Башкатов А. Управленческий гибрид: к чему грозит привести реконструкция спортивной отрасли на Украине. Советский спорт. 1992;15.
18. Бек У. Что такое глобализация? Москва; 2001. 53 с.
19. Безмилов М, Шинкарук О. Тенденції та актуальні проблеми підготовки баскетболістів високого класу в сучасних умовах глобалізації та популяризації баскетболу. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вінниця; 2020;9:112–131
20. Блохин АВ. Специальная подготовленность гандболистов высокой квалификации в длительном соревновательном периоде [диссертация]. Москва: РГАФК; 2003. 149 с.
21. Боген ММ. Спорт в постсоциалистическом обществе. Теория и практика физической культуры. 1996;12:48–9.

22. Борисова ОВ, Матвеев СФ, Томашевський ВВ. Особенности развития профессионального спорта в Украине. В: Актуальные проблемы здорового образа жизни в современном обществе. Тез. междунар. науч.-практ. конф. Минск; 2003, с. 110.

23. Борисова ОВ. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине. Киев: Центр учеб. лит.; 2011. 308 с.

24. Борисова ОВ. Направления развития спорта в Украине в условиях коммерциализации и профессионализации (на материале тенниса). Спортивний вісник Придніпров'я. 2013;1:96–100.

25. Борисова ОВ, Сушко РО. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту: метод.реком. Київ: Науковий світ; 2016. 35 с.

26. Борисова ОВ, Козлова ЕК. Професіоналізація і комерціалізація в олімпійському спорті (на матеріалі тенніса і легкої атлетики). Наука в олімпійському спорті. 2017;4:61–71.

27. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма гуртка (секції) „Міні-гандбол” для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ; 2017. 35 с.

28. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Міні-гандбол: метод. реком. Київ; 2017. 46 с.

29. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації її та управління спортом в Україні в умовах глобалізації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту.2018;3:3–7.

30. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації та управління спортом в Україні: проблеми, перспективи. В: Вісник Запорізького національного університету. Зб. наук. пр. Запоріжжя; 2018;2, с. 74–80.

31. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація й управління гандболом у Франції. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019;1:3–8.

32. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація і управління гандболом у Німеччині. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019;4:15–20.
33. Борисова О, Шутова С, Нагорна В, Шльонська О. Сучасні підходи удосконалення змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів у спортивних іграх. Теорія та методика фізичного виховання. 2020(2):15–22.
34. Братановский СН. Социально-правовые основы спортивного профессионализма. Теория и практика физической культуры. 1991;2:32–5.
35. Братановский СН. Спортивный профессионализм (социально-правовые аспекты). В: Материалы Всесоюз. науч. конф. по проблемам олимпийского спорта. Москва; 1991, с. 39–40.
36. Брянкин СВ. Структура и функции современного спорта. Москва; 1982. 71 с.
37. Бубка СН, Платонов ВН. Менеджмент подготовки спортсменов к Олимпийским играм. Киев: Олимп. лит.; 2017. 480 с.
38. Бухтий ЛГ. Моделирование учебно-тренировочного процесса гандболисток с учетом особенностей специфической биологической функции женского организма [автореферат]. Киев: КГИФК; 1990. 23 с.
39. Васильев НН. Проблемы унификации основных понятий в физической культуре и спорте. Минск; 1974. 128 с.
40. Визитей НН. Спорт и эстетическая деятельность. Кишинев: Штиинца; 1982. 182 с.
41. Визитей НН. Физическая культура и спорт как социальное явление. Кишинев: Штиинца; 1986. 161 с.
42. Визитей НН. Физическая культура личности. Кишинев: Штиинца; 1989. 107 с.
43. Визитей НН. Социология спорта. Киев; 2005. 126 с.
44. Волков Н, Попов О. Эргометрический анализ в спорте: проблемы и перспективы. Наука в олимпийском спорте. 2001:64–71.

45. Воронкова ВГ. Глобалізація, як процес універсалізації стосунків між державою та ринком. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008;35:15–35.
46. Вострокнутов ЛД. Спортивные организации Украины во II половине XIX – начале XX в.: правовой аспект деятельности. В: Актуальные проблемы формирования личности. Сб. науч. тр. Харьков; 1995, с. 284–90.
47. Верховна Рада України [Інтернет]. Доступно: <http://rada.gov.ua>.
48. Выдающиеся теории обучения взрослых [Интернет]. Доступно: <https://ichi.pro/ru/vydausiesa-teorii-obucenia-vzroslyh-239811726819038>.
49. Выдрин ВМ. Перестройка в области физической культуры (проблемы и пути). Теория и практика физической культуры. 1987;8:22–4.
50. Гасюк ІЛ. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні [автореферат]. Київ; 2013. 39 с.
51. Герцик М. Український спорт на етапі державотворення. В: Спорт і національне відродження. Матеріали між нар. наук.-практ. конф. Львів; 1994, с. 123–6.
52. Городяненко ВГ, редактор. Соціологія: посібник. Київ; 1999. 384 с.
53. Грачев НП, Маслова ИН. Спортивный менеджмент: теория и практика: учеб.-метод. пособие. Воронеж: ФГБОУВПО «ВГИФК»; 2012. 127 с.
54. Гречин А. Гандбол как общественный продукт: о популярности игры. Предложения автора по реорганизации системы чемпионатов Европы, технико-тактических вариантов в гандболе. Третий тайм. 2002;9–10, с. 22–7.
55. Гусев ВГ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи. Варіативний модуль – гандбол. Київ; 2017, с. 108–15.
56. Гуськов СИ. О современных концепциях любительства и профессионализма в спорте. Теория и практика физической культуры. 1987;8:53–5.
57. Гуськов СИ, составитель. США: спорт и правительство. Обзор

информ. ВНИИФК. Москва: Физкультура и спорт; 1988. 39 с.

58. Гуськов С. Спорт и закон: некоторые правовые аспекты развития спорта в западных странах. Спорт за рубежом. 1990;16:12–5.

59. Гуськов СИ. Переход к рыночной экономике и развитие физической культуры и спорта. Теория и практика физической культуры. 1991;2:11–5.

60. Гуськов СИ. Организационные и социально-экономические основы развития профессионального спорта в США [диссертация]. Москва; 1992. 510 с.

61. Гуськов СИ. Спонсор и спорт. Москва; 1995. 160 с.

62. Гуськов СИ. О государственной политике ведущих зарубежных стран в области физического воспитания и спорта. Науч. тр. ВНИИФК за 1995 г. Москва; 1996. Том 72, с. 24–8.

63. Гуськов СИ, Соколов А.С. Местные органы власти и спорт. Москва; 1998. 224 с.

64. Гуськов С, Мичуда Ю. Олимпийский маркетинг: вчера, сегодня, завтра. Наука в олимпийском спорте. 1997;1(6):41–6.

65. Гуськов СИ, Гуськов СС. Телевидение и спорт. Москва: Полиграф-сервис; 2000. 336 с.

66. Гуськов СИ, Платонов ВН, редакторы. Профессиональный спорт: учебник. Киев: Олимпийская литература; 2000. 392 с.

67. Годик МА, Скородумова АП. Комплексный контроль в спортивных играх. Москва: Советский спорт; 2010. 336 с.

68. Гончаров ВД. Методология и процедура социального исследования физической культуры: метод. реком. Ленинград; 1985. 24 с.

69. Горшков МК, редактор. Как провести социологическое исследование. Москва: Изд-во полит. лит-ры; 1985.

70. Григорьев ВИ. Современные проблемы экономики и труда в коммерческом спорте. В: Физическая культура и спорта в условиях рынка: проблемы управления, экономики, предпринимательства и права. Материалы

международ. симп.; 1–2 февр. 1994 г. Москва; 1994, с. 35–44.

71. Гридина НА. Государственное управление сферой физической культуры и спорта в зарубежных странах. Вестник Донецкого государственного университета управления. 2016:30–5.

72. Дьяков ДИ. Развитие организационных структур низового звена физкультурного движения. В: Материалы науч.-метод. конф. по итогам работы в 1988 г. Хабаровск: ХИФК; 1989, с. 8–9.

73. Евтушенко АН, Калинин ЕА, Кушнирюк СГ. Психологические основы управления гандбольной командой: метод. пособие. Запорожье: Запорожский гос. ун-т; 1990. 15 с.

74. Жмарев НВ. Управление деятельностью спортивной организации. Киев: Здоров'я; 1989. 168 с.

75. Закон України „Про підприємства в Україні” від 27.03.1991 р. № 887-ХІІ.

76. Закон України „Про фізичну культуру і спорт” від 24.12.1993 р. № 3808(із змінами, внесеними згідно із Законами).

77. Зарубежные инвесторы и американский профессиональный спорт. В: Организация и управление физической культурой и спортом в зарубежных странах. Сб. науч. тр. Москва; 1991;2–3, с. 28.

78. Зайдіє М. Основні тенденції комерціалізації сучасного олімпійського спорту [дисертація]. Київ; 1999. 188 с.

79. Зотова ФР, Чинкин АС. К вопросу о современных тенденциях развития спорта. Теория и практика физической культуры. 2001; 2.

80. Ивахин АЕ, и др. Ступени гандбола 1909–1965. Киев: Плеяды; 2005. 108 с.

81. Игнатьева ВЯ. Оценка соревновательной и тренировочной двигательной деятельности гандболистов высших разрядов [автореферат]. Москва: ГЦОЛИФК; 1982. 23 с.

82. Игнатьева ВЯ. Женский гандбол между прошлым и будущим. Теория и практика физической культуры. 2003;3:28–30.

83. Ищенко СА. Коммерциализация в международном спортивном движении. Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. 2010:1–8.
84. Имас ЕВ, Борисова ОВ. Профессиональный теннис: проблемы и перспективы развития. Киев: Центр учеб. лит.; 2016. 317 с.
85. Имас ЄВ, Дутчак МВ, Катерина У. Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. Теорія та методика фізичного виховання. 2018;2:89–97.
86. Имас ЄВ, Шинкарук ОА. Сталий розвиток та спорт у глобальному середовищі: екологія і спорт. Теорія та методика фізичного виховання. 2018; 3:110–8.
87. Калинин ВП. Физкультура и спорт в условиях радикальной экономической реформы. Теория и практика физической культуры. 1991;9:57–8.
88. Камис Атхам, Игнатъева ВЯ. Физическое развитие гандболистов различных игровых амплуа в учебно-тренировочных группах СДЮШОР. Физическая культура. 1999;1/2:45–9.
89. Карри А, Джиобу Р. Социальные аспекты развития профессионального спорта в США. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;3–4, с.18–23.
90. Киселев РМ. Спорт в Соединенных штатах Америки [диссертация]. Москва: ВНИИФК; 1975.
91. Киселев РМ. Спорт США: XXI столетие. Спорт за рубежом. 1975;7:10–11.
92. Киселев РМ. США: спорт и общество. Москва: Физкультура и спорт; 1978. 124 с.
93. Кабінет Міністрів України [Інтернет]. Доступно: www.kmu.gov.ua.
94. Коакли Дж. О некоторых аспектах коммерциализации спорта. В: Международное спортивное и олимпийское движение. Сб. науч. тр. Москва; 1991;3, с. 16–23.
95. Ковтун НВ, Столяров ГС. Загальна теорія статистики: курс лекцій.

Київ: Четверта хвиля; 1996. 144 с.

96. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 рр. [Інтернет]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2011>

97. Костенко МП. Законодавче та нормативно-правове забезпечення розвитку спорту вищих досягнень в Україні. В: Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. Зб. наук. пр. Київ: Наук. світ; 2003, с. 12–7.

98. Костюкевич ВМ. Структура та зміст етапу безпосередньої підготовки спортсменів високої кваліфікації до головних змагань спортивного сезону. В: Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування. Вінниця. Планер; 2017;2. с. 27–36.

99. Котлер Ф. Основы маркетинга. Москва: Прогресс; 1990. 736 с.

100. Корнієнко ОП, Петрушевський ЄІ, Рогульчик ЛМ, Твардовська ЛМ. Гандбол для гуртків фізкультурно-оздоровчого напрямку закладів загальної середньої освіти, 5–9 клас. Київ; 2017. 23 с.

101. Крамской СИ, Маркович С. Перспективы развития европейского гандбола. В: Ермаков СС, редактор. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. Сб. науч. тр. Харьков; 2006;4, с. 31–4.

102. Крикос И. Организационные, социально-экономические и правовые аспекты деятельности национальных олимпийских комитетов стран, занимающих ведущие позиции в спорте [диссертация]. Киев; 1997. 180 с.

103. Кропивницкая ТА. О значении оптимальных соотношений тренировок аэробной и анаэробной направленности в подготовке гандболистов. В: Ермаков СС, редактор. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. Сб. науч. тр. Харьков; 2002;3, с. 28–35.

104. Кузин ВВ. Предпринимательство как элемент деловой стратегии зарубежных спортивных организаций. Теория и практика физической культуры. 1993;9–10:23–30.

105. Кузин ВВ, Кутепов МЕ. Спортивный менеджмент и практика

развития спорта: выводы и предложения зарубежных специалистов. Теория и практика физической культуры. 1996;2:58–60.

106. Кузьменко ОО. Реалізація державної програми у сфері фізичної культури і спорту. Науковий вісник молодих вчених. 2010;1(1):225–9.

107. Кубраченко ОГ, Петрушевський ЄІ, Мельник АА, Гладун ОО. Гандбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Київ: Федерація гандболу України; 2018. 101 с.

108. Кукарт Л. Спортивный клуб и государство. Спорт для всех. 1992;4:9–12.

109. Кукушин ВВ. США: история американского любительского и профессионального спорта. В: Кукушкин ВВ. Все о спорте. Справочник. Москва: Физкультура и спорт; 1978. Том 3, с. 268–76.

110. Латышкевич ЛА. Исследование путей повышения эффективности подготовки вратаря в игре в гандбол [диссертация]. Киев: КГИФК; 1975. 209 с.

111. Латышкевич ЛА, Фойгт ВВ, Лебедь ФЛ, и др. Закономерности построения игровой соревновательной деятельности и пути повышения ее эффективности. Теория и практика физической культуры. 1990;4:13–5.

112. Лига SEHA–SEHALeague [Интернет]. Доступно: https://ru.qaz.wiki/wiki/SEHA_League.

113. Линець ММ. Специфіка бізнесу в ігрових видах професійного спорту. В: Сучасні проблеми розвитку теорії та методики спортивних і рухливих ігор. Тези II Всеукр. наук.-практ. конф. Львів; 1997, с.11–2.

114. Линець М, Шульга Л. Розвиток професійного спорту в Україні. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005;1:23–30.

115. Лисенчук Г, Тищенко ВА. Инновационная технология компьютерного тестирования психомоторики в спортивных играх. Наука в олимпийском спорте. 2019;1:36–41.

116. Лисенчук ГА, Лисенчук СГ, Мичуда ЮП. Проблемы нормативно-правового регулирования маркетинга в профессиональном футболе. В: Ермаков СС, редактор. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. Сб. науч. тр. Харьков;2001;6, с. 3–7.

117. Лисенчук ГА. Пути дальнейшего совершенствования технологии управления в футболе. В: Ермаков СС, редактор. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. Сб. науч. тр. Харьков; 2002;3, с. 35–43.

118. Люкевич ВП. Профессиональный спорт: настоящее и будущее. В: Материалы Всесоюз. науч. конф. по проблемам олимпийского спорта. Челябинск, 22–26 мая 1991 г. Москва; 1991, с. 44–5.

119. Матвеев ЛП. Профилирующие направления и разделы в социальной практике спорта: их особенности и взаимосвязи. Наука в олимпийском спорте. 1998;3:3–8.

120. Матвеев ЛП. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. Киев: Олимпийская литература, 1999. 318 с.

121. Мичуда ЮП. Ринкові відносини та підприємництво у сфері фізичної культури і спорту: навч. посіб. Київ: Олімпійська література; 1995. 152 с.

122. Мичуда Ю. Професійний спорт як різновидність підприємницької діяльності. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005;1:30–6.

123. Мичуда ЮП. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. Закономірності функціонування та розвитку. Київ: Олімпійська література; 2007. 216 с.

124. Наказ Державного комітету України з фізичної культури і спорту „Про затвердження нормативних та інших документів щодо надання всеукраїнським громадським об'єднанням фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості статусу національної спортивної федерації” від 31.08.1999 р. № 1740.

125. Наказ Мінмолодьспорту від 19.07. 1994 р. № 2130 „Про

затвердження Положення про кваліфікаційні категорії тренерів-викладачів із спорту та порядок їх присвоєння”. Реєстр Міністерства юстиції України від 12.10.1994 р. № 245 (із змінами, внесеними згідно із Законами).

126. Наказ Державного комітету України з фізичної культури і спорту „Про організацію роботи та порядок ліцензування фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності” від 29.12.1998 р. № 2524.

127. Наумко ЮС, Самойленко ТГ. Розвиток спортивної інфраструктури, як дієвий інструмент впровадження соціальної політики. Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. 2019;37:523–9.

128. Начинская СВ. Основы спортивной статистики. Киев: Вища шк.; 1987. 189 с.

129. НОК [Інтернет]. Доступно: <http://www.noc-ukr.org>

130. Олійник МО, Скрипник АП. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні: навч. посіб. Вид. 2-е, перероб. та доп. Харків: ХДІФК; 1996. 260 с.

131. Организация и управление физической культурой и спортом в зарубежных странах: темат. подборка. Москва: Госкомспорт СССР; ВНИИФК; 1988–1991.

132. Организация спорта в Германии: управление спортом в зарубежных странах. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;5–6, с. 3–8.

133. Павлов СП. Вклад спорта в укрепление международного сотрудничества. Теория и практика физической культуры. 1975;7:2–4.

134. Павлюк ІС. История возникновения и развития гандбола в мире. В: Єрмаков СС, редактор. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Зб. наук. пр. Харків. 2005;18, с. 83–8.

135. Павлюк ІС. Становлення і розвиток гандболу в Україні. В: Молода спортивна наука України. Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів; 2006;10;3, с. 197–202.

136. Павлюк ІС. Проблеми комерціалізації та професіоналізації гандболу на теренах України. В: Молода спортивна наука України. Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів; 2007;11;3.
137. Павлюк ІС. Проблеми і перспективи розвитку гандболу в Україні. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2007;2:56–60.
138. Переверзин ІІ. Менеджмент спортивної організації: учеб. пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Физкультура и спорт; 2006. 463 с.
139. Переверзин ІІ, Суслов ФП. О структуре современного спорта высших достижений и социально-правовом статусе спортсменов профессионалов. Теория и практика физкультуры. 2002;5:57–61.
140. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми розвитку гандболу в Україні на сучасному етапі. В: Молодь та олімпійський рух. Зб. тез доп. XI Міжнар. конф. молодих вчених. Київ: НУФВСУ; 2017, с. 150–2.
141. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми організації та управління спортом в умовах сьогодення (на матеріалі спортивних ігор). В: Молодь та олімпійський рух. Зб. тез доп. XI Міжнар. конф. молодих вчених; 10–12 квітня. Київ: НУФВСУ; 2018, с. 38–9.
142. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Розвиток гандболу у Франції: організаційні основи. В: Молодь та олімпійський рух. Зб. тез доп. XII Міжнар. конф. молодих вчених; травень 17–18. Київ: НУФВСУ; 2019, с. 40–2.
143. Петрушевський ЄІ. Специфіка французької моделі спорту вищих досягнень. В: Вісник Запорізького національного університету. Зб. наук. пр. Запоріжжя; 2019;1, с. 125–32.
144. Платонов В. Игры XXVI Олимпиады в Атланте: итоги, уроки, проблемы. Наука в олимпийском спорте. 1997;1(6):11–28.
145. Платонов ВН, Гуськов СИ. Олимпийский спорт: учебник: в 2 кн. Киев: Олимпийская литература; 1997. Книга 2. 384 с.
146. Платонов В, Сахновский К. Современная стратегия многолетней спортивной подготовки. Наука в олимпийском спорте. 2003;1:3–13.
147. Платонов ВН, Саид ММ. Система олимпийской подготовки в ГДР

(историческое наследие). В: Современный олимпийский спорт и спорт для всех. Тез. докл. VIII Междунар. науч. конгр. Алмата; 2004;1, с. 16–8.

148. Платонов ВН. Професіоналізація олімпійського спорту. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2005;1:3–8.

149. Платонов В, Шинкарук О. З досвіду підготовки спортивного резерву в Німецькій Демократичній Республіці. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2006;3:11–5.

150. Поли Р. Глобалізація спорту (на матеріалі футболу). Наука в олімпійському спорті. 2019:52–9.

151. Поли Р, Невшатель Р. Глобалізація спорту (на матеріалі футболу). Наука в олімпійському спорті. 2019:46–55.

152. Положення „Про умови та порядок надання Всеукраїнським громадянським організаціям фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості або їхнім об'єднанням статусу національних спортивних федерацій”. Реєстр Мінюсту України від 26.02.1997 р. № 53/1857: наказ Держкомспорту України від 10.02.1997 р. № 254.

153. Пономарев НИ. Спорт как социальное и педагогическое явление: метод. указания. Ленинград; 1984. 24 с.

154. Пономарев НИ. Культура физическая, а также спорт: проблемы и перспективы. В: Олимпийское движение и социальные процессы. Сб. науч. материалов междунар. конф. Санкт-Петербург; 1994, с. 34–7.

155. Пономарев НИ. Профессиональный спорт как субкультура. Теория и практика физической культуры. 1995;8:56–8.

156. Постанова Кабінету Міністрів України „Про перелік видів фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, які підлягають ліцензуванню” від 27.05.1998 р. № 751.

157. Постанова Верховної Ради України від 21.06.2001 № 2548-III.

158. Постанова Верховної Ради України від 03.02.2005 № 2416-IV

159. Постанова Верховної Ради України 15.05.2007 № 1021-V Про внесення змін до статті 29 Закону України „Про фізичну культуру і спорт”.

160. Постанова Кабінету Міністрів України „Про внесення змін до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу” від 30 березня 2016 р. № 248.

161. Починкин АВ. Противостояние любительского и профессионального спорта в олимпийском движении: историко-теоретический анализ. Теория и практика физической культуры. 2005;11:25–6, 39–42.

162. Починкин АВ. Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России [автореферат]. Малаховка: Моск. гос. акад. физ. культуры; 2006. 51 с.

163. Починкин АВ. Изучение менеджмента и экономики профессионального спорта в системе высшего физкультурного образования. Вестник учебных заведений физической культуры. 2006;1:13–27.

164. Приходько ИИ. Применение методов социометрического опроса и экспертной оценки в управлении физической культурой. В: Теоретические и методические аспекты науч.-исслед. работы студентов. Сб. науч.-метод. работ. Харьков; 1994, с.128–32.

165. Приходько ИИ. Законодательные основы развития физической культуры и спорта в Украине. В: Фізична культура, спорт та здоров'я. Зб. наук. робіт. Харків; 1998, с.292–5.

166. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту України на період до 2020 року [Інтернет]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/592-2009-p>.

167. Программа маркетинга зарубежных НОКов (Великобритания). В: Международный и зарубежный спорт: политика, менеджмент, маркетинг. 1993;17, с. 25–7.

168. Прохоров ДИ. Интеграция в спорте. Москва: Физкультура и спорт; 1978.

169. Пусь П. Організація професійного спорту. В: Матеріали I сесії Олімпійської Академії України для молодих учасників, присвяч. 100-річчю

сучасного олімп. руху. Харків; 1994, с. 90–6.

170. Регламент проведення „Учнівської гандбольної ліги України” сезону 2020–2021 рр. [Інтернет]. Доступно: <https://handball.net.ua/abton/uploads/news/553720.pdf>].

171. Регламент проведення „Студентської гандбольної ліги України” сезону 2018–2019 рр. [Інтернет]. Доступно: <https://handball.net.ua/abton/uploads/news/.pdf>].

172. Регламент проведення чемпіонату України з „міні гандболу” сезону 2020–2021 рр. [Інтернет]. Доступно: <https://handball.net.ua/ukr/reglament-provedennya-chempionatu-ukrajini-z-gandbolu-sered-zhinochih-ta-cholovichih-komand-sezonu-2020-2021-rokiv/>.

173. Родниченко ВС. Опасность коммерциализации в международном спорте. Спорт за рубежом. 1982;2:35.

174. Родниченко ВС, Столяров ВИ. Идеология и олимпийское образование. Теория и практика физической культуры. 1996;6:2–7.

175. Рожков ПА. Развитие физической культуры и спорта в современном мире: организационно-управленческие, финансовые и нормативно-правовые проблемы: монография. Москва: Советский спорт; 2002. 256 с.

176. Сейранов СГ. Контрактирование в спорте: учеб.-метод. пособие. Москва: РГАФК; 1993.36 с.

177. Серебряков АВ. Современный профессиональный спорт США [диссертация]. Ленинград: ГДОИФК; 1976.

178. Скороходов НМ. Современные тенденции в развитии любительского и профессионального спорта в международном олимпийском движении. В: Актуальные проблемы физической культуры. Материалы регион. науч.-практ. конф. Ростов на Дону; 1995;1, с. 23–32.

179. Слабковський Ю. Розвиток маркетингу та його роль в економічному зростанні. Економіка України. 1999;5:74–81.

180. Соколов АС. Роль и участие местных органов власти Германии и

Франции в развитии физического воспитания и спорта. Теория и практика физической культуры. 1999;4:20–5.

181. Соколик М. Грошові доходи і витрати населення України: тенденції та структура. Економіка України. 1999;3:21–30.

182. Солнцев ИВ. Роль индустрии спорта в развитии современной экономики. Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. 2012;6(24).

183. Состояние и тенденции развития профессионального спорта в зарубежных странах: обзорная информация. Москва: Госкомспорт СССР; ВНИИИФК; 1991. 76 с.

184. Статут „Асоціації студентського гандболу України”, затверджений Міністерством юстиції України 2018 р.

185. Статут „Асоціації учнівського гандболу України”, затверджений Міністерством юстиції України 2020 р.

186. Статут Федерації гандболу України, затверджений Конференцією Федерації гандболу України 18.04. 1998 р.(зміни 2017 р).

187. Столбов ВВ. Шестой президент МОК и его олимпийское время // Олимпийское движение и социальные процессы. В: Материалы IX Всерос. науч.-практ. конф. Москва: Советский спорт; 1999, с. 245–50.

188. Столяров ВИ. Методологические принципы определения понятий в процессе научного исследования физической культуры: учеб. пособие. Москва: ГЦОЛИФК; 1984. 100 с.

189. Суник АБ. Международное олимпийское движение 80-х – начале 90-х: тенденции, проблемы. В: Олимпийское движение и социальные процессы. Сб. науч. материалов Междунар. конф. Санкт-Петербург; 1994, с. 18–23.

190. Суслов ФП, Холодов ЖК, редакторы. Теория и методика спорта: учеб. пособие. Москва; 1997. 416 с.

191. Сушко Р. Сучасні підходи до формування інтегральних планів підготовки висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу

чинників глобалізації спорту. *Australian Journal of Education and Science*, 2016;1(17):361–8.

192. Сушко Р. Розвиток баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви). *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2016;4:11–5.

193. Сушко Р, Дорошенко Е. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016;2:140–6.

194. Сушко РО. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу). Київ: Центр навчальної літератури; 2017. 360 с.

195. Сушко РО. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень. В: Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). *Зб. наук. пр. Київ*; 2017;2(83)17, с. 103–5.

196. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень. В: *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Зб. наук. пр. Вінниця; 2017;3 (22), с. 441–5.

197. Сушко РО. Теоретико-методичні основи розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) [автореферат]. Київ; 2018. 40 с.

198. Сушко Р. Особенности современного влияния глобализации на развитие спортивных игр. *Наука в олимпийском спорте*. 2018;4:39–45.

199. Сушко Р. Влияние процессов глобализации на развитие спортивных игр. *Наука в олимпийском спорте*. 2018;4:39–45.

200. Сушко Р, Головач І, Іваненко Г, Швець С. Технологія планування підготовки в баскетболі з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2019;1(1):49–56.

201. Тищенко ВО. Гандбол: навч. посіб. Запоріжжя: Акцент Інвест-трейд; 2014. 232 с.

202. Тищенко В. Контроль тренувальної та змагальної діяльності

команд високої кваліфікації з гандболу: монографія. Запоріжжя: Статус; 2017. 462 с.

203. Тищенко В.О. Теоретико-методологічні основи системи контролю тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу [дисертація]. Львів: ЛДУФК; 2017. 386 с.

204. Трубіна МВ. Особливості правового регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Фінансове право. 2011;2(16):31–4.

205. Турчин ИЕ. Оптимизация тренировочного процесса гандболистов высокой квалификации на заключительном этапе подготовки к основным соревнованиям [диссертація]. Киев: КГИФК; 1984. 134с.

206. Турчин ИЕ. Стратегия игры: художественно-документальная повесть. Киев: Молодь; 1988. 176 с.

207. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон № 1678-VII від 16.09.2014 р.

208. Указ Президента України „Про Положення про стипендії Президента України для талановитих перспективних спортсменів України” від 20.09 1994 р. № 537.

209. Указ Президента України „Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні” від 22.06. 1994 р. № 334.

210. Управление американским спортом: организация и управление спортом в зарубежных странах. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;3–4, с. 3–4.

211. Федерація гандболу України [Інтернет]. Доступно: <http://www.handball.net.ua>

212. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Копінг-стратегії у зв'язку з психофізіологічними характеристиками кваліфікованих спортсменок-

гандболісток. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2020;2: 3–10.

213. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Психофізіологічна характеристика стану спортсменів-гандболістів з різним рівнем мотивації до спортивного результату. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія 2020;1:33–9.

214. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Стан психофізіологічних функцій гандболісток з різним стажем спортивного тренування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020;2(81): 42–5.

215. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Динамічна м'язова витривалість у зв'язку зі станом психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменок. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. 2020; 59–62.

216. Федорчук С, Петрушевський Є, Хомик І. Стан психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменів з різним рівнем мотивації до спортивного результату. В: Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності. Матеріали III Всеукр. наук. електрон.конф.; 2020 23 жовтня. Київ: НУФВСУ; 2020, с. 52–3.

217. Фомин ЮА. Профессионализация современного большого спорта. Теория и практика физической культуры. 1989;4:2–4.

218. Фомин ЮА. Профессионализация большого спорта и рыночные отношения. Теория и практика физической культуры. 1991;9:32–4.

219. Фомин Ю. Коммерциализация олимпийского спорта как противоречие его развития. В: Человек в мире спорта: новые идеи, технологии, перспективы. Тез. докл. междунар. конгр. Москва; 1998;2, с. 578–9.

220. Хайнеманн К. Социально-экономические проблемы спортивных клубов. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;5–6, с. 32–47.

221. Хоточкин ВА. Спорт – важный фактор гуманитарной безопасности. В: Спорт и перестройка. Сб. науч. тр. по материалам Всесоюз. науч.-практ. конф. „Государство, спорт и мир”. Москва; 1988, с. 178–86.

222. Хоффман Д, Гринберг Х. Спортивный бизнес в США. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Тематич. подборка. Москва; 1992;3–4.

223. Червона СП. Підготовка тренерів-викладачів спортивних команд до управлінської діяльності. В: Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах. Зб. наук. пр. Харків; 2018;2, с. 75–8.

224. Чеховська ЛЯ. Складові підвищення ефективності управління фізкультурними організаціями. В: Єрмаков СС, редактор. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання. Зб. наук. пр. Харків; 1999;5, с. 16–8.

225. Чешков МА. Глобалистика как новое научное направление. Науковедение. 2001;1:123–34.

226. Шинкарук О. Формування погляду на розвиток дитячо-юнацького спорту шляхом аналізу діяльності спортивних шкіл за 1996–2003 рр. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2004;2:65–9.

227. Шинкарук ОА. Забезпечення тренерськими кадрами в системі дитячо-юнацького спорту. В: Олімпійський спорт і спорт для всіх. Тези доп. ІХ Міжнар. наук. конгр. Київ: Олімпійська літ.; 2005, с. 491.

228. Штерны Р. Новые масштабы: спорт и бизнес. Спорт за рубежом. 1990;8:6–7, 10.

229. Штерны Р. Новые масштабы: спорт и бизнес. Спорт за рубежом. 1990;24:6–7,10.

230. Шульке Х. Десять тезисов о коммерциализации спорта. В: Международное спортивное и олимпийское движение. Сб. науч. тр. Москва; 1989;5, с. 24–30.

231. Элитный спорт в Германии: 90-е годы. В: Зарубежный спорт: менеджмент и маркетинг. Темат. подборка. Москва; 1992;3–4, с. 32–41.

232. Andreff W. Globalization of the Sports Economy. *Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*. 2001;4(3):22.
233. Arret de la Cour de Justice des Communautés Europeennes du 12 decembre. *Union Cycliste Internationale. Recueil*; 1974;36/74, p. 1405.
234. Arret de la Cour de Justice des Communautés Europeennes du 14 juillet. *Recueil*. 1976;13/76, p. 1333.
235. Bairner A. What's Scandinavian about Scandinavian sport? *Sport in society*. 2010;13(4):734–43.
236. Berry R, Wong G. *Law and Business of the Sports Industry*. Westport: Greenwood Press; 1986.
237. Berry R, Gould W, Staudohar P. *Labor relations in professional Sports*. Dover Mass: Auburn House Publ. Co.; 1986.
238. Blackshaw JS, Hogg G. *International Sport Sponsorship and the EC. Sport Marketing Europe. The legal and Tax Aspects*. Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer; 1993, p. 393–412.
239. *Border Crossings: Soccer Labour Migration and the European Union. International Review for the Sociology of Sport*. 1998;1.
240. Caille A. The Concept of Fair Play. In: *Olympic Congress of Centenary*. Sydney; 1994, p. 4–8.
241. Coakley J. *Sport in Society: issues and Controversies*. St. Louis: C.V. Mosby Co.; 1978.
242. Coakley J. Sport as an Opiate. In: Eitzen S, editors. *Sport in Contemporary Society*; 1979, p. 250–4.
243. Committee of ministers [Internet]. Available from: <https://rm.coe.int/16804c9dbb>.
244. Deutscher Olympischer Sportbund [Internet]. Verfügar: <http://www.dosb.de>.
245. DHB [Internet]. Available from: <https://www.dhb.de/>
246. Doroshenko E, Sushko R, Koryahin V, Pityn M, Tkalic I, Blavt O. The competitive activity structure of highly skilled basketball players on the basis

of factor analysis methods. *Human Movement*. 2019; 20(4):33-40.
doi:<https://doi.org/10.5114/hm.2019.85091>. pdf

247. Edwards H. *Sociology of Sport*. Homewood, Ill: Dorsey Press; 1973.

248. Edwards H. *Race in Contemporary American Sports*. N.Y.; 1985.

249. EHF [Internet]. Available from:<http://www.eurohandball.com>

250. EHF Sport Report [Internet]. Available from:
<https://www.eurohandball.com/media/ulck1wpk/ehf-sport-report-2016.pdf>

251. EHF Business Repotr [Internet]. Available from:
<https://www.eurohandball.com/en/who-we-are/ehf-office/>.

252. EHF EURO 2020 Qualifiers media guide [Internet]. Available from:
<https://www.eurohandball.com/media>

253. FFH [Internet]. Available from:<https://www.ffhandball.fr>

254. Freedman M. The genius is in the implementation. *Journal of Business Strategy*. 2003;24;2:26–31.

255. Guskov S. Some Tendencies of Development of Sport in the XXI Century. In: *The Modern Sports International Scientific Congress*. May 16–19. Kyiv: International Financial Agency Ltd; 1997, p. 282.

256. HDL [Internet]. Verfügar: <https://www.liquimoly-hbl.de/de/>.

257. Heinemann K. *Einführung in die Soziologie des Sports*. Schorndorf: Hofmann. *Die Organisation des deutschen Sports*. 2007, s. 21.

258. Hoare DG, Warr CR. Talent identification and women's soccer: An Australian experience October. *Journal of Sports Sciences*. 2000;18(9):751–8.

259. Holt DB. Why Do Brands Cause Trouble? A Dialectical Theory of Consumer Culture and Branding. *Journal of Consumer Research*. 2002;29,1:70–90.

260. IHF [Internet]. Available from: <http://www.ihf.info>.

261. Imas Y, Borysova O, Shlonska O, Kogut I, Marynych V, Kostyukevich V. Technical and tactical training of qualified Volleyball players by improving attacking actions of players in different roles. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017;17(1):441–6.

262. Imas Y, Borysova O, Dutchak M, Shlonska O, Kogut I, Marynych V. Technical and tactical preparation of elite athletes in team sports (volleyball). *Journal of Physical Education and Sport*. 2018;18(2):972–979.

263. Imas Y, Borysova O, Shlonska O, Kogut I, Marynych V, Kostyukevich V. Technical and tactical training of qualified Volleyball players by improving attacking actions of players in different roles. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017;17(1):441–446
<https://efsupit.ro/images/stories/1%20March%202017/Art%2066.pdf>

264. International Handball Federation Regulations for Transfer between Federations [Internet]. Available from: https://www.ihf.info/sites/default/files/2019-07/04%20_GB.pdf.

265. ISH.PRO [Internet]. Available from: <https://ichi.pro/ru/vydausiesateorii-obucenia-vzroslyh-239811726819038>.

266. Ivaskevych D, Borysova O, Fedorchuk S, Tukaiev S, KohutI, Marynych V, Petrushevskiy Y., Ivaskevych O, Mihăilă I. Gender differences in competitive anxiety and coping strategies within junior handball national team. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019;180:1242–6.

267. Ivaskevych D, Fedorchuk S, Petrushevskiy Y, Marynych V, Tukaiev S. Association between competitive anxiety, hardiness, and coping strategies: A study of the national handball team. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020;51(1):359–65.

268. José Luis Arnaut. *Independent European. Sport Review*. 2006. 178 p.

269. Joseph M, Stead D. Feminizing Olympic reality: Preliminary Dispatches from Baudrillard's Atlanta. *International Review for the Sociology of Sport*. 1998;33;1:5–18.

270. Kostyukevych V, Imas Y, Borisova O, Dutchak M, Shynkaruk O, Kogut I, Voronova V, Shlonska O, Stasiuk I. Modeling of training process of athletes in sports games in annual macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport, University of Pitesti, Journal of Physical Education and Sport*. 2018:144.

271. Korobeynikov G, Potop V, Ion M, Korobeynikova L, Borisova O, Tishchenko V, Yarmak O, Tolkunova I, Mospan M, Smoliar I. Psychophysiological state of female handball players with different game roles. *Journal of Physical Education & Sport*. 2019; 19(3). <http://efsupit.ro/images/stories/septembrie2019/Art%20248.pdf>

272. Kostiukevych V, Lazarenko N, Shchepotina N, Kulchytska I, Svirshchuk N, Vozniuk T, Kolomiets A, Konnova M, Asauliuk I, Bekas O, Romanenko V, Hudyma S. Management of athletic form in athletes practicing game sports over the course of training macrocycle. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019;28–34. <https://efsupit.ro/images/stories/ianuarie2019/Art%205.pdf>

273. Krilić Sanja Cukut Spol in migracija: Izkušnje žensk kot akterk migracij. Ljubljana: Založba ZRC; 2009.

274. Lee BJ, Kim TY. A study on the birth and globalization of sports originated from each continent. *Journal of Exercise Rehabilitation*. 2016;12(1):2–9.

275. Leonard W. *A sociological Perspective of Sport*. Minneapolis; Minnesota: Burgers Publ. Co.; 1980.

276. Leonard W. Salaries and Race in Professional Sports: The Hispania Components. *Sociology of Sport Journal*. 1988;5:278–87.

277. Leonard W, Reyman J. The Ads of Attaining Professional Athletes Status Refining the Computations. *Sociology of Sport Journal*. 1988;5:162–9.

278. Lipsky R. *How We Play the Game. Why Sports Dominate American Life*. Boston: Beacon Press; 1981.

279. Lipsky R. American Sports. Political and Personal Dimensions. *National Forum*. 1982–1983, p. 7–9.

280. Lucie T. Globalization of Sport: An Inconvenient Truth. *Journal of Sport Management*. 2009;23(1):1–20.

281. Lushen G. *The Cross — Cultural Analysis of Sports and Games*. Champaign, Ill.:Stipes Pub. Co.; 1970.

282. Lushen G, Sage G. Handbook of Social Science of Sport. Champaign, Ill.: Stipes Pub. Co.; 1981.
283. Lushen G. The Interdependence of Sport and Culture. In: Hart M, Birrell S, editors. Sport: Sociocultural Process; 1981, p. 92–106.
284. Loy J. The Nature of Sport: a Definitional Effort. In: Hart M, Birrell S, editors. Sport in Sociocultural Progress; 1981, p. 21–37.
285. Malikov N, Konoh A, Korobeynikov G, Korobeynikova L, Dudnyk O, Ivaschenko E. Physical condition improvement in elite volleyball players. Journal of Physical Education and Sport. 2020;20(5):2686–94. <https://efsupit.ro/images/stories/septembrie2020/Art%20366.pdf>
286. NH [Internet]. Disponible:<https://www.lnh.fr/>
287. Paul D. Out of Africa: the exodus of elite african football talent to Europe. Journal labor and society. 2007;10;4:379–519.
288. Petrushevskyi Y, Borysova O, Fedorchuk S, Kolosova O, Kolomiiets B, Tukaiev S, Ivaskevych D, Kohut I, Marynych V. Multiple investigations of coping strategies and neuromuscular system functional state in the female handball junior national team athletes. In: 5th EHF Scientific Conference 21–22 November. Gologne; 2019, p. 67.
289. Petrushevskyi Y, Fedorchuk S, Ivaskevych D, Borysova O, Kohut Marynych V, Tukaiev S. Sport-related injuries in connection with adaptive and non-adaptive coping strategies in handball players. In: The Shared Heritage of European Psychiatry. 28th European Congress of Psychiatry, 4–7 July. Madrid; 2020.
290. Poli R, Ravenel L, Besson R. Annual Review of the European Football Players' Labour Market 2011. Neuchâtel: Centre International d'Etude du Sport; 2011, p. 96.
291. Pound W. The commercialization of sport: Dilemma or Deliverance? Olympic Congress of Centenary.1994:9–11.
292. Qian XX, Korobeynikov GV, Mishchuk DM, Korobeynikova LG. Features of individual cognitive style of qualified badminton players. Health,

sport, rehabilitation. 2020;6(4):39–46. <https://hsr-journal.com/index.php/journal/article/view/17>

293. Regulations European cup Men + Women season2020/2021 [Internet]. Available from: https://www.eurohandball.com/media/tz1hjddv/5_ehf-european-cup-men_women-2020_21.pdf.

294. Shynkaruk O, Shutova S, Serebriakov O, Nagorna V, Skorohod O. Competitive performance of elite athletes in modern ice hockey. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020; 20(1):511–516.

295. Sine A, Tore LR, Migration PT. A comparative analysis of inbound and outbound career trajectories in Danish and Norwegian women's handball. *Scandinavian sport studies forum*. 2015:1–26.

296. Sine A. Elite Athletes as Migrants in Danish Women's Handball. *International Review for the Sociology of Sport*.2008;43;1:5–19.

297. Statutes of the European handball federation (EHF) stat 12 / 05.05.2017.

298. Tom O'Connor History of Handball [Internet]. Available from:<https://www.ushandball.org/index.php/about/history-of-handball>.

299. Tomlinson J. Values: the curriculum of moral education. *Children & Society*. 1997;11;4;242–51.

300. Richard G, Robertson R. *Globalization and Sport*. Blackwell: Publishing LTD & Global Networks Partnership\$ 2007, p. 144.

301. Robrt T. Carter Racism and Psychological and Emotional Injury: Recognizing and Assessing Race-Based Traumatic Stress. *The Counseling Psychologist*. 2007;35;1:13–105.

302. Ronglan LT, Raastad T, Børjesen A. Neuromuscular fatigue and recovery in elite female handball players. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*. 2006;16(4);267–73.

303. Roy DS, Omer E, Yair G, Tenenbaum G. Mobility and migration experiences of transnational coaches within the Israeli handball context. *Psychology of Sport and Exercise* March. 2020.

304. Veerle DB, Simon S, Maarten VB, Bingham J. The Global Sporting Arms Race: An International Comparative Study on Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success. Aachen: Meyer & Meyer; 2008. 173 p.

305. Bilohur V. Formation of sport management concept in conditions of globalization. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2019;77:160–7.

306. Voronova V, Shynkaruk O, Borisova O, Khmel'nitska I, Kostyukevich V. Peculiarities of Expression of Personal Qualities of Sportsmen of Different Gender in Football. Physical Education, Sports and Health Culture in Modern Society. 2020;3(47): 78-89. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2019-03-78-89>

307. Wright G. Available from: <https://www.amazon.com/Globalization-Sport-RichardGiulianotti/dp/>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

12. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації та управління спортом в Україні в умовах глобалізації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Зб. наук. праць з галузі фіз. культури і спорту. Київ; 2018; 3: 3–7. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці, співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

13. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Система організації та управління спортом в Україні: Проблеми, перспективи. Вісник Запорізького національного університету. 2018; 2: 74-80. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь в організації, проведенні та аналізі результатів, аналіз отриманих даних; співавтору – здійснення допомоги у теоретичному узагальненні отриманого матеріалу.*

14. Петрушевський ЄІ. Специфіка французької моделі спорту вищих досягнень. Вісник Запорізького національного університету. 2019, №1: 125–132. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

15. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація й управління гандболом у Франції. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019; 1: 3–8. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети дослідження, участь в організації, проведенні та*

аналізі результатів, оформленні наукової праці, співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження.

16. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Організація і управління гандболом у Німеччині. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2019; 4:15-20. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження; співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.*

17. Ivaskevych D, Borysova O, Fedorchuk S, Tukaiev S, Kohut I, Marynych V, Petrushevskiy Y, Ivaskevych O, Mihăilă I. Gender differences in competitive anxiety and coping strategies within junior handball national team. Journal of Physical Education and Sport. 2019; 180: 1242 – 1246. Видання, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

18. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Копінг-стратегії у зв'язку з психофізіологічними характеристиками кваліфікованих спортсменок-гандболісток. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2020; 2: 3–10. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

19. Федорчук С, Іваскевич Д, Борисова О, Когут І, Маринич В, Тукаєв С, Петрушевський Є. Психофізіологічна характеристика стану спортсменів-гандболістів з різним рівнем мотивації до спортивного

результату. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія 2020; 1: 33-39. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у проведенні педагогічного експерименту, узагальненні отриманих даних, оформленні наукової праці; співавтору – систематизації отриманих емпіричних даних.*

20. Ivaskevych D, Fedorchuk S, Petrushevskiy Y, Marynych V, Tukaiev S. Association between competitive anxiety, hardiness, and coping strategies: A study of the national handball team. Journal of Physical Education and Sport. 2020; 51 (1): 359 – 365. Видання, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавторам – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

21. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Стан психофізіологічних функцій гандболісток з різним стажем спортивного тренування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020; 2 (81): 42–45. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить участь у розробці плану проведення досліджень, отриманні емпіричних даних та їх аналізі; співавтору – участь у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

22. Федорчук СВ, Петрушевський ЄІ. Динамічна м'язова витривалість у зв'язку зі станом психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменок. Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. 2020; 59– 62. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, участь у обговоренні результатів дослідження;*

співавтору – участь в обробці та систематизації матеріалів дослідження, оформленні публікації.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми розвитку гандболу в Україні на сучасному етапі. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей X Міжнародної конференції молодих вчених; 2017 24-25 травня. Київ. НУФВСУ; 2017: 150-152. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

8. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Проблеми організації та управління спортом в умовах сьогодення (на матеріалі спортивних ігор). Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XI Міжнародної конференції молодих вчених; 2018 10 –12 квітня. Київ. НУФВСУ; 2018: 38-39. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

9. Федорчук С, Петрушевський Є, Хомик І. Стан психофізіологічних функцій кваліфікованих спортсменів з різним рівнем мотивації до спортивного результату. Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності: Матеріали III Всеукраїнської наукової електронної конференції; 2020, 23 жовтня. Київ. НУФВСУ; 2020: 52-53. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

10. Petrushevskiy Y, Borysova O, Fedorchuk S, Kolosova O, Kolomiets B, Tukaiev S, Ivaskevych D, Kohut I, Marynych V. Multiple investigations of coping strategies and neuromuscular system functional state in the female handball junior national team athletes. 5th EHF Scientific Conference 21-22 November, Gologne, Germany. 2019:67. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавторам – допомога у представленні наукової публікації, у інтерпретації отриманих даних та оформленні публікації.*

11. Петрушевський ЄІ, Борисова ОВ. Розвиток гандболу у Франції: Організаційні основи. Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XII Міжнародної конференції молодих вчених. 2019; травень 17 – 18. Київ. НУФВСУ; 2019: 40-42. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

12. Федорчук СВ, Іваскевич ДД, Тукаєв СВ, Петрушевський ЄІ. Оцінка ризику травматизму спортсменів-гандболістів у зв'язку з рінем мотивації до досягнення успіху та уникнення невдач: Збірник тез доповідей XIII Міжнародної конференції молодих вчених. 2019; травень 17 – 18. Київ. НУФВСУ; 2020: 174–175. *Здобувачеві належить безпосередня участь у визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, аналіз отриманих даних, обговоренні результатів дослідження та оформленні наукової праці; співавтору – допомога у представленні наукової публікації.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

5. Кубраченко ОГ, Петрушевський ЄІ, Мельник АА, Гладун ОО. Гандбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Федерація гандболу України; 2018; Київ: 101. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, визначення мети та завдань, оформленні публікації; співавторам – накопиченні наукових даних їх систематизації.*

6. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладів» комісією з фізичної культури науково-методичної Ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України 19 грудня 2017. Київ: 2017: 35. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*

7. Борисова ОВ, Петрушевський ЄІ. Міні-гандбол: Методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл. НУФВСУ, федерація гандболу України. 2017; Київ; ТОВ «СОФІЯ-А»; 2017: 46. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*

8. Гусев ВГ, Петрушевський ЄІ. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. Варіативний модуль – гандбол. Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладів» комісією з фізичної культури науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України березня 2017. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas.-> С. 108-115. *Здобувачеві належить участь у систематизації даних, оформленні публікації; співавтору – аналіз наукових даних.*

Додаток Б

**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

№з/п	Назва конгресу, конференції, симпозіуму, семінару	Форма участі	Місце та дата проведення
1.	X Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	публікація	Київ, 24-25 травня 2017 р.
2.	XI Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	доповідь та публікація	Київ, 10–12 квітня 2018 р.
3.	XII Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	доповідь та публікація	Київ, 17–18 травня 2019 р.
4.	5 th ENF Scientific Conference «Handball for Life»	публікація	Німеччина, Кьольн 21–22 листопада 2019 р.
5.	XIII Міжнародна конференція молодих вчених «Молодь та олімпійський рух»	публікація	Київ, 16 травня 2020 р.
6.	III Всеукраїнська наукова електронна конференція «Актуальні проблеми психолого-педагогічного супроводу та розвитку суб'єктів спортивної діяльності»	публікація	Київ, 23 жовтня 2020 р.
7.	Щорічні підсумкові науково-практичні конференції кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту і кафедри спортивних ігор НУФВСУ	доповіді	Київ, 2016-2020 рр.

Додаток В

ОПИТУВАЛЬНИК-АНКЕТА

Шановний колего!

У Національному університеті фізичного виховання і спорту України здійснюються дослідження, присвячені науковому аналізу новітніх тенденцій розвитку українського гандболу в умовах глобалізації спорту.

Запрошуємо взяти участь у науковій дискусії і відповісти на запропоновані питання.

Просимо відзначити обраний Вами варіант відповіді або вписати новий варіант.

Опитувальник за проф. О. В. Борисовою

1. Визначальними особливостями функціонування сучасного спорту, на Ваш погляд є:

(Проранжируйте: 1 – мінімальний ранг; 8 – максимальний ранг)

№ з/п	Запитання	Ранг
1.	Інтеграція спорту в систему ринкової економіки	
2.	Міжнародна міграція спортсменів і тренерів	
3.	Формування потужного транснаціонального ринку спортивного обладнання та екіпіровки	
4.	Інформаційна та ідеологічна спрямованість	
5.	Забезпечення високих показників у спорті вищих досягнень	
6.	Створення умов для наступності в роботі дитячо-юнацьких структур і спорту вищих досягнень	
7.	Вдосконалення підготовки та збереження кадрового потенціалу	
8.	Інше	

2. Основними проблемами розвитку сучасного спорту, на Ваш погляд, є:

(Проранжируйте: 1 – мінімальний ранг; 8 – максимальний ранг)

№ з/п	Запитання	Ранг
1.	професіоналізація і комерціалізація	
2.	глобалізація	
3.	фінансове і матеріально-технічне забезпечення	
4.	підготовка спортсменів високого класу	
5.	підготовка спортивного резерву	
6.	підготовка кадрів	
7.	впровадження новітніх технологій	
8.	інші (вказіть які)	

3. Найбільш радикальні зміни, на Ваш погляд, відбулися в таких складових сучасного спорту вищих досягнень:

(Проранжируйте: 1 – мінімальний ранг; 8 – максимальний ранг)

№ з/п	Запитання	Ранг
1.	Система змагань	
2.	Система підготовки	
3.	Організаційні структури виду спорту	
4.	Ставлення держави до спортсменів високого класу	
5.	Ціннісні орієнтири спортсменів і тренерів	
6.	Зростання конкуренції	
7.	Інше	

4. Ефективною організаційно-управлінською моделлю розвитку дитячо-юнацького спорту є керівництво (виберіть відповідь):

- Міністерством молоді та спорту;
- Міністерством освіти і науки;

- громадськими організаціями;
- місцевими органами влади;
- подвійне підпорядкування місцевим органам влади і Міністерству освіти і науки;
- подвійне підпорядкування місцевим органам влади і Міністерству молоді та спорту;
- інше (вказіть) _____

4. Пріоритетними шляхами розвитку професійного спорту в країнах Європейського Союзу та України, на Ваш погляд, є:

(Проранжируйте: 1 – мінімальний ранг; 8 – максимальний ранг)

№ з/п	Запитання	Ранг
1.	Використання європейської моделі професійного спорту	
2.	Інтеграція національного спорту в міжнародну систему	
3.	Перехід до більш цивілізованого експорту спортсменів у закордонні клуби, зберігаючи зв'язок з національним спортом	
4.	Розширення мережі професійних змагань (міжнародних і національних)	
5.	Формування інфраструктури професійного спорту в країні, як сфери розважального бізнесу	
6.	Інтеграція досвіду радянської системи підготовки зі світовою передовою практикою	
7.	Інше	

5. Яку країну Ви уявляєте?

6. Який стаж Вашої професійної (наукової) діяльності в спорті:

- менше 5-ти років;
- 5-10 років;
- 10-20 років;

понад 20 років

7. Ваш вік:

до 25 років;

25-40 років;

41-50 років;

понад 50 років

8. Пол:

чоловічий;

жіночий

9. Прізвище, ім'я, по батькові _____

(Заповнюється за бажанням)

Підпис _____ (за бажанням)

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Г

**Акт впровадження
результатів наукових досліджень у практику по
Міністерству освіти і науки України**

Ми, ті, що підписалися нижче – перший проректор з науково-педагогічної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України М. В. Дутчак та представник Міністерства освіти і науки України, голова Комітету фізичного виховання та спорту В. Г. Стеценко, склали цей акт про те, що в результаті роботи, виконаної в межах тем 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 роки (номер державної реєстрації 0116U001627), за період 2017 року виконавці теми Борисова Ольга Володимирівна, Петрушевський Євген Іванович внесли такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення з подальшого використання	Ефект від впровадження
<p>Навчальна програма гуртка (секції) «Міні-гандбол» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти.</p> <p>Аналогів в практиці немає</p>	<p>- вперше розроблено та обгрунтовано програму для позакласної роботи гуртка (секції) міні-гандболу для дітей 6-11 років;</p> <p>- представлені авторські рекомендації щодо самостійного оволодіння техніко-тактичними прийомами гри;</p> <p>- запропоновано інноваційний підхід до оволодіння програмним матеріалом варіативного модуля «міні-гандбол» з фізичної культури для учнів 2-4 класів</p>	<p>- підвищення масовості та ефективності занять з міні-гандболу;</p> <p>- удосконалено курс лекційного матеріалу для студентів кафедри спортивних ігор НУФВСУ під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту»;</p> <p>- рекомендовано для використання у роботі вчителів фізичної культури загальноосвітніх шкіл, тренерів ДЮСШ, викладачів та студентів спеціалізованих закладів вищої освіти</p>

Автори, розробники:

професор, д.фіз.вих.

19.12.2017

О. В. Борисова

Є.І. Петрушевський

Представник НУФВСУ:

перший проректор з науково-педагогічної роботи

М. В. Дутчак

**Представник
Міністерства освіти і науки України:**

голова Комітету фізичного виховання та спорту

В. Г. Стеценко

Додаток Д

**Акт впровадження
результатів наукових досліджень у навчальний процес
Національного університету фізичного виховання і спорту України**

21.11.2019 р.

Ми, ті, що підписалися нижче – перший проректор з науково-педагогічної роботи М. В. Дутчак та завідувач кафедри спортивних ігор С. Є. Шутова, склали цей акт про те, що в результаті роботи, виконаної в межах тем 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 роки (номер державної реєстрації 0116U001627), за період 2017 року виконавці теми Борисова Ольга Володимирівна, Петрушевський Євген Іванович внесли такі рекомендації та пропозиції:

Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика	Наукова новизна та її значення з подальшого використання	Ефект від впровадження
Вдосконалення викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» (спеціалізація - гандбол) Аналогів в практиці немає	- вдосконалення навчально-методичного супроводження і викладання навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» - запропоновано інноваційний підхід до оволодіння програмним матеріалом варіативного модуля «міні-гандбол» з фізичної культури для учнів 2-4 класів	- впроваджено у лекційний матеріал для студентів кафедри спортивних ігор НУФВСУ під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» (спеціалізація - гандбол); - матеріали відображено у методичних рекомендаціях «Міні-гандбол» для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл

Автори, розробники:
професор, д.фіз.вих.

О. В. Борисова
Є.І. Петрушевський

Представник НУФВСУ:

перший проректор з науково-педагогічної роботи

М. В. Дутчак

Представник підрозділу, де виконувалось впровадження:

завідувач кафедри спортивних ігор

С.Є. Шутова

Додаток Е

**Акт впровадження
результатів наукових досліджень у практику по
Федерації гандболу України**

Ми, ті, що підписалися нижче – перший проректор з науково-педагогічної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України М. В. Дутчак, президент Федерації гандболу України А. А. Мельник, генеральний секретар Федерації гандболу України О. О. Гладун, склали цей акт про те, що в результаті роботи, виконаної в межах тем 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2016-2020 роки (номер державної реєстрації 0116U001627), за період 2017 року виконавці теми Борисова Ольга Володимирівна, Петрушевський Євген Іванович внесли такі рекомендації та пропозиції:

<i>Назва пропозиції, форма впровадження і коротка характеристика</i>	<i>Наукова новизна та її значення з подальшого використання</i>	<i>Ефект від впровадження</i>
«Міні-гандбол». Методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів та дитячо-юнацьких спортивних шкіл	- вперше надано інформацію щодо організації та проведення уроків з міні-гандболу - запропоновано інноваційний підхід до оволодіння програмним матеріалом варіативного модуля «міні-гандбол» з фізичної культури для учнів 2-4 класів	- підвищення масовості та ефективності занять з міні-гандболу; - рекомендовано для використання у роботі вчителів фізичної культури загальноосвітніх шкіл, тренерів ДЮСШ, викладачів та студентів спеціалізованих закладів вищої освіти; - впроваджено у лекційний матеріал для студентів кафедри спортивних ігор НУФВСУ під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» (спеціалізація - гандбол)

Автори, розробники:

професор, д.фіз.вих.

О. В. Борисова

Є.І. Петрушевський

Представник НУФВСУ:

перший проректор з науково-педагогічної роботи

М. В. Дутчак

Представники Федерації гандболу України:

президент

генеральний секретар

А. А. Мельник

О. О. Гладун

21.06.2017р.